

De Limburgse Mijnstreek verleden, heden en toekomst

Modulair lessenpakket over de mijngeschiedenis met referenties naar actuele thema's
voor leerkrachten uit de 3de graad van het secundair onderwijs

Inhoudstafel

Voorwoord	p. 3
Hoe gebruik je dit lessenpakket?	p. 4
Overzicht thema's lesmodules	p. 5
Vorbereiding van de lessen	p. 6
Opbouw van de lesmodules	p. 20
Lesmodules	
1. Word mijnwerker!	p. 23
2. Gastarbeiders	p. 37
3. Rendement versus veiligheid en gezondheid	p. 55
4. De strijd om de mijnen	p. 69
5. Koop kolen!	p. 101
Eindtermen geschiedenis (3de graad ASO, KSO en TSO)	p. 118
Eindtermen PAV (3de graad BSO)	p. 121

Voorwoord

Beste leerkracht,

De hele provincie Limburg kende de voorbije eeuw een exponentiële groei dankzij de steenkool-industrie. De schachtbokken en de omliggende industriële gebouwen zijn in elk van de voormalige mijngemeenten de zichtbare bewijzen van deze eens zo grote industrie. Maar ook de infrastructuur (bv. spoorwegen, E314), de tuinvijken en de gebouwen, met hun specifieke architectuur, het actieve verenigingsleven en het hechte sociale weefsel zijn nog levende getuigen van dit recente verleden.

Hoewel deze elementen nog erg aanwezig zijn in het fysieke landschap, in de gemeenschappen en in het leven van alledag in de streek, zijn weinig jonge inwoners van de Mijnstreek zich bewust van de verbinding tussen de industriële revolutie die hier heeft plaatsgevonden, de migratiegolven van de voorbije eeuw en hun eigen familiegeschiedenis.

Ongeveer de helft van de inwoners van de Mijnstreek is van vreemde afkomst. Misschien ben jij er zelf ook wel één van. Een groot deel van deze "nieuwe" inwoners zijn in de loop van de 20ste eeuw naar Limburg gekomen om in de steenkoolmijnen te werken. Deze beslissing is erg impactvol gebleken in hun leven en dat van hun nakomelingen.

Dit gegeven werd aangegrepen als basis om voorliggend educatief pakket uit te werken rond het Limburgse mijnverleden. Het pakket vertrekt van de historische basis van het mijnverleden, plaatst deze in de ruimere context van de industriële revolutie in Vlaanderen, België en de wereld en legt de verbindingen bloot met herkenbare thema's uit de actualiteit. Hiervoor worden activerende werkvormen en (vooral audiovisuele) historische en hedendaagse bronnen aangewend.

Dit pakket werd samengesteld voor de lessen geschiedenis en PAV van de derde graad secundair onderwijs, rekening houdend met de in voege zijnde leerplandoelstellingen en de vakspecifieke en vakoverschrijdende eindtermen, met bijzondere aandacht voor bronnenanalyse en de link met de actualiteit. Ook voor de invulling van projecten in het kader van burgerschapseducatie of lessen die georganiseerd worden binnen de 'vrije ruimte' kan dit lespakket interessant zijn. In eerste instantie richten we ons tot de secundaire scholen in de Mijnstreek. Voor secundaire scholen buiten de Mijnstreek kan dit pakket echter ook ingezet worden, of inspirerend werken.

Initiatiefnemer is Erfgoedcel Mijn-Erfgoed, een intergemeentelijk samenwerkingsverband tussen de 6 voormalige Limburgse mijngemeenten, die het cultureel erfgoedbeleid voor deze gemeenten mee uitstippelt en ondersteunt en verrassende erfgoedprojecten mogelijk maakt (meer info via www.mijnerfgoed.be). Het pakket werd uitgewerkt in samenwerking met Mooss vzw, een organisatie voor actieve kunst- en erfgoededucatie (www.mooss.org).

Met dit pakket willen we een grote ambitie realiseren: door het vergroten van het (lokale) historisch besef en bij te dragen tot de identiteitsvorming van de jongeren, meehelpen en werken aan het creëren van zelfbewuste personen die met een grote sociale weerbaarheid en een kritische houding de toekomst tegemoet kunnen gaan.

Leen Roels en Leen Gos,
Erfgoedcel Mijn-Erfgoed

Hoe gebruik je dit lessenpakket?

Het lessenpakket bestaat uit **vijf lesmodules** waarin **verschillende thema's** uit de Limburgse mijn-geschiedenis, de Vlaamse en Limburgse geschiedenis en het mijnerfgoed worden belicht vanuit hoofdzakelijk **sociaal-economische invalshoeken**.

Elke lesmodule is opgevat als een **aparte eenheid** waarin de **historische thema's** van de module telkens worden **gekaderd** in de ruimere **context van het Limburgse mijnverleden en verbanden** worden gelegd met **actuele thema's**. Een **overzicht** van de historische en de actuele thema's die aan bod komen in de verschillende lesmodules, vind je op de **volgende pagina**.

Om het mijnverleden tot leven te brengen voor de leerlingen gebruiken we als **bronnenmateriaal vooral bewegend beeld** zoals **historische films over de Belgische steenkoolnijverheid** die werden verzameld op DVD 'De Mijnen' (uitgegeven door Cinematek). Deze DVD is door leerkrachten die aan de slag gaan met het lessenpakket gratis aan te vragen bij de Erfgoedcel via info@mijnerfgoed.be of 089/811 411.

Aanvullend historisch beeldmateriaal en actuele beeldfragmenten zijn te bekijken via **Het Archief voor Onderwijs, beeldbank van het VIAA (Vlaams Instituut voor Archivering)**. Met je lerarenkaartnummer of stamboeknummer kan je een account aanmaken op: <https://onderwijs.hetarchief.be/user/register>. Na inloggen kan je de voor dit lessenpakket geselecteerde beeldfragmenten bekijken in de **collectie De Limburgse mijnstreek. Verleden, heden en toekomst**.

Wij ontwikkelden de lesmodules vanuit de algemeen geldende vakgebonden eindtermen van **geschiedenis** en **Project Algemene Vakken (PAV)** (zie overzicht achteraan). De historische en de actuele thema's van sommige modules hebben eveneens raakvlakken met economische of levensbeschouwelijke vakken.

De school kan ook kiezen om de lessen in te plannen als een **vakoverschrijdend project** (bijvoorbeeld in het kader van burgerschapseducatie of lessen georganiseerd binnen de vrije ruimte) aangezien er met verschillende opdrachten uit de modules ook aan de vakoverschrijdende eindtermen (VOET) kan worden gewerkt.

Dit lessenpakket richt zich tot **al** de leerkrachten die lesgeven in de derde graad van het secundair onderwijs uit de Limburgse mijnstreek (= uit **al** de richtingen en **al** de netten). Omdat de lespraktijk van al deze leerkrachten uiteraard erg verschilt, kunnen we **geen kant-en-klare lessen aanbieden noch specifieke leerplandoelstellingen benoemen**, maar kiezen we ervoor om in de lesmodules een **brede waaier aan historische en actuele thema's** aan te boren en **diverse bronnen en opdrachten** te voorzien.

Als leerkracht **bepaal je zelf hoeveel uren** je aan dit lessenpakket wilt besteden. Je kan je **beperken tot een specifieke lesmodule of 'à la carte' lessen samenstellen** waarbij je uit een of meerdere modules de historische en actuele thema's selecteert die het best aansluiten bij jouw leerplan en de bronnen en opdrachten kiest die het meest geschikt zijn voor jouw leerlingen. Zowel bij het algemeen gedeelte als voor elke module is er een **map met de afbeeldingen uit het lesspakket (foto's, grafieken, tabellen, ...)** als **aparte bestanden**, zodat je deze gemakkelijk kan verwerken in een eigen presentatie of gebruiken voor een opdracht voor de leerlingen.

Overzicht thema's lesmodules

HISTORISCHE THEMA'S

ACTUELE THEMA'S

1. Word mijnwerker (p.23)

- Voortdurend probleem van rekrutering van voldoende mijnwerkers
- De Kolenslag van Achille Van Acker en de voordelen van het mijnwerkersstatuut
- Speciale voorzieningen voor de mijnwerker en zijn gezin om de werknemers aan het bedrijf te binden

- Knelpuntberoepen
- Huidige arbeidsomstandigheden, opbod van extra-legale voordelen ...
- Bedrijven van nu waarin werk en privé in elkaar overvloeien: een vloek of een zegen voor de werknemer?

2. Gastarbeiders (p.37)

- Noodzaak van tewerkstelling van buitenlandse arbeidskrachten in de mijnen
- Droom van terugkeer naar het vaderland als een rijk man
- Moeilijkheden en problemen van buitenlandse mijnwerkers op en naast de werkvloer

- Tewerkstelling van buitenlandse werknemers vandaag
- Europa zonder grenzen?
- Discriminatie van arbeiders van buitenlandse origine op de arbeidsmarkt

3. Rendement versus veiligheid en gezondheid (p.55)

- Winstbejag van mijnmaatschappijen en investeerders
- Jaag- en premiesystemen
- Mijnrampen
- Beroepsziekten: stoflong

- Uitbesteding van werk naar lagelonenlanden en gevolgen voor de arbeidsomstandigheden (vb. rampen in onveilige fabrieken uit de kledingindustrie, ...)
- Huidige beroepsziekten (burn-out ...)

4. De strijd om de mijnen (p.69)

- Protest en stakingen van mijnwerkers tegen de sluitingen
- Mijnsluitingen
- Reconversie

- Sociale strijd vandaag: stakingen, betogingen, rol van vakbonden
- Sluiting Ford
- Herbestemming mijnpatrimonium

5. Koop kolen! (p.101)

- Kolencrisis: reclame voor steenkool werd een noodzaak
- 'Oude' fossiele brandstof steenkool krijgt concurrentie van gas en andere energie- en warmtebronnen.

- Actuele discussie over de sluiting van de kern- en biogascentrales
- Fossiele brandstof = eindig versus groene hernieuwbare energie

Vorbereiding van de lessen

In dit hoofdstuk vind je **achtergrondinformatie** die nuttig kan zijn bij de **voorbereiding** van je lessen. Indien je geen tijd hebt om deze bronnen door te nemen, kan je dit hoofdstuk ook overslaan. Bij de **inleiding** van elke **lesmodule** (zie verder) wordt de **relevante informatie** uit dit hoofdstuk **herhaald**.

Film uit DVD De Mijnen (Cinematek)

HET ZWARTE GOUD VAN DE KEMPEN

Paul Lonchay 1951 (21'58")

Deze **propagandadocumentaire** uit de nadagen van de kolenslag werd gemaakt in opdracht van de 'Vereniging der steenkoolmijnen van het Kempisch bekken' naar aanleiding van de viering van 50 jaar ontdekking van het nieuwe kolenbekken in 1951.

Het brengt een samengebond relaas van de **weldaden** die het 'Zwarte Goud' in de **Kempen** gebracht heeft.

Het mirakel gebeurde vijftig jaar eerder (1901) toen onder het moerasland het zwarte goud ontdekt werd, wat resulteerde in de bouw van de 'zeven parels der Kempen'. Een voor een verschijnen ze in beeld: de mijn van Winterslag en de mijn van Waterschei, beide gefilmd vanuit een sportvliegtuigje. Na de Limburg-Maasmijn van Eisden en de mijn van Beringen krijgen we zeldzame luchtbeelden van de mijnzetel van Zwartberg 'met de diepste schachten in Europa'. Vervolgens vliegen we over Zolder en Houthalen en vertelt de inleider dat er om de gezamenlijke Kempische productie op te halen zo'n 40000 mijnwerkers nodig zijn.

In het tweede deel neemt Jan Cops zijn leerling-mijnwerker mee naar de ondergrond, waar ze met de elektrische trein tot bij de werkplaats rijden. Hij geeft het woord aan de ingenieur die de werking van een mijnzetel uitlegt. Het laatste deel van de film gaat over het leven na het werk, over huisvesting, vrijetijdsbesteding, onderwijs.

Tip:

Indien je tijdens de lessen voldoende tijd ter beschikking hebt, is deze film ook een aanrader om integraal aan de leerlingen te tonen.

Tekst uit publicatie bij DVD De Mijnen (Cinematek)

STEENKOLEN UIT LIMBURG

Bert Van Doorslaer

Deze tekst geeft je een beknopt **overzicht van de Limburgse mijngeschiedenis**. Bert Van Doorslaer schreef deze tekst voor de publicatie bij de DVD De Mijnen.

Bij de inleiding van elke lesmodule (zie verder) worden relevante stukken uit deze tekst herhaald en aangevuld met andere informatie.

In tegenstelling tot de ons omringende mijnbekkens in Wallonië en de buurlanden waar steenkoolontginning al sinds de Middeleeuwen of vroeger gekend was, is de mijnbouw in de Limburgse Kempen een louter 20ste-eeuws verhaal. De productie zelf beperkte zich tot 75 jaar, tussen 1917 (de opstart van Winterslag) en 1992 (de sluiting van Zolder), wat niet belette dat er hier in die periode een derde van alle Belgische steenkool werd bovengehaald.

De redenen van deze late ontdekking waren van economische aard: proefboringen waren een dure aangelegenheid.

STEENKOOLONTGINNING IN BELGIË VOOR 1917

Door de toenemende industrialisering tussen 1850 en 1875 werd ook het kolenproductieapparaat in België fors uitgebreid en gemoderniseerd. Als gevolg daarvan raakte de Belgische kolenmarkt de daaropvolgende 25 jaar oververzadigd en daalden de kolenprijzen. De daaropvolgende jaren nam de ijzer- en staalproductie echter aanzienlijk toe, waardoor er vanaf de jaren 1895 een productietekort ontstond, met name aan industriële vetkolen (cokeskolen voor de hoogovens).

Tussen 1891, 1903 en 1913 verdubbelde de Belgische gietijzerproductie tweemaal. De staalproductie verzesvoudigde tussen 1900 en 1928. Hoewel België sinds het begin van de 19de eeuw een

kolenexporteur was geweest, diende het in 1900 tot drie miljoen ton cokeskolen in te voeren. In 1910 was dit tekort al bijna verdrievoudigd! Waar de dure proefboringen in de Kempen na 1875 nog economisch onhaalbaar waren, werden ze rond de eeuwwisseling een verantwoorde investering.

EEN SCHITTEREND ONGELUK: DE MISLUKTE PROEFBORING IN EELEN!

Het verhaal van de proefboringen in Limburg is nauw verbonden met de figuur van André Dumont die wees op de mogelijkheid van een tweede, meer noordelijk gelegen verbindingsas van carboonafzettingen tussen het noorden van het Ruhrgebied en de bekkens van Midden-Engeland. Een eerste boring in Lanaken van Urban en Putsage in 1897 boorde enkel wat kolengruis aan. Urban en Putsage waren ervan overtuigd dat ze op de noordgrens van het Luikse bekken waren gestoten, maar zoals later zou blijken, ging het om de zuidgrens van het nieuwe Kempisch bekken. Het jaar nadien, in december 1898, was André Dumont - die niet alleen wetenschappelijk maar ook zakelijk geïnteresseerd was in de prospectie van een nieuw kolenbekken - met zijn S.A. de Recherche et d'Exploitation begonnen met een boring te Eelen. Na anderhalf jaar boren was de Franse boorfirma niet dieper dan 140 meter geraakt en werd ze vervangen door de Duitse boormeester Anton Raky. Raky was een oude bekende van de boorcampagnes in Nederlands-Limburg midden de jaren 1870. Eind december 1900 liep ook de boring van Raky onherstelbaar vast op een diepte van 878 meter. Gelukkig, zo bleek achteraf, want zonder het te weten lag de boorplaats van Dumont op de rand van een geologische afgrond (de Roerdalslenk) waar de bovenste carboonlagen verzakt zijn tot een diepte van 1500 meter, ruim 500 meter beneden de maximale ontginningsdiepte in de Kempen. Zonder de mislukte boring zou het prospectieverhaal misschien hier al zijn opgehouden!

Voor de nieuwe boring eisten de gebroeders Jourdain als belangrijke aandeelhouders een meer zuidelijke boorplaats. Het werd de gemeente As, een keuze die ze drie jaar eerder al verdedigd hadden. In de nacht van 1 op 2 augustus 1901 werd het nieuwe bekken ontdekt. De aangetoonde steenkoollaag werd getest en bleek uit

'vette steenkool' te bestaan, waaraan in België, Luxemburg en Frankrijk een structureel tekort was ontstaan. Er ontstond een internationale kolenrush naar de Kempen. In 1903 waren er al 44 boringen uitgevoerd waarvan 37 vruchtbare in de omgeving van het Genkse. De 7 onvruchtbare boringen waren interessant omdat ze de grenzen van het nieuwe bekken aangaven. In 1905 waren er reeds 42 – elkaar rijkelijk overlappende – concessieaanvragen ingediend.

Collectie Heidebloemke Genk

NIEUWE VERTRAGINGEN: NA DE ECONOMISCHE, NU DE POLITIEKE, GEOLOGISCHE EN TECHNISCHE FACTOREN

Ondanks de massale belangstelling en de hoogdringende nood aan cokeskolen liet de ontginning ervan nog 16 jaar op zich wachten. Verschillende factoren speelden hierbij een rol. Vooreerst ontstond er naar aanleiding van de ontdekking in het parlement politieke beroering in het parlement. De socialistische fractie startte een campagne voor nationalisering van het nieuwe bekken, tegen 'het in eeuwigen eigendom wegschenken 'aan den privé' van nationale bodemrijksdommen' en voor een beter mijnwerkersstatuut.

Een van de aanleidingen hiervoor was de beslissing van het Nederlandse parlement in datzelfde jaar 1901 om tweederde van het Nederlandse mijnbekken te nationaliseren.

De Belgische socialistenvan zagen in een nationale regie-uitbating een strategie om een ruime vertegenwoordiging te verkrijgen in het bestuur en ook een efficiënt middel om de nogal eigen-gereide en anarchistische acties van de Waalse

mijnwerkersvakbonden te voorkomen. Ook de toenmalige Vlaamse beweging was voorstander voor een Belgische nationalisering bij gebrek aan voldoende kapitaalkrachtige Vlaamse middens en in het vooruitzicht van een latere federale opdeling van België. Men droomde van een Vlaams Ruhrgebied in Limburg.

Veel verder dan een parlementair akkoord in 1905 om drie staatsreserves te voorzien in het nieuwe bekken is de nationalisering niet geraakt. Deze staatsreserves konden in de toekomst enkel door het parlement in concessie gegeven worden en eventueel uitgebaat worden door een staatsbedrijf. Mijndeskundigen wiste toen al dat deze reserves qua grootte en ligging enkel geschikt waren om te verdelen onder de latere privé-concessies.

Met dit akkoord voelde de katholieke minister van nijverheid en arbeid Gustave Françotte (1852-1925) zich gewapend om tijdens het parlementair verlov van 1906 de eerste privé-concessies toe te kennen onder de oude mijnwetgeving die pas in 1911 enigszins herzien werd met het oog op een verbeterd mijnwerkersstatuut.

Uiteindelijk worden er 12 concessies toegekend: de concessies 'André Dumont-sous-Asch', 'de Liègeois' (Zwartberg), 'Helchteren' en 'Zolder', 'Genck-Sutendael', 'Beeringen-Coursel', 'Sainte-Barbe' en 'Guillaume Lambert' (beiden Eisden) in 1906; de concessie 'Houthaelen' in 1911; de opsplitsing van de concessie 'Winterslag' (1912) en de niet uitgebatede concessies 'Oostham-Quadmechelen' (1924) en 'Neeroeteren-Rotem' (1947).

Atlas Châtel et Dollfus, planche no. 4

Een tweede belangrijke verdragingsfactor voor de uitbating was van technische aard. De enige oplossing om schachten met voldoende diameter doorheen de meer dan 500 meter dikke dekklagen met onderaan gevaarlijke drijfzandlagen uit te graven, bleek de experimentele techniek van voorafgaande bevroering van het schachtgebied.

Het experimentele karakter van de technologie en daarmee samenhangend het onzekere financiële plaatje – het procedé bleek tienmaal duurder dan gewone schachtafdieping – leidde tot grote vertragingen. In het geval van Zolder duurde het 23 jaar vooraleer de eerste kolen konden worden ontgonnen. Voor de schachten 1 en 2 van Eisden dienden respectievelijk 49 en 53 vriesbuisgaten geboord te worden tot in het Carboongesteente, samen goed voor 55 kilometer aan boringen met een diameter van 15 à 20 centimeter. Voor de mijn van Zolder liep dit op tot 66 kilometer.

Het spreekt voor zich dat ook de Eerste Wereldoorlog de voorbereidende werken van de meeste mijnmaatschappijen sterk vertraagde.

Collectie Museum van de Mijnwerkerswoning / Stichting Erfgoed Eisden

DE UITBOUW VAN ZEVEN GROTE MIJNCOMPLEXEN IN BELGISCH-LIMBURG

In de loop van 1907 werden zes mijnmaatschappijen opgericht: het concessierecht van Winterslag (Genck-Zutendael) werd ingebracht in de Coppée-mijnen van Ressaix, Levalle, Péronnes Saint-Aldegonde et Genck. Nadien werden achtereenvolgens de mijnen van Zolder, Beringen, Zwartberg, Waterschei en Eisden gesticht. De mijnmaatschappij van Houthalen dateert pas van 1923. Eens de mijnconcessies waren toegekend en de zeven mijnmaatschappijen waren opgericht, verschenen er opnieuw boortorens in het heidellandschap. Nauwkeurigere kernboringen dienden een beter beeld te geven van de ondergrondse gelaagdheid om op die manier zo snel mogelijk een geschikte plaats uit te kiezen binnen het toegekende gebied waar men de eerste schachten zou afdiepen. Rond deze zetelplaats kochten de maatschappijen vervolgens zo snel en zo veel mogelijk 'goedkope' gronden - gemiddeld zo'n 3 à 4 vierkante km - om er hun gigantische 'booreilanden' uit te bouwen. Gezien de afgelegen ligging temidden van de Midden-Lim-

burgse heide en de afwezigheid van enige infrastructuur, zou ongeveer de helft hiervan een bestemming krijgen voor de uitbouw van industriële selfsupporting bedrijven met eigen elektriciteitscentrales, ijzer- en constructiewerkplaatsen, kolenzeverijen en -wasserijen, spoorwegaansluitingen en locomotievenloodsen, kolenhavens, eigen zagerijen en schrijnwerkerijen, gieterijen, betonfabrieken, steenbakkerijen, kalkovens, boerderijen en elk ook eigen terrils.

Collectie PCCE (Provinciaal Centrum Cultureel Erfgoed)

De resterende helft werd voorzien voor de uitbouw van uitgestrekte tuinvijken. Men verwachtte immers binnen de 10 à 15 jaar niet minder dan 20.000 mijnwerkersgezinnen te moeten aantrekken. Door de verwachte hoge schachtafdiepingskosten had de mijnraad zeer grote concessies toegekend om de kolenontginning aantrekkelijker en rendabel te maken. Zo had men berekend dat elke mijnzetel dagelijks zo'n 4000 ton steenkool moest kunnen bovenhalen. Dit betekende in die jaren dat elke mijnzetel op 4000 mijnwerkers moest kunnen rekenen. Niet alles verliep zoals aanvankelijk gepland. Zo had de pechmijn Zolder, die pas in 1930 in productie kwam, in januari 1913 reeds een totaalplan klaar voor 1022 mijnwerkerswoningen, 50 bedienden en -opzichterswoningen, 4 ingenieurswoningen, een eigen kerk, feest- en turnzaal, een kioskplein, scholen, zwembad, hotels en verschillende speelpleinen... en was men in datzelfde jaar al begonnen met de bouwwerken. De mijn van Eisden bouwde of verwierf in totaal meer dan 2000 wooneenheden.

De gemeente Genk, waar 3 koolmijndorpen uitgebouwd werden, evolueerde op 80 jaar van een bevolkingsdichtheid van 29 naar meer dan 700 inwoners per km².

De tuinvijken die in de jaren voor en na de Eerste

Wereldoorlog een ruime internationale belangstelling kenden vanuit architecturaal en urbanistisch oogpunt, werden 'naar vorm' overgenomen. Een ingenieus huursysteem - kopen was uitgesloten - maakte dat men woningen exclusief kon reserveren voor actieve mijnwerkers, en dat men zo de traditionele 'mijnwerkerskwalen' als absentisme en het overlopen naar concurrerende mijnen aan banden kon leggen.

Collectie Museum van de Mijnwerkerswoning / Stichting Erfgoed Eisden

Op die manier ontstonden naast de koolmijnen zeven woondorpen met kleinstedelijke allures, met allerlei sociale, culturele en recreatieve voorzieningen als een kinderheil, kleuter-, huishouden mijnwerkersscholen, ziekenhuizen, cinema's en casino's met theaterzalen, muziekscholen, sportaccommodatie, mijnkathedralen, enz. In de omliggende autochtone dorpen waren dergelijke voorzieningen nagenoeg onbestaande.

bron: Van Doorslaer Bert, De Rynck Patrick (ed.), Mijnerfgoed in Limburg. Ondergronds verleden, bovengrondse toekomst. Van Beringen tot Eisden, 2012

ECONOMISCH OVERZICHT

De Eerste Wereldoorlog, zijn lange financiële nasleep en drastische muntontwaarding (1926) brachten voor de meeste Kempische mijnen niet alleen een enorme vertraging van de afdiepingswerken met zich mee, maar ook een grote kostenverhoging met meerdere kapitaalsuitbreidingen en uiteindelijk ook obligatieleningen tot gevolg.

Zo kwamen de mijnen van Beringen, Eisden en Winterslag hoofdzakelijk in handen van Franse aandeelhouders van de belangrijke metallurgiebedrijven in Lorraine. De groep Coppée bleef een sterke poot houden in Winterslag en Eisden. Zolder werd het eigendom van het Luxemburgse Arbed, Waterschei en Houthalen waren van de Société Générale en Zwartberg werd de mijn van Société Anonyme John Cockerill.

Met uitzondering van Winterslag (1917) kwamen de andere mijnen pas jaren na de wapenstilstand in productie: Beringen in 1922, Eisden in 1923, Waterschei in 1924, Zwartberg in 1925, Zolder in 1930 en tenslotte Houthalen in 1938-1939.

Archief Mijnmuseum Beringen

Tijdens het eerste productiedecennium bleef de aandacht vooral uitgaan naar het uitbouwen van een voldoende grote ondergrondse ontginningsinfrastructuur. Dit betekende dat pas in 1933 in de mijn van Waterschei de eerste Limburgse winstdividenden konden worden uitgekeerd. De crisis van de jaren 1930 noopten de Kempische mijnen ertoe in te binden nog vóór men voluit kon gaan door te rationaliseren en het invoeren van werkloosheidsdagen. Na 1935, met de devaluatie van de Belgische frank, daalden de prijzen voor de Belgische kolen op de internationale markt en verbeterde de kolenconjunctuur opnieuw.

Tijdens de Duitse bezetting in de Tweede Wereldoorlog hield het Belgische kolenpatroonaat de productie op een hoog pijl houden om ontmanteling van haar productieapparaat en ook de vlucht of deportatie van mijnwerkers te vermijden. Dit kwam Duitsland goed uit, want met de oorlog was ook de aanzienlijke Engelse kolenexport naar het Europese vasteland weggevallen.

Om het toenemende tekort aan geschoolde mijnwerkers te compenseren en om de opgelopen achterstand in te halen bij de voorbereidingswerken om nieuwe pijlers te ontginnen, zetten de mijndirecties na de bevrijding alles op alles om de kolenproductie te mechaniseren. Het vereiste technisch mijnonderwijs voor deze mechanisering kwam echter pas midden jaren 1950 goed op gang waardoor het vooroorlogse rendement pas aan het einde van het decennium geëvenaard werd. Door het uitbreken van de internationale kolencrisis van 1958 en de opgelegde productiebeperkingen van de EGKS was er nog weinig animo te bespeuren bij het nationale kolenenergiebeleid. Aan de verdere productieontwikkeling van het Kempens bekken werd geen prioriteit meer gegeven.

Bij de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) nam intussen de goodwill af om nog verder uitzonderingsmaatregelen te blijven toestaan voor de moeilijke Belgische kolenmarkt. Na een korte heropflakking, veroorzaakt door de strenge winter van 1962-1963, diende Houthalen in 1964 met Zolder te fusioneren en werd Zwartberg in 1966 gesloten, zij het na zwaar mijnwerkersverzet. Eindbalans van de confrontatie: twee doden en twee personen levenslang werkonbekwaam.

© Johnny Harsch, fotoarchief Emile Van Doremuseum Genk

Vanaf de jaren 1960 maakte de privé-sector aanstalten zich terug te trekken uit de 'probleemindustrie'. Mede om socio-economische redenen

ontstond in 1967 een private fusiemaatschappij, de NV 'Kempense Steenkoolmijnen' (KS) waarvan de exploitatieverliezen voor een periode van 30 jaar door de Staat zouden worden bijgepast. Het politieke akkoord van Zwartberg (geen verdere sluitingen zonder vervangende werkgelegenheid) en de petroleumcrisis van eind 1973 voerden het geplande sluitingsbeleid echter definitief af.

Pas in 1987 verwierf de overheid via de Nationale Maatschappij voor de herstructurering van de Nationale Sectoren (NMNS) het beslissingsrecht. Eind 1986 werd saneringsmanager Thyl Gheyselincx aangenomen: Waterschei werd als eerste in de rij gesloten op 10 september 1987. Met de sluiting van Zolder op 29 september 1992 werd de Limburgse en Belgische mijnbouw definitief geschiedenis.

In totaal werden in het Kempens bekken 441 miljoen ton steenkool gewonnen, wat voor de productieperiode 1917-1992 neerkwam op bijna 32 % van de totale Belgische productie. In Wallonië wordt in dezelfde periode 950 miljoen ton opgehaald. De hoogste tewerkstelling in de Kempische mijnen wordt gemeten in 1948 met 44060 mijnwerkers, terwijl het hoogste productiecijfer pas in 1956 gehaald werd met 10,468 miljoen ton, 35,5 % van de Belgische productie.

De ontwikkeling van technologieën als kolenveredeling (cokeovens of het destilleren van vetkool), waar vele Vlamingen op gehoopt hadden, of het aantrekken van grote kolenverbruikende nijverheden zijn nooit realiteit geworden. Door het goedkoop aanbod van massatransport nam het belang van de steenkoolontginning als lokalisatiefactor voor zware industrie sterk af. Bovendien hadden de hoofdaandeelhouders hun cokeovens (carbochemie) en hoogovens al eerder uitgebouwd in Wallonië, Brussel of Noord-Frankrijk. Op aandringen van onder meer het provinciebestuur van Limburg werd in 1956 nog een studiesyndicaat opgericht onder de mijnzetels om, zoals voor de staatsmijnen in Nederland, de mogelijkheid van een carbochemievestiging te onderzoeken. Het plan werd door de crisis van 1958 definitief opgeborgen.

Het enige lokale nevenbedrijf dat in de Kempen werd opgericht was KEBO in Zolder, een samenwerking van de mijnen van Zolder, Waterschei en Eisden, dat na de strenge winter van 1962-1963

fijne stofkool commercialiseerde als eierbriketjes voor de kachels. De 'Kempense Boontjes' hebben het geen twee jaar uitgehouden.

Naast het aantrekken van een aantal toeleveringsbedrijven met Foraky Zonhoven als pionier (1906) heeft de mijnnijverheid in Limburg vooral onrechtstreeks voor bijkomende tewerkstelling gezorgd. Bijvoorbeeld voor de aanleg van de noodzakelijke uitbreiding van het Limburgse spoorwegnet en de aanleg van het Albertkanaal dat Antwerpen met Luik verbindt (1929-1939).

DE LIMBURGSE MIJNWERKERS

Op sociaal gebied betekende de ontwikkeling van de mijnnijverheid in Limburg in vele opzichten een breuklijn: de weinig talrijke en katholieke landelijke bevolking werd voor het eerst geconfronteerd met de moderne industriële wereld, met het socialisme, met machtige francophone mijndirecties, met mijnwerkersvakbonden, met massale inwijking van gastarbeiders.

Collectie Museum van de Mijnwerkerswoning / Stichting Erfgoed Eisden

De rekrutering van voldoende mijnwerkers is over de hele periode van de actieve mijnontginning een probleem gebleven. In 1910 was nog de helft van de mannelijke bevolking in Limburg in de landbouw werkzaam. Zuid- en een deel van Midden-Limburg was en bleef tot de Tweede Wereldoorlog het rekruteringsgebied voor de Luikse

industrie.

Tussen 1919, 1930 en 1939 evolueerde het aantal mijnwerkers in het nieuwe bekken respectievelijk van 3363 naar 21695 tot meer dan 28000 mijnwerkers.

Vanaf 1918 leidde dit noodzakelijkerwijs tot het aanwerven van buitenlandse werkkrachten, vooral door de oostelijke mijnen (Genk-Eisden), die niet over een ruim wervingsgebied (de rest van Vlaanderen) beschikten zoals de mijnzetels van Beringen en Zolder. Tussen 1923 en 1930 nam het percentage ondergrondse mijnwerkers van buitenlandse afkomst toe van 19% tot 41%. Ook bij overheidsinitiatieven tegen de werkloosheid in de jaren 1930 verkozen de mijnpatroons geschoolde buitenlandse mijnwerkers boven werkloze Belgen. Gastarbeiderskinderen boden voor de werkgevers ook een betere garantie voor de toekomst. De werkloosheidsuitkeringen en de stakingen van 1932 en 1936 hadden tot gevolg dat de syndicaten maar moeizaam nieuwe leden konden werven. Onder druk van de oorlogsomstandigheden verlieten heel wat immigranten de mijnen. Voor Belgen werd werken in de mijn opnieuw aantrekkelijk als alternatief voor de verplichte tewerkstelling in Duitsland.

Collectie Museum van de Mijnwerkerswoning / Stichting Erfgoed Eisden

Tijdens de oorlog werd het rekruteringsprobleem in de mijnen mede opgevangen door de tewerkstelling van bijna 7000 Russische krijgsgevangenen. Tegen het einde van de oorlog werd de productie drastisch opgekrikt om te voldoen aan de behoeften van de aantrekkende economie. De zogenaamde 'kolenslag' was reeds voorbereid met premiestelsels voor de arbeiders en een sociale opwaardering van het mijnwerkersberoep. Mijnwerkers werden even tot 'eerste burgers van het land' benoemd.

Foto-archief K.S. Beringen

Vanaf de 'kolenslag' werd, na de verplichte tewerkstelling en de inschakeling van meer dan 14000 Duitse krijgsgevangenen en meer dan 3000 veroordeelde collaborateurs, een beleid gevoerd waarbij via een bilateraal akkoord massaal Italiaanse arbeiders werden aangetrokken.

© Johnny Harsch, fotoarchief Emile Van Dorenmuseum Genk

Tussen 1946 en 1956 arriveerden zo niet minder dan 28035 Italianen in de Limburgse mijnstreek. Na de ramp in Marcinelle van 1956 werd het akkoord opgeheven en richtte men zich noodgedwongen tot Spanje en Griekenland.

Collectie Museum van de Mijnwerkerswoning / Stichting Erfgoed Eisden

In de jaren 1960 werden nog nieuwe arbeidskrachten voor de mijnen gerekruteerd in Turkije (1963) en Marokko (1964). Belgische mijnwerkers werden immers weggekaapt door de nieuwe tewerkstellingsmogelijkheden in Limburg bij

o.a. Philips en Ford Genk. Tussen 1959 en 1970 werd de tewerkstelling in de Limburgse mijnen bovendien nagenoeg gehalveerd tot zo'n 20000 werknemers. Vanaf 1973 tot de jongste sluitingen vanaf 1989 bleef het totale aantal mijnwerkers in Limburg rond 18000 schommelen. Opmerkelijk hierbij is dat tijdens de crisis van de jaren 1980 de Belgische belangstelling voor het mijnwerk opnieuw toenam waardoor de Belgische arbeiders in de ondergrond voor het eerst sinds lang de grootste groep gingen uitmaken ten opzichte van de buitenlandse arbeidskrachten.

Limburg zal zich ook nog herinneren dat de mijnwerkers sinds de grote stakingen rond de sluiting van Zwartberg nog dikwijls op straat kwamen en vaak dagen tot wekenlang het werk stillegden: zo onder meer in 1970, 1974, 1976 en 1979. De opeenvolgende sanerings-plannen, al dan niet van KS of de overheid zelf, gingen vanaf 1984 doorgaans gepaard met steeds feller wordende mijnwerkersmanifestaties en stakingen. Uiteindelijk kon men de sluitingen niet meer uitstellen of vermijden en werd er een soepeler 'vroeg pensioen'-regeling en een hoge afvloeiingspremie bedongen.

© Johnny Harsch, fotoarchief Emile Van Dorenmuseum Genk

EPILOOG

Ondertussen is de sluiting van alle Kempische mijnzetels een feit, waardoor na 90 jaar een punt gezet wordt achter het belangrijkste 20ste-eeuwse industrialisatiefenomeen van Vlaanderen. Limburg verloor haar grootste werkgever.

Uiteindelijk werden ook de mijnwerkers in het westen met een flinke afscheidspremie en soepele pensioenmaatregelen overhaald om de mijnzetels te verlaten.

Aan de sociaal-economische gevolgen voor de streek wordt verder gewerkt door de Limburgse Reconvertiemaatschappij (LRM).

In de schaduw van dit sociaal-economisch probleem dient eveneens een aanvaardbare oplossing gezocht te worden voor een zinvol hergebruik van het belangrijkste mijnpatrimonium. Door de sluiting van de mijnzetels verloren tussen 1987 en 1992 meer dan 600 mijngebouwen en -installaties hun functie. Dat de 1100 hectare mijnterreinen een herbestemming zouden krijgen, was voor iedereen vanzelfsprekend, maar wat met de voormalige mijngebouwen?

Archief Mijnmuseum Beringen

Uiteindelijk kregen 500 hectare (voornamelijk terrils) een natuurbestemming en werden een 50-tal beeld- en identiteitsbepalende gebouwen beschermd als monument. De bijna 10000 mijnwerkerswoningen, logementhuizen en socio-culturele voorzieningen bleven buiten de herstructureringsdiscussie, want ze waren sinds de fusiemaatschappij KS (1967) al in belangrijke mate geprivatiseerd. Dit mijnpatrimonium vormt de wortels van de ontwikkeling van Midden-Limburg dat alleen al via het collectief geheugen in de streek verankerd zit: in totaal zijn om en bij de 300000 mensen gedurende de ruim 75 exploitatiejaren ooit in dienst van een koolmijn geweest. Dit industriële patrimonium biedt aan toekomstige generaties inzicht in de eigenheid van Midden-Limburg dat 80 jaar geleden nog een nauwelijks bewoond en ontsloten heidegebied was.

DE 7 MIJNZETELS IN LIMBURG: ALGEMENE GEGEVENS EN HERBESTEMMING

© Eddy Daniels

© Eddy Daniels

MIJNZETEL BERINGEN

- **concessie:** 'Beeringen-Coursel': °26.11.1906; 49,5 km²
- **uitbatingsmaatschappij:** 'S.A. Charbonnages de Beeringen': 23.02.1907
- **voornaamste aandeelhouders:** metallurgie uit Lorraine: S.A. Hauts-Fourneaux et Fonderies de Pont-à-Mousson en de groep SAPTEL (Nancy)
- **begin schachtafdieping en kolenexploitatie:** 1907-1922
- **ondergrondse verdiepingen:** 727, 789 en 850 meter
- **maximale tewerkstelling:** 6 796 mijnwerkers in 1948
- **maximale jaarproductie:** 1 900 000 ton in 1956
- **sluiting:** 28.10.1989
- **totale productie:** 79 332 000 ton
- **beschrijving en herbestemming:**
De meeste gebouwen op de site zijn beschermd, waardoor deze mijnzetel een representatief beeld geeft van een Limburgse steenkoolmijn. De mijnsite van Beringen omvat 100.000 m² aan beschermd gebouwenpatrimonium. Daarmee is het de grootste industriële erfgoedsite in Vlaanderen en uniek in Europa. Onder de noemer be-MINE wordt de site nu herbestemd als een toeristisch-recreatief project. Stedelijke functies als wonen, werken en winkelen worden daarbij evenwichtig met elkaar vervlochten. Beleving binnen het industriële kader van de monumentale gebouwen staat centraal op be-MINE. Op de site is er een toeristisch onthaal, een mijnmuseum met belevingstraject in de gebouwen en ruimte voor events. De recreatieve componenten bestaan uit het zwembad Sportoase be-MINE, het indoor duikcentrum TODI, een klimcentrum en een avonturenberg met speellandschap en mountainbikeweg. Een winkelcentrum, een scholencomplex en een nieuw aangelegde woonwijk zorgen er voor dat deze voormalige mijnsite aansluit op het stedelijke weefsel. Ook wordt er gewerkt aan de ontwikkeling van mijnbelevingscentrum be-MINE pit, o.m. in de voormalige bad- en lampenzaal. Men voorziet medio 2021 de eerste bezoekers te kunnen ontvangen.

MIJNZETEL EISDEN

- **concessie:** 'Sainte Barbe': °29.11.1906; 21,7 km² en 'Guillaume Lambert': 27,4 km² (1952 : 54,08 km²)
- **uitbatingsmaatschappij:** 'S.A. Charbonnages Limbourg-Meuse': 22.06.1907
- **voornaamste aandeelhouders:** Compagnie Belge pour l'Industrie (1928) (o.a. Coppéé), Pont à Mousson, Homécourt, Cie de Béthune, Solvay,...
- **begin kolenproductie:** 1923
- **ondergrondse verdiepingen:** 600, 700 en 780 meter (klein verdiep op 900 meter)
- **maximale tewerkstelling:** 7 340 mijnwerkers in 1955
- **maximale jaarproductie:** 1 883 420 ton in 1957
- **sluiting:** 18.12.1987
- **totale productie:** 73.191.000 ton
- **beschrijving en herbestemming:**
Hier werden uiteindelijk alleen de twee betonnen schachtbokken (de jongste werd vervangen door een replica), het oudste magazijngebouw (herbestemd als muziek- en tekenacademie) en het directiegebouw (momenteel een hotel) beschermd als monument. Achter een bewaard stuk muur van het badzaalgebouw werd het bioscoopcomplex Euroscop gebouwd. De volledige oostzijde van het mijnterrein is het 'outlet shopping center Maasmechelen Village'. De kolenhaven werd een toeristische passantenhaven en verder vond ook het kantoor van Toerisme Maasmechelen er een onderkomen. Op het mijnterrein van Eisden is sinds medio 2013 onder de naam Connexterra de prestigieuze Hoofdpoot naar het Nationaal Park Hoge Kempen geopend, met in de onmiddellijke nabijheid plannen voor onder meer verblijfstoerisme, detailhandel, sport en wellness onder de naam Terhills.

© Eddy Daniels

© Stad Genk

MIJNZETEL HOUTHALEN

- **concessie:** 'Houthalen': °06.11.1911: 32,5 km²
- **uitbatingmaatschappij:** 'S.A. Charbonnages d'Houthalen': 27.07.1923
- **voornaamste aandeelhouders:** Société Générale de Belgique, Eelen-Asch, Mutuelle Mobilière et Immobilière, Ougrée, La Providence, Forges de Clabecq
- **begin kolenproductie:** 1938-1939
- **ondergrondse verdiepingen:** 700, 810, 1 050 meter
- **maximale tewerkstelling:** 4 908 mijnwerkers in 1957
- **maximale jaarproductie:** 1 281 400 ton in 1956
- **sluiting:** 27.04.1964 (fusie met Zolder)
- **totale productie:** 21 677 000 ton
- **beschrijving en herbestemming:**
Na de bescherming van beide schachtbokken werd in 2010 ook nog het hoofdgebouw en de mijnbouwschool beschermd. Deze mijnsite werd de 'Cleantech-campus Limburg', een ontwikkelingszone voor groene technologie als nieuwe economische groeisector. Het omvat onder meer een Transitlabo, een 'Incubator', een bezoekerscentrum en een nieuwe bedrijvenzone. Het project is een joint-venture van de gemeente met de Limburgse Reconvertie Maatschappij (LRM). Verder werd er een nieuw administratief centrum voor de gemeente (NAC) op de voormalige mijnsite gebouwd.

MIJNZETEL WATERSCHEI

- **concessie:** 'André Dumont-sous-Asch': °01.08.1906; 29,5 km² (1912 : 30,08 km²)
- **uitbatingmaatschappij:** 'S.A. Charbonnages André Dumont-sous-Asch': 18.06.1907
- **voornaamste aandeelhouders:** Société Générale de Belgique, Solvay, Cristallerie Val St.-Lambert, Volksbank Leuven, Jourdain, Coppée
- **begin kolenproductie:** 1924
- **ondergrondse verdiepingen:** 560, 647, 700, 807, 920, 980 en 1 040 meter
- **maximale tewerkstelling:** 6 834 mijnwerkers in 1949
- **maximale jaarproductie:** 1 490 700 ton in 1968
- **sluiting:** 10.09.1987
- **totale productie:** 72 453 000 ton
- **beschrijving en herbestemming:**
De meeste gebouwen en installaties werden gesloopt. Beschermd als monument zijn de hoofdburelen, de ventilatorgebouwen I en II, het losvloergebouw, het extractiemachinegebouw en de schachtbok van de luchtkeerschacht evenals de passerel. Na de internationale biënnale voor hedendaagse kunst Manifesta 9 in de zomer van 2012 werd de voormalige mijnsite van Waterschei ingericht als een wetenschaps- en bedrijvenpark met de naam THOR-park. Het terrein omvat circa 90 hectare die beschikbaar zijn voor de vestiging van kennisgeoriënteerde bedrijven en onderzoeksinstituten. De site omvat drie deelgebieden: een wetenschapspark (circa 20 ha); een hoogwaardig bedrijvenpark en het voormalige hoofdgebouw van de mijnzetel. Het statige hoofdgebouw, met een oppervlakte van circa 22.000 vierkante meter, kreeg een faciliterende functie binnen het Thor Park. Na de renovatie van de rechtervleugel, werden in dit gebouw diensten ondergebracht ten behoeve van de bedrijven, de werknemers en de instellingen op het Thor Park. Het is een publiek-privaat samenwerkingsproject van de gemeente Genk, de Limburgse Reconvertie Maatschappij (LRM) en de projectontwikkelaars DMI, Vanhout en Van Roey. In het wetenschapspark 'Energyville' participeren onder meer de KU Leuven, het VITO en de Universiteit Hasselt. Het park gaat zich onder meer toeleggen op de ontwikkeling van slimme energienetten.

© Eddy Daniels

MIJNZETEL WINTERSLAG

- **concessie:** 'Genck-Sutendael': °03.11.1906: 38 km², afsplitsing concessie Winterslag : 23.11.1912 : 9,6 km², samenvoeging beide concessies : 05.10.1931
- **uitbatingmaatschappij:** de concessie kwam in handen van het mijnconsortium van Evence Coppée II dat de nieuwe naam kreeg : 'S.A. des Charbonnages de Ressaix, Leval, Péronnes, Ste Aldegonde et Genck'; S.A. Charbonnages de Winterslag: 30.11.1912
- **voornaamste aandeelhouders:** groep Evence Coppée II, vanaf 1912 de groep Schneider (Le Creusot)
- **begin kolenproductie:** 1917
- **ondergrondse verdiepingen:** 600, 660, 735 en 850 meter
- **maximale tewerkstelling:** 6 250 mijnwerkers in 1953
- **maximale jaarproductie:** 1 635 514 ton in 1967
- **sluiting:** 31.03.1988
- **totale productie:** 66 593 000 ton
- **beschrijving en herbestemming:**
Sedert 2001 bezit de stad Genk de voormalige mijnsite van Winterslag. Beide schachtbokken, machinegebouwen, badzaal- en directiegebouwen, paardenstallen en centraal magazijngebouw zijn beschermd en hebben inmiddels een herbestemming gekregen. C-Mine is de naam voor dit ontwikkelingsproject waarbij de C staat voor creativiteit. In 2008 vestigde zich in het complex een bioscoop (Euroscop) en in september 2009 vestigde zich er de Media & Design Academie (ondertussen LUCA School of Arts), een hogeschool met creatieve opleidingen zoals animatiefilm, Opleiding Communicatie & Multimedia Design, beeldende kunst, productontwerpen, e.a..
Vanaf het theaterseizoen 2010-2011 werd ook de polyvalente zaal en het voltooide cultuurcentrum er gevestigd. Ook vormgever en keramist Piet Stockmans heeft zijn atelier in een deel van de voormalige mijngebouwen. Daarnaast zijn er nog een aantal kantoren en diensten gevestigd die verband houden met cultuur, design of het mijnverleden, zoals bijvoorbeeld C-Mine Crib, Deusjevoo, Painting with light en Erfgoedcel Mijn-Erfgoed. Vanaf mei 2012 werd er een nieuwe attractie toegevoegd: de C-Mine expeditie. Daarbij is een oude luchtgang van de vroegere mijn omgevormd tot een belevingscentrum van op te roepen mijnverhalen en herkenbare mijn geluiden. In 2013 won C-Mine de Vlaamse Monumentenprijs.

© Eddy Daniels

MIJNZETEL ZOLDER

- **concessie:** 'Zolder': °25.10.1906: 38,2 km² en 'Helchteren': 32,4 km²
- **uitbatingmaatschappij:** 'S.A. Charbonnages d'Helchteren-Zolder': 26.01.1907
- **voornaamste aandeelhouders:** groep Arbed, Mariemont-Bascoup, groep Coppée, La Providence, Solvay
- **begin kolenproductie:** 1930
- **ondergrondse verdiepingen:** 720, 800 en 900 meter
- **maximale tewerkstelling:** 9 379 mijnwerkers in 1964 (fusie Houthalen)
- **maximale jaarproductie:** 2 377 000 ton in 1967 (na fusie)
- **sluiting:** 30.09.1992 (laatste steenkoolmijn in België)
- **totale productie:** 87 911 000 ton
- **beschrijving en herbestemming:**
De hoofdburelen, elektriciteitscentrale, persluchtcentrale, schachtbok, betonnen watertoren en schouw zijn beschermd als monument. Het mijnsterrein De Schacht is grotendeels herbestemd als multifunctioneel bedrijvenpark. Het ophaalmachinegebouw werd gerestaureerd en herbestemd als Centrum voor Volwassenenonderwijs. De voormalige badzaal werd het Centrum voor Duurzaam Bouwen (CEDUBO), een informatie- en coördinatiecentrum om duurzaam bouwen op grote schaal te promoten en in praktijk te brengen. De horecazaak aan de ingang van dit gebouw heeft de toepasselijke naam Den Lavaar. De gerestaureerde elektriciteitscentrale waarbij de grote letters HZ op de gevel verwijzen naar de concessie Helchteren-Zolder huisvest kantoren, een grote polyvalente zaal en Watt 17. In de persluchtcentrale met links en rechts ervan de ophaalgebouwen werden de meeste machines bewaard en deze vormen nu het decor van de erfgoedwandering ZLDR Luchtfabriek die in 2015 werd geopend. In 2019 opent op de site ook het vernieuwd Cultureel Centrum Muze. Elke 2de en 4de woensdag van de maand is er op het centrale plein van de site de multiculturele markt, in de volksmond 'Turkenmarkt' genoemd. Het houden van deze markt stamt uit de tijd van de mijnexploitatie. De mijnwerkers kregen de 10de en 25ste van de maand immers hun loon uitbetaald. Dat werd in de volksmond "de kezem" genoemd. Dit woord komt van het Franse "quinzaine" wat 15-daagse betekent.

© Eddy Daniels

MIJNZETEL ZWARTBERG

- **concessie:** 'Zolder': 'Concession de Liègeois': 25.10.1906: 41,8 km² (1910 : 42,69 km²)
 - **uitbatingmaatschappij:** 'S.A. Charbonnages des Liègeois en Campine': 26.02.1907
 - **voornaamste aandeelhouders:** de Mutualité Industrielle, S.A. John Cockerill, de Luikse koolmijnen Espérance et Bonne-Fortune en Patience-et-Beaujonc-
 - **begin kolenproductie:** 1925-1926
 - **ondergrondse verdiepingen:** 654, 714, 780, 940 en 1 010 meter
 - **maximale tewerkstelling:** 5 355 mijnwerkers in 1946
 - **maximale jaarproductie:** 1 416 000 ton in 1956
 - **sluiting:** 01.10.1966
 - **totale productie:** 39 902 000 ton
- **beschrijving en herbestemming:**
Zwartberg was de eerste Limburgse mijn die sloot. Kostbare machines bleven na de sluiting achter in de ondergrond en de twee schachttorens werden in 1967 gedynamiteerd. Na enkele decennia van verloederding tot een shredder-stort is men in 1997 begonnen met de sanering van deze mijnsite. Momenteel is het mijnterrein heringericht tot een milieuvriendelijke en mobiliteitsarme KMO-zone. Een van de weinige dingen die nog herinnert aan de Zwartbergse mijn zijn twee gedenktekens die werden opgericht op de plaats waar de lift toegang gaf tot de mijnschachten. Ook een gebouw voor de technische dienst en de trap naar de hoofdingang, gelegen langs de Marcel Habetslaan, zijn nog bewaard. Aan de rechterzijgevel van dit gebouw-tje kan je een gedenkplaat bekijken met belangrijke fasen in de mijngeschiedenis. De statige directeurswoning, ook genoemd het kasteel van Zwartberg, werd na de mijnsluiting in 1967 verkocht aan de familie Wauters die in het park 30 jaar lang een Zoo in onderbracht. Na de sluiting van de Zoo kocht de stad Genk de villa met aanhorigheden. In 2005 werd het gebouw geklasseerd als monument en zocht men naar een nieuwe bestemming voor het geheel. Deze werd gevonden in een artistiek-toeristische site die erfgoed, hedendaagse kunst en bioculturele diversiteit op een unieke manier combineert: LABIOMISTA van kunstenaar Koen Vanmechelen in samenwerking met de stad Genk (in 2017 geopend).
Het in 1959 gebouwde administratiegebouw van de mijn doet vanaf de mijnsluiting, na aankoop door de

© Stad Genk

Provincie Limburg, dienst als opleidings- en trainingscentrum voor ambtenaren (politie) en veiligheidsdiensten (hulpverlener-ambulance en brandweerpersoneel), het zogenoemde PLOT. Ter herinnering werd er een mijnmonument geplaatst op de betonnen plaat die schacht II afdekt. Hierop staan vijf mijnwerkers afgebeeld die op en rond de symbolische schachtbokken staan. Zij belichamen de mannen die uit alle hoeken van België, Europa en de wereld in de mijn kwamen werken.

NOG MEER WETEN OVER HET LIMBURGSE MIJNVERLEDEN ?

HISTORISCHE SITES EN MUSEA

- **Mijnmuseum in Beringen**
www.mijnmuseum.be
- **Barak 15 in Beringen**
www.toerismelimburg.be/nl/content/barak-15
- **C-Mine expeditie in Winterslag, Genk**
www.c-mine.be/expeditie/
- **Mijndepot in Waterschei, Genk**
www.mijndepot.be
- **ZLDR Luchtfabriek in Heusden-Zolder**
toerisme.heusden-zolder.be/product.aspx?id=4488
- **Greenville bezoekerscentrum in Houthalen-Helchteren**
www.toerismelimburg.be/nl/content/greenville-cleantech-dienstencentrum
- **Museum van de Mijnwerkerswoning in Eisden (Maasmechelen)**
www.erfgoedeisden.be/pagina%27s/frame-set.htm

Tip:

Als je voldoende tijd hebt, kan je halverwege de lessen over het mijnverleden met je leerlingen een bezoekje brengen aan bovenstaande plaatsen, dan hebben ze al wat basisinformatie en kijken ze met "andere" ogen naar de mijnsites.

Museum van de Mijnwerkerswoning Eisden - Eddy Daniels

WEBSITES

- **Archief voor Onderwijs van VIAA (Vlaams instituut voor Archivering)**
<https://onderwijs.hetarchief.be/>
Gratis webplatform dat leerkrachten toegang geeft tot VRT-programma's en audiovisueel materiaal van regionale omroepen en diverse cultuur- en erfgoedinstellingen. Voor dit lessenpakket stelde VIAA een collectie met specifieke beeldfragmenten samen. (Proceduure voor aanmelden: zie p. 4)

- **website toerisme Limburg**
<http://visitlimburg.be/nl/mijnerfgoed>
- miningheritage-euregio.eu
- **Documentaire 'Uit de grond, uit het hart'** (2012, 58') zet een aantal mensen centraal die sinds vele jaren het mijnverleden met passie bewaren en ontsluiten. Integraal te bekijken via: <https://www.youtube.com/watch?v=GM-lkWNou9ZQ>

PUBLICATIES (te ontlenen in de handbibliotheek van de erfgoedcel)

- **Mijnerfgoed in Limburg. Putten uit een eeuw steenkool**, Openbaar kunstbezit in Vlaanderen, 2009 (2)
- **Brood en Rozen**. Tijdschrift voor de Geschiedenis van de Sociale Bewegingen, Gent, 1999, (themanummer over de Limburgse mijn-geschiedenis)
- **Beyers Leen, Iedereen zwart : het samenleven van nieuwkomers en gevestigden in de mijncité Zwartberg, 1930-1990**, Amsterdam, 2007.
- **Delarbre Filip, Delbroek Bart, Kohlbacher Jan, Krul Siebrand, Minten Luc, Nelis Chris, Van Doorslaer Bert, De Koolputters. Geschiedenis van de Limburgse mijnwerkers**, Zwolle, 2006
- **Delbroek Bart, In de put. De arbeidsmarkt voor mijnwerkers in Belgisch-Limburg, 1900-1966**, Hilversum, 2016 (Maaslandse monografieën, 79)
- **De Rijck Tine & Van Meulder Griet, De ereburgers: Een sociale geschiedenis van de Limburgse mijnwerkers**, Berchem (EPO), 2007

- Dermitzaki Maria, **Grieken in Limburg : een halve eeuw migratie en integratie door de ogen van zij die het meemaakten**, Berchem (EPO), 2010
- Kohlbacher Jan, **Het Russisch Kamp. De kampen bij de Limburgse mijnen 1942-1965**, 1998
- Minten Luc, Raskin Ludo, Soete Antoon, Van Doorslaer Bert, Verhees Francis, **Een eeuw steenkool in Limburg**, Tielt, 1992
- Nelis Chris e.a., **En toen was er niets meer : de Limburgse mijnsluitingen : ieder zijn waarheid**, Zonhoven, 1989
- Segers Ward, Veys Danny, Nijssen Rombout, Lauwaert Dirk, **Breekbaar Verleden. Glasnegatieven uit de Limburgse Mijnstreek (1905-1950)**, 2010
- Vandekerckhove Ivo (ed.), **De eeuw van het Zwarte Goud** (Het Belang van Limburg), 2001
- Van Doorslaer Bert, **Koolputterserfgoed. Een bovengrondse toekomst voor een ondergronds verleden**, Opglabbeek, 2002
- Van Doorslaer Bert, De Rynck Patrick (ed.), **Mijnerfgoed in Limburg. Ondergronds verleden, bovengrondse toekomst. Van Beringen tot Eisden**, 2012
- Van Poucke Sara, **Ciao Belga: de geschiedenis van de Italo-Belgen**, Antwerpen, 2007
- Veldeman Johan, **DIEP- de Mijnologen**, Heusden-Zolder, 2018

SPEELFILMS

Onderstaande (**speel**)films gaan niet altijd specifiek over de Limburgse situatie, maar sluiten inhoudelijk wel aan bij de thema's van de modules.

- **Brassed off (1996)**, film die zich afspeelt ca. 10 jaar na de grote mijnstakingen van 1984/85 in Groot-Brittannië. Het verhaal focust op de moeilijkheden van een brassband ontstaan in de schoot van een mijn, nu ook deze mijn dreigt gesloten te worden. De film schetst een beeld van het leven in een typisch Noord-Engels mijnwerkersstadje na de grote sluitingen van de koolmijnen, die met verpaupering en sociale onrust gepaard gingen. Aan elke mijn was vroeger een brassband verbonden en onderling werden muziekwedstrijden georganiseerd. De sluiting van de mijn betekende voor deze muzikanten-mijnwerkers meteen ook het einde van hun sociaal leven. Meer info: <http://www.imdb.com/title/tt0115744/>
- **Billy Elliot (2000)**, film die zich afspeelt in de fictieve stad Everington in het echte Durham tijdens de Britse mijnwerkersstaking van 1984/85, waar deze stad zwaar door getroffen wordt. In deze stad woont Billy, uit één van de stakende arbeidersgezinnen, die graag op balletles wil. Zijn vader wil dat hij gaat boksen. Meer info: http://www.imdb.com/title/tt0249462/?ref=fn_al_tt_1
- **Marina (2013)**, biografische film over het leven van Rocco Granata, zoon van een uit Italië geëmigreerde gastarbeider die in de Limburgse mijnen komt werken. Rocco Granata volgt zijn passie en probeert het te maken in de muziekwereld. De film behandelt uitgebreid de situatie en de moeilijkheden van de gastarbeiders in de Limburgse mijnen. Meer info: <http://www.imdb.com/title/tt2614860/>
- **Pride (2014)**, film gebaseerd op een ware gebeurtenis: een groep holebi's zamelde geld in voor de getroffen gezinnen tijdens de Britse mijnstaking in 1984, wat zou uitmonden in de Lesbians and Gays Support the Miners-campagne. De National Union of Mineworkers was niet geneigd om openlijk samen te werken met deze groep mensen wegens de publieke opinie ten opzichte van homo's en lesbiennes in Groot-Brittannië in de jaren 1980. De activisten besloten hun donaties rechtstreeks te schenken aan een mijnwerkersdorp in Wales. Dit resulteerde in een unieke samenwerking tussen twee totaal verschillende gemeenschappen. Na afloop van de staking liepen honderden mijnwerkers mee in de Gay Pride Parade van juni 1985 in Londen. Meer info: <http://www.imdb.com/title/tt3169706/>
- **The 33 (2015)**, gebaseerd op het waargebeurde verhaal waarbij in 2010, 33 mijnwerkers in Chili bijna 70 dagen ondergronds zaten vooraleer ze gered werden. De film behandelt de gevaarlijke ondergrondse werkomstandigheden en de kameraadschap die nodig is om hiermee om te gaan. Meer info: <http://www.imdb.com/title/tt2006295/>

Opbouw van de lesmodules

Elke lesmodule start met een **INLEIDENDE TEKST** waarin de **specifieke historische thema's** die in de module aan bod komen, worden **gekaderd in de ruimere context van het Limburgse mijnverleden**. In deze teksten worden relevante passages uit de tekst 'Steenkolen uit Limburg' van Bert Van Doorslaer uit DVD De Mijnen (zie hoofdstuk Voorbereiding van de lessen) herhaald, verwerkt en aangevuld met informatie uit andere bronnen. Deze inleidende teksten kan je lezen als **voorbereiding op je les**. Het is niet de bedoeling om deze tekst aan de leerlingen te geven, maar indien je dit toch wenst te doen, geef je hem liefst pas aan het eind van de lessen.

Tijdens de lessen kan je de **leerlingen aansporen** om zelf op een **actieve manier aan de slag** te gaan met de **historische en de actuele thema's uit de module** volgens onderstaand **stappenplan**.

1. INTRODUCTIE EN SITUERING VAN DE HISTORISCHE THEMA'S IN TIJD EN RUIMTE

Introduceer de historische thema's uit de module en situeer deze in tijd en ruimte bij de leerlingen aan de hand van het door ons geselecteerde fragment uit DVD De Mijnen (gratis te verkrijgen bij Erfgoedcel Mijn-Erfgoed voor leerkrachten die aan de slag gaan met dit pakket) en enkele andere bronnen. Maak vooraf je eigen selectie uit het aanbod.

GESELECTEERD FILMFRAGMENT UIT DVD DE MIJNEN

Voor elke lesmodule selecteerden we een kort fragment uit de DVD De Mijnen (Cinematek) waarin de historische thema's van de module aangekaart worden.

Laat de leerlingen aan het begin van de les dit filmfragment bekijken. Soms staan er bij het fragment ook opdrachten die de leerlingen tijdens of na het bekijken van de film kunnen uitvoeren. Bespreek dit fragment vervolgens met de leerlingen.

EXTRA BEELDMATERIAAL UIT HET ARCHIEF VOOR ONDERWIJS VAN VIAA

Deze fragmenten sluiten aan bij de historische thema's uit de module. Je kan ze vinden in de collectie die VIAA voor dit lessenspakket heeft aangemaakt in Het Archief voor Onderwijs. In het hoofdstuk 'Hoe gebruik je dit lessenspakket' (p. 4) staat de procedure voor het raadplegen van Het Archief voor Onderwijs beschreven.

EXTRA BEELDMATERIAAL UIT DVD DE MIJNEN

Onder deze titel vind je steeds langere films of andere fragmenten uit de DVD De Mijnen met betrekking tot de historische thema's van de module die je de leerlingen kan tonen als je meer tijd ter beschikking hebt.

ANDERE BRONNEN BIJ DE HISTORISCHE THEMA'S

In de bijlagen bij elke lesmodule vind je ook verschillende soorten andere bronnen (kaarten, tabellen, afbeeldingen...) die je kan gebruiken om de historische thema's van de module te introduceren en te situeren in tijd en ruimte. Soms staan er bij deze bronnen ook opdrachten voor de leerlingen. Selecteer vooraf welke bronnen je wilt gebruiken in de les en welke opdrachten je de leerlingen wilt laten uitvoeren.

SUGGESTIE VOOR UITSTAP

Bij sommige lesmodules geven we tips voor een uitstap die aansluit bij de historische thema's van de module.

2. REFERENTIES NAAR ACTUELE THEMA'S

In deze stap worden de **historische thema's uit de lesmodule getoetst aan verwante thema's uit de actualiteit** door middel van opdrachten die de leerlingen tijdens de lessen of als huistaak kunnen uitvoeren. Kies vooraf welke actuele thema's je graag zou willen behandelen in de les en bepaal welke opdrachten je de leerlingen wilt laten doen.

Geef de leerlingen - individueel of in groepjes - een of meerdere van deze opdrachten en het materiaal dat ze eventueel nodig hebben om de opdrachten uit te voeren (vb. een document uit de bijlage van de lesmodule, de URL van een website...)

3. REFLECTIE OVER DE HISTORISCHE EN ACTUELE THEMA'S

Laat de (groepjes) leerlingen hun opdrachten voorstellen aan elkaar. Bespreek de resultaten.

4. EVALUATIE

Omdat elke school andere evaluatiemethoden hanteert en/of elke leerkracht andere accenten legt in een evaluatie, hebben we in dit lessenpakket geen evaluaties opgenomen. Indien je bepaalde opdrachten wenst te evalueren of te quoteren, spreek je liefst vooraf met de leerlingen af op welke manier dit zal gebeuren en waarop je bij de evaluatie zal letten. Ook een 'peerevaluatie', waarbij de groepjes zelf hun samenwerking evalueren, kan interessant zijn. Hieronder een voorbeeld van een schema waarmee de leerlingen zichzelf en hun groepsleden kunnen beoordelen.

MOGELIJKE SCORES:

0 = duidelijk onvoldoende, heeft op dit vlak niet meegewerkt

1 = minst goed, minder dan het gemiddelde van de groep

2 = gemiddeld, voldoende voor het functioneren van de groep

3 = heel goed, beter dan de rest van de groep

CRITERIA

JJ: P2: P3: P4:

Enthousiasme en participatie				
Ideeën aanbrengen				
Bijdragen tot functioneren van de groep				
Groep organiseren en sturen				
Taken en afspraken efficiënt volbrengen				
Totaalscore				

In de **BIJLAGEN** achter elke lesmodule vind je bronnen en ander materiaal waarnaar in de teksten van de module verwezen wordt.

LESMODULE 1

Word mijnwerker!

INLEIDENDE TEKST

In tegenstelling tot de ons omringende mijnbekkens in Wallonië en de buurlanden waar steenkoolontginning al sinds de Middeleeuwen of vroeger gekend was, is de mijnbouw in de Limburgse Kempen een louter 20e eeuws verhaal. De productie zelf beperkt zich tot een periode van 75 jaar, tussen 1917 (opstart van Winterslag) en 1992 (de sluiting van Zolder).

Collectie Heidebloemke Genk

De rekrutering van voldoende mijnwerkers is over de hele periode van de actieve mijnontginning in de Limburgse Kempen een probleem gebleven. Aan het eind van de 19de eeuw was Limburg een dunbevolkte provincie met ongeveer 10.000 inwoners. In 1910 was nog de helft van de mannelijke bevolking in Limburg in de landbouw werkzaam. Mannen uit Zuid- en een deel van Midden-Limburg gingen tot de tweede wereldoorlog ook vaak aan het werk in de Luikse industrie.

Collectie Museum van de Mijnwerkerswoning / Stichting Erfgoed Eisden

Tussen 1919, 1930 en 1939 evolueerde het aantal mijnwerkers in het nieuwe bekken respectievelijk van 3.363 naar 21.695 tot meer dan 28.000 mijnwerkers. De hoogste tewerkstelling in de Kempische mijnen wordt gemeten in 1948 met 44.060 mijnwerkers.

Vanaf 1918 leidde het tekort aan voldoende lokale arbeiders noodzakelijkerwijs tot het aanwerven van buitenlandse arbeidskrachten (die vaak ook meer ervaring hadden). Dit was vooral het geval voor de oostelijke mijnen (Genk-Eisden) die niet over een ruim wervingsgebied (de rest van Vlaanderen) beschikten zoals de mijnzetels van Beringen en Zolder. Door de economische recessie, de sociale onrust en de dreiging van een nieuwe wereldoorlog verlieten heel wat immigranten de mijnen in de jaren 1930.

Tijdens de oorlog ging het werk in de mijnen verder onder Duits toezicht. Het rekruteringsprobleem werd mede opgevangen door de tewerkstelling van bijna 7000 Russische krijgsgevangenen. Ook voor Belgen werd werken in de mijn opnieuw aantrekkelijk als alternatief voor verplichte tewerkstelling in Duitsland. Na het einde van de oorlog verlieten deze 'gelegenheidsarbeiders' helaas als snel de mijnen.

Tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog moest de productie bovendien drastisch opgekrikt worden om te voldoen aan de behoeften van de aantrekkende economie. Na de oorlog werden daarom meer dan 14.000 Duitse krijgsgevangenen en meer dan 3.000 veroordeelde collaborateurs verplicht tewerkgesteld in de mijnen. Ook in de Duitse vluchtelingenkampen ging men mijnwerkers werven (veelal Oost-Europeanen).

Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis

Om de productie van steenkool te verhogen lanceerde de toenmalige **minister Achille Van Acker**

(bijnaam Achille Charbon) een groot plan dat de 'Kolenslag' werd genoemd. **Premiestelsels en sociale voordelen** zoals loonsverhoging, goedkope leningen, meer vakantiedagen en een verhoging van het pensioen moesten het **mijnwerkersberoep weer aantrekkelijk maken**. De mijnwerkers werden zelfs even tot 'eerste burgers van het land' benoemd.

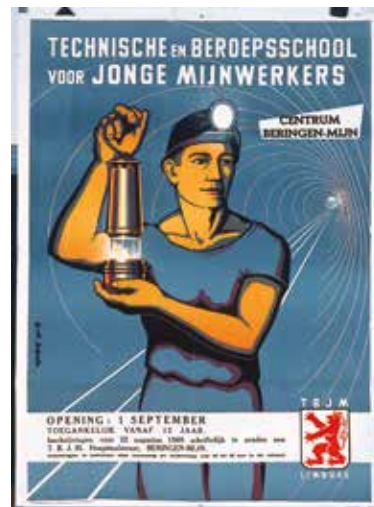
Foto-archief K.S. Beringen

Omdat het aantal mijnwerkers te laag bleef, werden tussen 1946 en 1956 via een bilateraal akkoord met Italië op grote schaal Italiaanse arbeiders aangetrokken. Eind jaren 1950 en in de jaren 1960 werden ook nog arbeidskrachten uit Spanje, Griekenland, Turkije en Marokko gerekruteerd (zie ook lesmodule 2 - Gastarbeiders).

Voor de talrijke mijnwerkersgezinnen ontstonden naast de zeven grote mijncomplexen (Winterslag, Zolder, Beringen, Zwartberg, Waterschei, Eisden en Houthalen) zeven **woondorpen met kleinstedelijke allures**. Deze hadden **allerlei sociale, culturele en recreatieve voorzieningen** als een kinderheil, kleuter-, huishoud- en mijnwerkersscholen, ziekenhuizen, cinema's en casino's met theaterzalen, muziekscholen, sportaccommodatie, mijnkathedralen, enz. In de omliggende dorpen waren dergelijke voorzieningen nagezien onbestaande.

Al deze middelen waren er echter uitsluitend op gericht de werknemers met hun ervaring, aan het bedrijf te binden. Bijgevolg lagen al deze gunsten en gaven ook als stokken achter de deur klaar om gehanteerd te worden als dezelfde werknemer tegenover zijn bazen in gebreke bleef. Romantisch terugblikkend zou men het kunnen omschrijven als: "Begeleid van de wieg

tot het graf". Door een minder rooskleurige bril klinkt het eerder als: "Met handen en voeten aan de baas gebonden".

Archief Mijnmuseum Beringen

1. INTRODUCTIE EN SITUERING VAN DE HISTORISCHE THEMA'S IN TIJD EN RUIMTE

Introduceer de historische thema's uit deze module (zie vetgedrukte stukken in de inleidende tekst) en situeer deze in tijd en ruimte aan de hand van het door ons geselecteerde filmfragment uit DVD De Mijnen (Cinematek) en enkele andere bronnen. Maak vooraf je eigen selectie uit onderstaand aanbod.

GESELECTEERD FILMFRAGMENT UIT DVD DE MIJNEN:

Word mijnwerker! - Pierre Bourgeois 1947 (10'08")

Deze propagandafilm, tot stand gekomen onder toezicht van het ministerie van Arbeid en Sociale Voorzorg, maant werklozen aan zich bij het dichtstbijzijnde arbeidsbureau te melden om als mijnwerker te worden aangeworven. 'Deviens mineur!' ('Word mijnwerker!') is inderdaad niet alleen de titel van de film, maar ook de oproep van de toenmalige politieke wereld aan alle Belgische mannen om zo snel mogelijk weer de mijn in te gaan en de 'kolenslag' te winnen. Die zege moest het land helpen om na de Tweede Wereldoorlog de economie terug in het zadel te hijsen en de wederopbouw aan te pakken. Na een geruststellende lofzang op het mijnwerkersvak wordt een lijst van voordelen opgesomd om diegenen die nog zouden aarzelen, finaal over de streep te trekken.

Bekijk en bespreek de film met de leerlingen:

- *Waarom was het zo moeilijk om voldoende mijnwerkers te vinden volgens jullie?* (Zwaar werk, vies werk, onveilig werk, slecht imago, ...)
- *Welke argumenten worden in de film aangehaald om werklozen te overtuigen om mijnwerker te worden?* (Premies bij indiensttreding, goed georganiseerd woon-werk vervoer, goede technische opleidingsmogelijkheden, interessant en maatschappelijk zinvol werk met machines die het werk verlichten, aandacht voor veilige werkomstandigheden, vrijstelling van militaire dienst, mooie woning, hoog pensioen, extra verlof, gratis treinabonnement, ...).
Tip: Je kan deze vraag ook stellen aan de leerlingen voor je de film toont en hen vragen dat ze reeds tijdens het bekijken van de film zoveel mogelijk argumenten noteren.
- *Stel je voor dat je in de bloeiperiode van de Limburgse mijnen leefde. Zouden deze argumenten jou kunnen overtuigen om te gaan werken in de mijn? Waarom wel/niet?*

EXTRA BEELDMATERIAAL UIT HET ARCHIEF VOOR ONDERWIJS VAN VIAA

Onderstaand fragment dat aansluit bij de historische thema's uit de module, kan je vinden in de collectie die VIAA voor dit lessenpakket heeft aangemaakt in Het Archief voor Onderwijs. In het hoofdstuk 'Hoe gebruik je dit lessenpakket' (p. 4) staat de procedure voor het raadplegen van Het Archief voor Onderwijs beschreven.

Arbeiders ronselen (9'57")

In dit fragment getuigen enkele (gast)arbeiders over hoe ze geronseld werden om te gaan werken in de mijn. Vlaamse mijnwerkers werden bijvoorbeeld geronseld in cafés. Een oud-mijnwerker getuigt hoe hij als veertienjarige aan de slag ging in de mijn, met een 'kinderarbeidboek'. Een Poolse oud-mijnwerker en zijn vrouw vertellen over de huisvesting en hoe zij België beleefden na aankomst.

EXTRA BEELDMATERIAAL UIT DVD DE MIJNEN

Kerels van het diep - René Van De Weerd 1949 (16'15")

Vrij volledig panorama van het mijnwerkersbestaan.

1. Fragment 00:00-03:20
Voorstelling van de 7 Limburgse mijnzetels
2. Fragment 03:21 – 06:55
Een werkdag in de mijn.
3. Fragment 06:56 - 08:55
Huisvesting en voordelen voor vrouwen en kinderen.
4. Fragment 08:56 – 10:58
Opleiding tot mijnwerker.
5. Fragment 10:59 – 13:08
Gezondheidsmaatregelen.
6. Fragment 13:09 – 16:15
Vakantie en vrijetijdsbesteding.

Het zwarte goud van de Kempen – Paul Lonchay 1951 (21'58")

Propagandadocumentaire uit nadagen Kolenslag.

1. Fragment 00:00 – 03:25
Voorstelling Limburgse mijnzetels.
2. Fragment 3:26 - 15:15
Werk onder de grond + werking mijnzetel.
3. Fragment 15:16 – 21:00
Leven na het werk, huisvesting, vrije tijd, onderwijs.

ANDERE BRONNEN BIJ DE HISTORISCHE THEMA'S

In de bijlagen bij deze lesmodule vind je nog andere bronnen die je eveneens kan gebruiken om de historische thema's van de module te introduceren en te situeren in tijd en ruimte. Soms staan er bij deze bronnen ook opdrachten voor de leerlingen. Selecteer vooraf welke bronnen je wilt gebruiken in de les en welke opdrachten je de leerlingen wilt laten uitvoeren.

- Kaart Provincie Limburg met aanduiding van de 7 mijnsites
- Grafiek: evolutie aantal mijnwerkers in het Limburgse bekken 1920-1966
- Grafiek: evolutie tewerkstelling 1945-1990
- Foto: Kempisch heidegebied met boortoren
- Wervingsaffiche 'Kolenslag'
- Affiche mijnschool Beringen

SUGGESTIE VOOR UITSTAP

Museum van de Mijnwerkerswoning in de Cité van Eisden, Maasmechelen.

Meer info: www.erfgoedeisden.be/pagina%27s/frameset.htm

Mijnmuseum in Beringen

Meer info: www.mijnmuseum.be

2. REFERENTIES NAAR ACTUELE THEMA'S

In deze stap worden de historische thema's uit deze lesmodule getoetst aan verwante thema's uit de actualiteit door middel van opdrachten die de leerlingen tijdens de lessen of als huistaak kunnen uitvoeren.

Kies vooraf welke van onderstaande actuele thema's je graag zou willen behandelen en bepaal welke opdrachten je de leerlingen wilt laten doen.

Geef de leerlingen - individueel of in groepjes - een of meerdere van deze opdrachten en het materiaal dat ze eventueel nodig hebben om de opdrachten uit te voeren (vb. een document uit de bijlagen bij deze lesmodule, een link naar een bepaalde website...)

Actueel thema

KNELPUNTBEROEPEN

Over de hele periode van de actieve mijnontginning in de Limburgse Kempen is de rekrutering van voldoende mijnwerkers een probleem gebleven. Ook vandaag zijn er zogenaamde knelpuntberoepen waarvoor werkgevers moeilijk geschikte kandidaten vinden.

VDAB publiceert elk jaar een lijst met de knelpuntberoepen in Vlaanderen. Per beroep wordt aangegeven waarom het een knelpunt vormt. Er zijn drie mogelijke oorzaken:

- Kwantitatief tekort: er is een te lage uitstroom uit het onderwijs, bijvoorbeeld omdat te weinig studenten die richting kiezen of omdat er geen schoolse opleiding voor bestaat.
- Kwalitatief tekort: de kandidaten beschikken niet over de gevraagde bekwaamheden.
- Specifieke arbeidsomstandigheden: weekendwerk, laag loon, zwaar werk, stress...

Je kan de meest recente lijst terugvinden op de website van de VDAB: www.VDAB.be

De Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA) publiceert elk jaar een overzicht van de studierichtingen die de meeste kans op werk bieden. Als je ingeschreven bent als werkzoekende bij de VDAB kan je in bepaalde gevallen je werkloosheidsuitkering behouden als je zo'n studierichting volgt.

In de opleidingendatabank van de VDAB vindt je opleidingen die naar een knelpuntberoep leiden. Werk je in de privésector of de socialprofitsector, dan kan je onder bepaalde voorwaarden een aanmoedigingspremie krijgen voor de volledige duur van een opleiding die leidt tot een knelpuntberoep.

Opdracht

Propaganda voor een knelpuntberoep

In de film die jullie zagen werden een hoop voordelen van werken in de mijn opgesomd om werklozen of werkzoekenden te overtuigen om mijnwerker te worden. Ook vandaag kent onze maatschappij nog knelpuntberoepen.

Zoek de meest recente knelpuntberoepenlijst op de website van de VDAB: www.VDAB.be.

Kies een beroep uit die lijst dat vandaag moeilijk in de markt ligt. Zoek naar de voordelen van dit beroep. Maak een wervingsfolder, een radiospotje of een propagandafilmpje om mannen of vrouwen warm te maken voor dit beroep.

Opdracht

Interview een ex-mijnwerker

Vraag eens aan je (groot)ouders of zij in hun nabije omgeving nog mensen kennen die zelf in de mijn gewerkt hebben of waarvan hun familie in de mijn gewerkt heeft. Maak een afspraak met een ex-mijnwerker en vraag naar zijn herinneringen en ervaringen:

- *Hoe lang hebben ze in de mijn gewerkt?*
- *Werkten ze daar eerder 'verplicht' of uit vrije wil?*

- *Wat waren de voordelen en de nadelen van werken in de mijn?*
- *Hebben ze ooit nog een ander beroep dan mijnwerker uitgeoefend? Welk beroep deden ze in dat geval het liefst: mijnwerker of een andere job? Waarom? ...*

Vraag of je de getuigenis mag opnemen of filmen, zodat je het kan laten horen / zien in de klas.

Opdracht

Een knelpuntberoep, iets voor jou?

Zoek de meest recente knelpuntberoepenlijst op de website van de VDAB: www.VDAB.be

Welk knelpuntberoep uit die lijst zou jij vandaag het liefst uitoefenen? Welk beroep het minst graag? Waarom?

Actueel thema

INTERESSANTE ARBEIDSVORWAARDEN EN EXTRA-LEGALE VOORDELEN

Om de productie van steenkool na de Tweede Wereldoorlog te verhogen lanceerde de toenmalige minister Achille Van Acker (bijnaam Achille Charbon) een groot plan dat de 'Kolenslag' werd genoemd. Premiestelsels en sociale voordelen zoals loonsverhoging, goedkope leningen, meer vakantiedagen en een verhoging van het pensioen moesten het mijnwerkersberoep weer aantrekkelijk maken. Dit alles werd vastgelegd in het Mijnwerkersstatuut. De mijnwerkers werden zelfs even tot 'eerste burgers van het land' benoemd.

Om nieuwe kandidaten voor moeilijk invulbare vacatures aan te trekken en om werknemers met ervaring aan hun bedrijf te binden, schermen hedendaagse werkgevers naast een hoge verloning vaak ook met interessante arbeidsvoorwaarden en een resem extralegale voordelen zoals een bedrijfswagen, maaltijdcheques of een hospitalisatieverzekering.

Als aanvulling op dit thema kan je in Het Archief voor Onderwijs het fragment '**Extra-legale voordelen**' (8'20") uit de collectie bij dit lessenpakket bekijken. In dit fragment uit het programma 'Voor hetzelfde geld' zet Thomas Vanderveken de extra-legale voordelen op een rijtje en zoekt hij uit of die nu echt zo 'voordelig' zijn. (In het hoofdstuk 'Hoe gebruik je dit lessenpakket' (p. 4) staat de procedure voor het raadplegen van Het Archief voor Onderwijs beschreven.)

Opdracht

Ons aanbod

Blader door de pagina's met vacatures in de krant of surf naar een website met jobaanbiedingen zoals: www.vacature.com - www.stepstone.be - www.jobat.be

Kies een vacature uit die je interessant lijkt. Bekijk vooral het gedeelte van de vacature waarin het bedrijf beschrijft wat het kan aanbieden aan zijn toekomstige werknemer.

Welke van de opgesomde voordelen vind jij belangrijk? Welke helemaal niet?

Actueel thema

WERK < > PRIVÉ

De mijnwerkers en hun gezinnen leefden in cités vlakbij de mijn waar ze werkten. Deze woondorpen hadden allerlei sociale, culturele en recreatieve voorzieningen als een kinderheil, kleuter-, huishouden- en mijnwerkersscholen, ziekenhuizen, cinema's, casino's met theaterzalen, muziekscholen, sportaccommodatie, mijnkathedralen, enz. In de omliggende dorpen waren dergelijke voorzieningen nazien onbestaande. Al deze middelen waren er echter uitsluitend op gericht de werknemers met hun ervaring aan de mijn te binden. Bijgevolg lagen al deze gunsten en gaven ook als stokken achter de deur klaar als dezelfde werknemer tegenover zijn bazen in gebreke bleef. Romantisch terugblikkend zou men het kunnen omschrijven als: "Begeleid van de wieg tot het graf. Door een minder rooskleurige bril klinkt het eerder als: "Met handen en voeten aan de baas gebonden".

Bij 'hippe' bedrijven zoals Google en Facebook heerst er vandaag eveneens een bedrijfscultuur waarin de werkgever 'voor alles zorgt' (opvang voor de kinderen van de werknemers, een bedrijfsrestaurant, een fitnesszaal, een wasserij enz.). De werknemers vormen een 'grote blije familie' en werk en privé vloeien naadloos in elkaar over.

Bij andere bedrijven zorgen bijvoorbeeld werkabbonnementen voor je smartphone dat je ook in je privé-tijd toch altijd bereikbaar blijft.

Opdracht

Werken bij Google of Facebook

Lees het artikel 'De voordelen van werken bij Google' (zie bijlagen).

Lees ook het artikel over de werknemer van Google die in een truck op de bedrijfsparking woont (zie bijlagen). Wat is je mening over deze man?

Bekijk de foto's en het filmpje over werken bij Facebook op

<http://www.careerwise.nl/werken/ik-wil-bij-facebook-werken/>

Zou jij graag werken in een bedrijf zoals Google of Facebook? Waarom (niet)?

Opdracht

Scheiding tussen werk en privé

Een abonnement op je smartphone, betaald door het werk: fijn cadeau of vergiftigd geschenk?

Geef je mening en motiveer.

Hoe gaan je ouders of werkende vrienden om met de balans werk en privé?

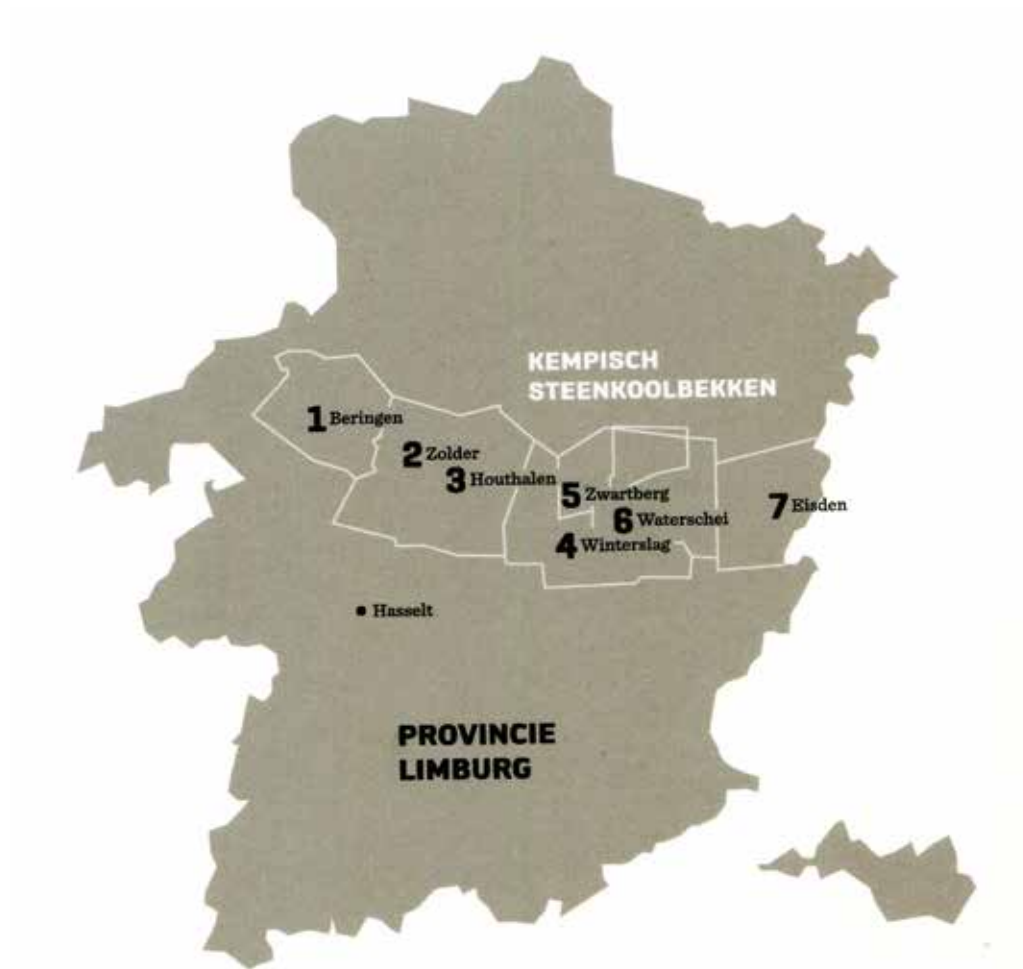
3. REFLECTIE OVER DE HISTORISCHE EN ACTUELE THEMA'S

Laat de (groepjes) leerlingen hun opdrachten voorstellen aan elkaar. Bespreek de resultaten.

4. EVALUATIE

Omdat elke school andere evaluatiemethoden hanteert en/of elke leerkracht andere accenten legt in een evaluatie, hebben we in dit lessenspakket geen evaluaties opgenomen. Indien je bepaalde opdrachten wenst te evalueren of te quoteren, spreek je liefst vooraf met de leerlingen af op welke manier dit zal gebeuren en waarop je bij de evaluatie zal letten. Het kan ook interessant zijn om de verschillende (groepjes) leerlingen elkaar te laten beoordelen. In het hoofdstuk 'Opbouw van de les-modules' vind je een voorbeeld van een schema waarmee de leerlingen zichzelf en hun groepsleden kunnen beoordelen (p.21).

Kaart provincie Limburg met aanduiding van de 7 mijnsites

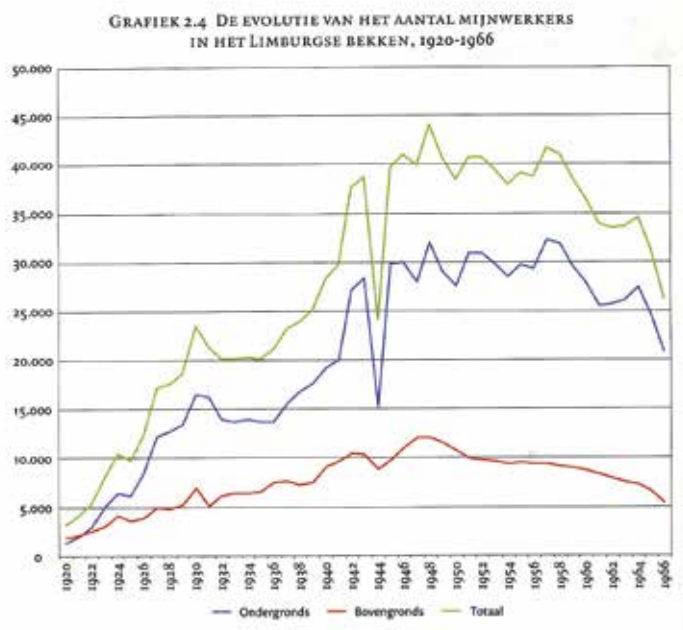

bron: Van Doorslaer Bert, De Rynck Patrick (ed.), Mijnergoed in Limburg.
Ondergronds verleden, bovengrondse toekomst. Van Beringen tot Eisden, 2012

In tegenstelling tot de ons omringende mijnbekkens in Wallonië en de buurlanden waar steenkoolontginning al sinds de Middeleeuwen of vroeger gekend was, is de mijnbouw in de Limburgse Kempen een louter 20e eeuwse verhaal. De productie zelf beperkt zich tot een periode van 75 jaar, tussen 1917 (opstart van Winterslag) en 1992 (de sluiting van Zolder).

- Welke mijnsite ligt het dichtst bij jouw school?
- In welke periode werd op die site actief aan mijnbouw gedaan?
- Welke sporen van het mijnverleden kan je nu nog zien?

Evolutie aantal mijnwerkers 1920-1966

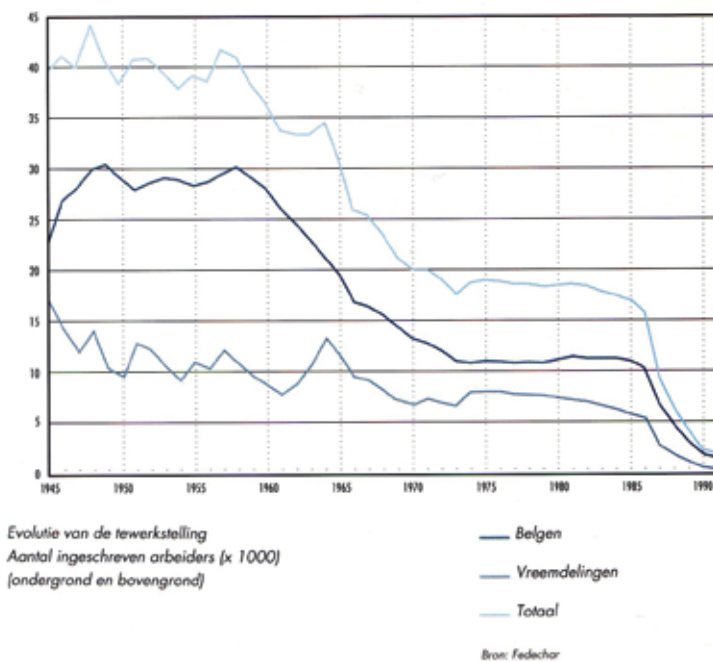
bron: Delbroek Bart, In de put. De arbeidsmarkt voor mijnwerkers in Belgisch-Limburg, 1900-1966, Hilversum, 2016 (Maaslandse monografieën, 79) p. 58

De rekrutering van voldoende mijnwerkers is over de hele periode van de actieve mijnontginning in de Limburgse Kempen (1917 - 1992) een probleem gebleven.

Bekijk de grafieken en formuleer een antwoord op volgende vragen. Het filmfragment dat je zag en de afbeeldingen op de volgende pagina kunnen je helpen om de grafieken te interpreteren.

- Waarom was het bij aanvang van de mijnontginning in Limburg in 1917 zo moeilijk om voldoende lokale arbeidskrachten te vinden?
- Hoe meer mijnsites erbij kwamen, hoe meer mijnwerkers er nodig waren. Hoe werd het tekort aan lokale arbeidskrachten aangepakt?
- In grafiek 1 zie je dat het aantal ondergrondse mijnwerkers in een bepaalde periode een sterke daling kent. Kan je dit verklaren?
- In welk jaar werd de hoogste tewerkstelling in de Kempische mijnen gemeten? Waarom waren er in die periode meer arbeiders bereid om in de mijnen te werken?

Evolutie tewerkstelling 1945-1990

bron: Minten Luc, Raskin Ludo, Soete Antoon, Van Doorslaer Bert, Verhees Francis, Een eeuw steenkool in Limburg, Tielt, 1992 - p. 165

BIJLAGEN HISTORISCHE THEMA'S

Kempisch heidegebied met boortoren

Collectie Museum van de Mijnwerkerswoning / Stichting Erfgoed Eindhoven

Wervingsaffiche 'Kolenslag'

Collectie Luc Minten

Affiche mijnschool Beringen

N. V. der Kolenmijnen van BERINGEN -- MIJNSCHOOL

Belangrijke Mededeeling

Ten einde met het schooljaar 1945 - 1946 op goeden voet te vertrekken en de school haar normalen gang te verzekeren, hebben wij grondige hervormingen aangebracht die ongetwijfeld het rendement der lessen en de werklust der leerling zullen verhoogen.

- 1) De leerlingen der twee hoogere jaren worden in den **morgenpost** samengebracht.
- 2) De candidaten voor het eerste studiejaar moeten deel uit maken van post I of III om de lessen te kunnen volgen.
- 3) Alle lessen worden voortaan gegeven **aan de mijn**. Geen verplaatsingen meer naar Beringen.
- 4) De lesuren **worden betaald** volgens een stelsel dat verder in dit bericht uitgelegd wordt.
- 5) De gediplomeerde werklieden bekomen met hun diploma een **BELOONING** van 500 fr.
- 6) Zooveel mogelijk en als de omstandigheden het toelaten, genieten regelmatige leerlingen den voorrang voor wat verhuuring van woningen, uitbeeten van fietsbanden en andere voordeelen betreft.

GEGEVEN LESSEN

In het **EERSTE STUDIEJAAR** worden de lessen gegeven als volgt :

Post 1 : 3 maal 3 uren les per week na den werkpost
Post 3 : 3 maal 3 uren les per week vóór den werkpost

Voor de **TWEE HOOGERE JAREN** (2e en 3e) wordt er *éénmaal* per week les gegeven tijdens den ganischen werkdag in de schoollokalen van 6 tot 14 uur.

Een andere dag hebben deze leerlingen 3 uren les na den werkpost.

De lessenroosters zullen eertlang aangeplakt worden.

GELDELIJKE VERGOEDINGEN

Voor het **EERSTE SCHOOLJAAR** wordt het volgende prestatiesstelsel in voege gebracht :

Regelmattige leerlingen die 80 %, en meer der lessen geredigd hebben ontvangen :

éinde 1 ^e kwartaal (Januar)	een premie van 500 fr.
" 2 ^e " (Februari)	" " " 450 fr.
" 3 ^e " (März)	" " " 400 fr.

das 2000 fr. voor 1 jaar.

Voor de **TWEE HOOGERE JAREN** worden de lesuren van 6 tot 14 u. betaald aan het gemiddelde dagloon gedurende de loompende vrijetijd.

Voor de 3 uren les na den werkpost ontvangen de leerlingen met 80 %, en meer prestaties de volgende premies :

éinde 1 ^e kwartaal (Januar)	2 ^e jaar : 200 fr. ; 3 ^e jaar : 225 fr.
" 2 ^e " (Februari)	" " " 250 fr. ; " " " 300 fr.
" 3 ^e " (März)	" " " 350 fr. ; " " " 475 fr.

das voor het jaar 2e jaar : 800 fr. - 3e jaar 1000 fr.

Minder regelmattige leerlingen der 3 jaren trekken niet de volledige premie :

Leerlingen met 80 tot 70 % prestaties ontvangen 75 %, der maximumpremie	" " " 50 %
" " " 70 tot 60 %	" " " 25 %
" " " 60 tot 50 %	" " " 25 %

Beneden 50 % aanwezigheden, geen premie meer.

AANBEVELINGEN

Archief Mijnmuseum Beringen

De voordelen van werken bij Google

Bij de naam Google denken we spontaan aan de zoekrobot die ons door het World Wide Web loodst, maar er zitten ook mensen achter die site. En die hebben best leuke voordelen op het werk.

De eerste 10 Googlers die in dienst kwamen in 1998 kregen op de Googleplex – zo heet het Google-kantoor onder de werknemers - meteen een kickertafel en een café in plaats van een duf bedrijfsrestaurant. Deze informele en losse cultuur zit nog altijd diep geworteld in het bedrijf, ook in België.

Wij gingen een kijkje nemen bij Google in Brussel. De 15 Googlers hebben sinds eind vorig jaar een spiksplinternieuw kantoor. Erik Portier, directeur van Google België, leidt ons rond. "Toen de Google-oprichter Larry Page op bezoek kwam bij ons in België, was het eerste wat hij vroeg: 'Er gaat toch een café komen in jullie nieuw kantoor?' Die losse cultuur zit in het DNA van Google. Al past elk land het natuurlijk wel aan aan de lokale noden en wetten."

Het Google-café

Geen gewoon bedrijfsrestaurant bij Google. Centraal in hun bedrijfscultuur staat het Google-café. De Belgische werknemers krijgen er elke ochtend een gratis ontbijt. 's Middags kunnen ze lunchen, met aandacht voor gezonde voeding zoals smoothies. "We hebben een café gecreëerd waar onze werknemers zich goed voelen. Ze kunnen er zich ontspannen en informeel ideeën uitwisselen", vertelt directeur Erik Portier.

De kickertafel

Centraal in het Google-café staat een kickertafel. Zo kunnen de werknemers de stress even uit hun lijf spelen. Wanneer ze maar willen, want er zijn geen regels wanneer of hoelang ze mogen kicken. Ook op de Wii en de PlayStation worden duchtig spelletjes gespeeld.

Hippe kantoren

De Google-kantoren in Brussel zijn mooi ingericht, met aandacht voor design en ergonomie. Kleurrijke bureaus en blitse lampjes op de vergadertafels weerspiegelen ook hier weer de losse Google-bedrijfscultuur.

TGIF

Of Thank God It's Friday! Overgewaaid uit de VS is het ook bij Google België een vaste waarde. De werkweek wordt elke vrijdag rond 17u afgesloten in hun café. Elke vrijdagnamiddag gebeurt er iets. Wat, hangt af van land tot land. Erik Portier, directeur van Google België: "Bij ons kan het gaan van samen een (gratis) pint drinken, een kickertornooi, een formele vergadering, een team dat zijn werk voorstelt aan de collega's tot samen naar het Magritte Museum gaan."

In het hoofdkantoor in Californië staat er steevast een vragenuurtje op de agenda, in aanwezigheid van de bedrijfstop. Ze wisselen van gedachten met hun werknemers, er wordt geen enkel heet hangijzer uit de weg gegaan. De andere landen kunnen dit live volgen.

En in de rest van de wereld ...

Bij **Google Zurich** doen opgelapte skicabines dienst als vergaderlokaal. Ze hebben zo 10 cabines staan, er is telkens plaats voor 4 personen.

In **Noorwegen** is er aangepaste dagverlichting in de kantoren. De donkere periodes zijn belastend voor het humeur van de werknemers en dus wordt er verlichting voorzien die dagverlichting nabootst.

In de **Verenigde Staten** kunnen de Google-medewerkers gebruik maken van een ophaaldienst voor de was en een mobiel tandlaboratorium. Zij hebben niet 1, maar 18 Google-café's. Er zijn vergaderfietsen: één fiets voor 7 personen. Zo is een meeting leuk én goed voor je conditie.

Bron: www.jobat.be - 27/07/2010

Werknemer Google woont in truck op bedrijfsparking en hij weet waarom

© kos.

Een software-ontwikkelaar bij Google is goed betaald, mogen we aannemen. Toch kiest de 23-jarige Brandon ervoor om in een truck te wonen op de bedrijfsparking van de technogigant. En hij weet waarom: hij spaart de huur van een appartement in San Francisco en meteen ook 90 procent van zijn loon uit.

In mei verhuisde Brandon S. van Massachusetts naar de Bay Area om er voor megabedrijf Google te gaan werken. Hij huurde eerst een appartement in San Francisco, maar dat was in zijn ogen extreem duur. Zeker omdat hij amper thuis was. "Ik vond het echt moeilijk te rechtvaardigen waarom ik zoveel geld over de balk gooide. Eigenlijk brand je het gewoon op."

Brandon besloot dan maar een kleine vrachtwagen te kopen om in te gaan wonen. Het werd een Ford E uit 2006, met een leefruimte van amper 12 m². Hij betaalde er 10.000 dollar voor (nog geen 9.000 euro). Dat komt neer op vijf maanden huur van 2.000 dollar, het goedkoopste aanbod dat Google had voor Brandon. Dat was een plek met twee slaapkamers, voor vier mensen. Zijn enige vast kost is de verzekering van de wagen: 121 dollar per maand.

Brandon, die liever anoniem wil blijven op de Google-campus, deelt zijn ervaringen in zijn truck met de rest van de wereld op zijn blog Thoughts from Inside the Box (<https://frominsidethebox.com/>).

Minimalistisch

De twintiger gebruikt geen elektriciteit en zijn telefoonrekening wordt door Google betaald. "Ik heb niets dat ik moet inpluggen. De auto heeft een paar lichtjes binnenin en voor 's avonds heb ik een lampje op batterijen, die ik kan opladen door te bewegen. Ik heb nog andere batterijen, die ik om de paar dagen oplaad op het werk. Die gebruik ik om mijn hoofdtelefoon en smartphone 's nachts op te laden. Met de batterij van mijn laptop kom ik de avond door."

Brandon leeft minimalistisch, met enkel een bed, een kastje en een kleerhanger in zijn interieur. Douchen en eten doet hij op het werk. Bonus: dankzij zijn besparingen op woonst kan hij vaker van het frivole San Francisco en zijn leuke restaurants genieten.

Uit de wiskundeles hebben we onthouden dat de 23-jarige Brandon ongeveer 2.250 dollar netto per maand vangt, of een kleine 2.000 euro.

© kos.

Zo woont Brandon.

LESMODULE 2

Gastarbeiders

INLEIDENDE TEKST

In tegenstelling tot de ons omringende mijnbekkens in Wallonië en de buurlanden waar steenkoolontginning al sinds de Middeleeuwen of vroeger gekend was, is de mijnbouw in de Limburgse Kempen een louter 20e eeuwse verhaal. De productie zelf beperkt zich tot een periode van 75 jaar, tussen 1917 (opstart van Winterslag) en 1992 (de sluiting van Zolder).

Op sociaal gebied betekende de ontwikkeling van de mijnnijverheid in Limburg in vele opzichten een breuklijn: **de weinig talrijke en katholieke landelijke bevolking werd voor het eerst geconfronteerd met de moderne industriële wereld, met het socialisme, met machtige francofone mijndirecties, met mijnwerkersvakbonden, met massale inwijking van gastarbeiders.**

Archief Mijnmuseum Beringen

De **rekrutering van voldoende mijnwerkers** is over de hele periode van de actieve mijnontginning een **probleem** gebleven. In 1910 was nog de helft van de mannelijke bevolking in Limburg in de landbouw werkzaam. Zuid- en een deel van Midden-Limburg was en bleef tot de Tweede Wereldoorlog het rekruteringsgebied voor de Luikse industrie.

Tussen 1919, 1930 en 1939 evolueerde het aantal mijnwerkers in het nieuwe bekken respectievelijk van 3363 naar 21695 tot meer dan 28000 mijnwerkers.

Vooraf voor de oostelijke mijnen (Genk-Eisden), die niet over een ruim wervingsgebied (de rest van Vlaanderen) beschikten zoals de mijnzetels van Beringen en Zolder leidde dit **vanaf 1918 noodzakelijkerwijs tot het aanwerven van (ervaren) buitenlandse werkkrachten. Er kwamen mijnwerkers uit Italië, Polen, Oostenrijk, Slove-**

nië, Hongarije, Griekenland ...

Tussen 1923 en 1930 nam het percentage ondergrondse mijnwerkers van buitenlandse afkomst toe van 19% tot 41%.

Ook bij overheidsinitiatieven tegen de werkloosheid in de **jaren 1930 verkozen de mijnpatroons geschoolde buitenlandse mijnwerkers boven werkloze Belgen.** Gastarbeiderskinderen boden voor de werkgevers ook een betere garantie voor de toekomst.

Door de **economische recessie, de sociale onrust en de oorlogsdreiging verlieten** echter heel wat **immigranten de mijnen in de jaren 1930.**

© Johnny Harsch, fotoarchief Emile Van Dorenmuseum Genk

Tijdens de Tweede Wereldoorlog ging het werk in de mijnen verder onder Duits toezicht. Om de productie te verhogen en als alternatief voor verplichte tewerkstelling in Duitsland, gingen veel Belgische mannen (zonder ervaring) in de mijn werken.

Het rekruteringsprobleem werd mede opgevangen door de **tewerkstelling van bijna 7000 Russische krijgsgevangenen.** Deze woonden in nabijgelegen kampen. Ze kregen weinig voedsel en werden slecht behandeld. Op het eind van de Tweede Wereldoorlog werden de Russische gevangenen teruggebracht naar Duitsland. Een deel onder hen bleef.

Collectie Museum van de Mijnwerkerswoning / Stichting Erfgoed Eisden

Tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog moest de productie drastisch opgekrakt om te voldoen aan de behoeften van de aantrekkende economie. Hiervoor was voldoende arbeidskracht noodzakelijk. Van 1945 tot 1947 werden daar om meer dan 14.000 Duitse krijgsgevangenen verplicht tewerkgesteld in de mijnen en in de kampen ondergebracht. Ook werden gedurende een periode collaborateurs of zogenaamde incivieken tewerkgesteld. Men ging ook mijnwerkers werven in de Duitse vluchtelingenkampen, de zogenaamde displaced persons. Zo kwamen weer Polen, Oekraïners, Hongaren en andere nationaliteiten naar hier. Zij woonden in de barakken in de kampen nadat de Duitse krijgsgevangenen werden vrijgelaten.

Om de productie van steenkool te verhogen lanceerde de toenmalige minister Achille Van Acker (bijnaam Achille Charbon) een groot plan dat de 'Kolenslag' werd genoemd.

Met premiestelsels voor de arbeiders en een sociale opwaardering van het mijnwerkers-beroep probeerde minister Van Acker meer mijnwerkers te vinden. Mijnwerkers werden zelfs even tot 'eerste burgers van het land' benoemd.

Omwille van het geringe succes van deze rekruteringscampagne werden dezelfde voordelen spoedig aangeboden aan buitenlandse arbeiders. Via een bilateraal akkoord werden massaal Italiaanse arbeiders aangetrokken. Tussen 1946 en 1956 arriveerden zo niet minder dan 28035 Italianen in de Limburgse mijnstreek. Na de ramp in Marcinelle van 1956 werd het akkoord met Italië opgeheven en richtte men zich noodgedwongen tot Spanje (1956) en Griekenland (1957).

Collectie Museum van de Mijnwerkerswoning / Stichting Erfgoed Eisden

In de jaren 1960 werden Belgische mijnwerkers weggekaapt door de nieuwe tewerkstellingsmogelijkheden in Limburg bij o.a. Philips en Ford Genk. Onder druk van de economische crisis in eigen land, gingen Turkije (1963) en Marokko

(1964) akkoord om 'vers kolenvlees' te leveren. Vanaf de jaren 1950 gaat het bergaf met de mijnexploitatie in België. Almaar meer mijnen in Wallonië worden gesloten en na het uitbreken van de internationale kolencrisis in 1958, verkeren ook de Kempense mijnen in zwaar weer. Tussen 1959 en 1970 werd de tewerkstelling in de Limburgse mijnen nagenoeg gehalveerd tot zo'n 20000 werknemers. Vanaf 1973 tot de sluiting van de laatste mijn in 1992, bleef het totale aantal mijnwerkers in Limburg rond 18000 schommelen. In 1974 werd een migratiestop aangekondigd.

Archief Mijnmuseum Beringen

Vanaf 1974 waren meer dan de helft van het totaal aantal mijnwerkers buitenlandse gastarbeiders waarvan de grootste meerderheid geen ervaring had met het werken in een koolmijn. Dit zorgde voor wrijvingspunten binnen het fungerende systeem. Van de 'mannen die nog nooit een mijn zagen' werd immers wel dezelfde productie verwacht.

Het doel van de meeste buitenlandse arbeiders was om rijk te worden en terug te keren naar het thuisland voor een nieuwe start. Veel gastarbeiders hebben echter ervaren dat dit niet altijd lukte. Dat de werk- en leefomstandigheden vaak niet overeenstemden met de beloften die in de fraaie rekruteringsfolders opgesomd stonden, werkte ook niet stimulerend. Bovendien verliep het samenleven en samenwerken met mensen van verschillende nationaliteiten, talen, culturen en religies niet altijd van een leien dakje.

Opmerkelijk is dat tijdens de crisis van de jaren 1980 de Belgische belangstelling voor het mijnwerk opnieuw toenam waardoor de Belgische arbeiders in de ondergrond voor het eerst sinds lang de grootste groep gingen uitmaken ten opzichte van de buitenlandse arbeidskrachten.

1. INTRODUCTIE EN SITUERING VAN DE HISTORISCHE THEMA'S IN TIJD EN RUIMTE

Introduceer de historische thema's uit deze module (zie vetgedrukte stukken in de inleidende tekst) en situeer deze in tijd en ruimte aan de hand van het door ons geselecteerde filmfragment uit DVD De Mijnen (Cinematek) en enkele andere bronnen. Maak vooraf je eigen selectie uit onderstaand aanbod.

GESELECTEERD FILMFRAGMENT UIT DVD DE MIJNEN:

Een Turk voor 20000 – Jacques Cogniaux 1964 (14'29")

Deze reportage toont het dagelijkse leven van Turkse migranten en hun werkomstandigheden in de mijnen van Limburg. Ongeveer 200 van hen komen elke week toe, voor het overgrote deel boeren, maar ook ambachtslui, handelaars en arbeiders. Een geldig paspoort, een gezondheidsattest en een werkcontract vormen de belofte om van hen op enkele maanden tijd ondergrondse arbeiders te maken. Net zoals de Italianen voor hen, zijn ze naar België gekomen om 'rijk' te worden.

Om de taalproblemen te verhelpen, volgen de Turkse mijnwerkers een cursus Nederlands. Volgens het patronaat dient dit niet zozeer om de integratie te bevorderen, dan wel om de veiligheid op het werk te garanderen. Het gaat er tenslotte om, zonder ongelukken en zo snel mogelijk, een normaal rendement te behalen.

De geïmmigreerde arbeiders, die in geïsoleerde gemeenschappen leven naast de andere nationaliteiten, leggen ook de redenen van hun vertrek uit. Ze praten over de problemen die samenhangen met migratie. Wanneer schachtbokken in het landschap de plaats innemen van minaretten, krijgen religieuze handelingen en tradities een diepere betekenis die de migrant, al is het dan alleen in zijn gedachten, even verbindt met zijn land, zijn familie en zijn vrienden...

Bekijk en bespreek de film met de leerlingen:

- *Waarom komen de Turkse mijnwerkers hier werken?*
(Om rijk te worden en dan terug te keren naar Turkije om daar een betere toekomst te hebben en om de Turkse eer te verdedigen vermits de Turkse regering hen hierheen heeft gestuurd).
- *Wat zijn de moeilijkheden die de Turkse arbeiders ervaren tijdens het werk in de Limburgse mijnen?*
(Geen ervaring met het werk ondergronds; taalproblemen; communicatie-moeilijkheden met collega's en ploegbazen van andere nationaliteiten; minder betaald dan beloofd; geen inspraak; Turkse arbeiders worden slecht behandeld door arbeiders van andere nationaliteiten.)
- *Welke problemen ervaren ze buiten het werk?*
(Ze leven apart van de andere mijnwerkers omwille van culturele verschillen zoals andere religieuze rituelen, andere eetgewoontes, ...; na het werk is er niet veel te doen; heimwee naar hun land; eenzaam zonder vrouwen, kinderen en vrienden waarmee ze echt kunnen communiceren.)

Tips: Je kan deze vragen ook stellen aan de leerlingen voor je de film toont en hen vragen dat ze tijdens het bekijken van de film al een aantal zaken noteren. Een meer toegankelijke documentaire waarbij je dezelfde vragen kan stellen is **Miras** (zie hieronder).

EXTRA BEELDMATERIAAL UIT HET ARCHIEF VOOR ONDERWIJS VAN VIAA

Onderstaande fragmenten die aansluiten bij de historische thema's uit de module, kan je vinden in de collectie die VIAA voor dit lessenspakket heeft aangemaakt in Het Archief voor Onderwijs. In het hoofdstuk 'Hoe gebruik je dit lessenspakket' (p. 4) staat de procedure voor het raadplegen van Het Archief voor Onderwijs beschreven.

documentaire Miras - 50 jaar Turkse migratie (16'55")

Rond 1964 kwamen de eerste Turkse gastarbeiders toe in België. Zij waren door België uitgenodigd om onder andere in de Limburgse mijnen te komen werken. Deze arbeiders waagden de kans om een vorstelijk loon te verdienen en op korte tijd hun dromen waar te maken. Miras vertelt het verhaal van de eerste generatie Turkse migranten vanaf hun aankomst in België midden jaren 1960 tot nu. Deze

documentaire werd gemaakt door de Unie van Turkse Verenigingen en vzw Kardelen naar aanleiding van de 50ste verjaardag van het Belgisch-Turks arbeidsverdrag in 2014.

Mijnwerkers gevraagd (2'44")

Van zodra 'het zwarte goud der Kempen,' ontdekt wordt, zijn de mijnen voortdurend op zoek naar werkkrachten. Probleem: vele Belgen zijn met geen stok de mijnschachten in te krijgen, zeker niet na de eerste dodelijke ongevallen. Dus werken veelal Italiaanse gastarbeiders (en tijdelijk Duitse krijgsgevangenen) ondergronds. Om de gastarbeiders in België te houden, mocht uiteindelijk ook het gezin van de mijnwerker overkomen, al liep ook dat qua huisvesting niet van een leien dakje. Achiel Van Acker, alias Achiel Charbon, sluit in het kader van de 'Kolenslag' een overeenkomst met Italië: elke Italiaanse gastarbeider levert het land 200 kilo steenkool per dag op. Meer dan 70.000 Italianen gaan aan de slag in de Limburgse mijnen.

Na de mijnsluitingen terug naar je land (4'03")

Gastarbeiders naar Brussel (3'09")

Na het sluiten van de mijnen bleven vele gastarbeiders in België wonen. In een minder gunstige economie bracht dat meer discriminatie met zich mee: bijvoorbeeld op het vlak van huisvesting, beroepskeuze of vrijetijdsbesteding. Enkele interviews geven inkijk in de mening van de man en de vrouw in de straat aan het eind van de jaren zestig. Herkenbare retoriek? En wat gebeurde er met de duizenden gastarbeiders die na de mijnsluitingen ook op straat kwamen te staan? Velen van hen trokken naar Brussel en probeerden daar een nieuw leven op te bouwen.

EXTRA BEELDMATERIAAL

Als je meer tijd ter beschikking hebt, kan je de leerlingen ook nog volgende filmfragmenten tonen:

Opvang en opleiding in de mijn – Frédéric Geilfus 1957 (21'38") (fragment uit DVD De Mijnen)

In de film volgen we de aankomst, opvang en opleiding van Carlos, een jonge buitenlandse werknemer in de mijn van Charleroi.

Documentaire Koolstof - Tijs Posen 2018 (56') (te verkrijgen/ontlenen bij de Erfgoedcel)

Deze documentaire verhaalt over een familie van 3 generaties Italiaanse migranten uit Winterslag, Genk. Daarnaast zijn er diverse andere getuigenissen over integratie en identiteit in de context van het Limburgse mijnverleden, doorspekt met interessant archiefmateriaal afkomstig uit het VRT-archief.

ANDERE BRONNEN BIJ DE HISTORISCHE THEMA'S

In de bijlagen bij deze lesmodule vind je nog andere bronnen die je eveneens kan gebruiken om de historische thema's van de module te introduceren en te situeren in tijd en ruimte. Soms staan er bij deze bronnen ook opdrachten voor de leerlingen. Selecteer vooraf welke bronnen je wilt gebruiken in de les en welke opdrachten je de leerlingen wilt laten uitvoeren.

- Kaart Provincie Limburg met aanduiding van de 7 mijnsites
- Affiche tegen gastarbeiders en affiche Vlaams Belang
- Tabel: mijnwerkers tijdens en na WOII
- Tabel: evolutie aantal vreemdelingen per nationaliteit
- Rekruteringsaffiche voor Italiaanse arbeiders
- Foto leefomstandigheden gastarbeiders

SUGGESTIE VOOR UITSTAP

Barak 15 in Beringen. Meer info: <http://www.beringen.be/nl/content/record/616> en www.toerismelimburg.be/nl/content/barak-15

Mijnmuseum in Beringen. Meer info: www.mijnmuseum.be

2. REFERENTIES NAAR ACTUELE THEMA'S

In deze stap worden de historische thema's uit deze lesmodule getoetst aan verwante thema's uit de actualiteit door middel van opdrachten die de leerlingen tijdens de lessen of als huistaak kunnen uitvoeren.

Kies vooraf welke van onderstaande actuele thema's je graag zou willen behandelen en bepaal welke opdrachten je de leerlingen wilt laten doen.

Geef de leerlingen - individueel of in groepjes - een of meerdere van deze opdrachten en het materiaal dat ze eventueel nodig hebben om de opdrachten uit te voeren (vb. een document uit de bijlagen bij deze lesmodule, een link naar een bepaalde website...)

Actueel thema

TEWERKSTELLING VAN BUITENLANDSE WERKNEMERS VANDAAG

Omdat de Belgische mannen geen ervaring hadden met het ondergrondse werk in de mijnen en later ook omdat de Belgen het zware werk in de mijnen zelf niet meer wilden doen, heeft men gedurende de hele periode van de mijnexploitatie in Limburg noodzakelijkerwijs veel buitenlandse arbeidskrachten gerekruteerd. De regering sloot hiertoe bilaterale akkoorden af met de landen van herkomst van de gastarbeiders en de regelgeving wat betreft het in dienst nemen en het verblijf in België van buitenlandse werknemers was beperkt: een geldig paspoort, een gezondheidsattest en een werkcontract volstonden.

Door de zesde staatshervorming (2014) vallen heel wat bevoegdheden die tot dan door de Federale Staat werden uitgeoefend, onder het beleid van de Vlaamse overheid. Zo is ook arbeidsmigratie een Vlaams beleidsthema geworden.

Vandaag streeft de Vlaamse overheid naar een betere match tussen de vraag op de Vlaamse arbeidsmarkt en het arbeidsaanbod van migranten. De moeilijk controleerbare internationale migratiestromen vormen een grote uitdaging voor het beleid: vele migranten vinden niet of erg moeizaam hun weg naar de reguliere arbeidsmarkt. Anderzijds biedt vraaggestuurde migratie een mogelijke oplossing voor de nood aan arbeidskrachten, die onvoldoende voorradig zijn op onze eigen arbeidsmarkt. Meer info over het Vlaamse beleid inzake arbeidsmigratie vind je op de website:

<http://www.werk.be/beleidsthemas/arbeidsmigratie>

In tegenstelling tot in de tijd van de mijnexploitatie, is de tewerkstelling van een buitenlandse werknemer in België op dit moment een complexe materie omwille van de interactie van diverse regelgevingen. Tot op de dag van vandaag geldt immers nog steeds het onderscheid tussen de toelating om in België te werken enerzijds en de toelating om België binnen te komen en er te verblijven anderzijds. Meer info over de regelgeving vind je in het boek: "Tewerkstelling buitenlandse werknemers" van Sophie Maes, Martijn Baert en Dries Faignaert of in het interview met de auteurs naar aanleiding van hun boek (zie bijlagen).

Opdracht

Interview een ex-mijnwerker van buitenlandse origine

De film die je daarnet gezien hebt, toonde het dagelijkse leven van Turkse migranten en hun werkomstandigheden in de mijnen van Limburg.

Ga op zoek naar mensen van buitenlandse origine die destijds als 'gastarbeider' naar hier zijn gekomen om in de mijn te werken of waarvan een familielid in de mijn gewerkt heeft.

Neem een interview af met een gastarbeider, vraag naar zijn herinneringen en ervaringen:

- *Waarom is hij destijds in de Limburgse mijnen komen werken?*
- *Hoe was het om in de mijn te werken als buitenlandse arbeider?*
- *Wat waren de moeilijkheden die hij ondervond op de werkvloer?*

- *Wat waren de problemen naast het werk?*
 - *Is hij ooit van plan geweest om terug te keren naar zijn thuisland? Waarom (niet)?*
- Vraag of je de getuigenis mag opnemen of filmen, zodat je het kan laten horen/ zien in de klas. Vergelijk de getuigenis uit het interview met die van de Turkse mijnarbeiders uit de film.*

Variant opdracht

Neem een interview af van een hedendaagse buitenlandse werknemer (vb. een Indisch ingenieur, een Poolse bouwvakker of poetsvrouw ...) en vraag naar hun ervaringen op onze arbeidsmarkt. Zijn deze ervaringen gelijkaardig als die van de Turkse mijnwerkers uit de film?

Opdracht

Hedendaagse buitenlandse werknemers

Zitten er in de klas jongeren van buitenlandse origine?

Hebben zijzelf of hun (groot)ouders gewerkt of werken ze in België?

Wat zijn hun ervaringen met het werken op de Belgische arbeidsmarkt als buitenlandse werknemer?

Zou jij het zien zitten om later in het buitenland te gaan werken? Waarom (niet)?

Actueel thema

EUROPA ZONDER GRENZEN?

Om de buitenlandse mijnarbeiders te rekruteren, sloot de toenmalige regering bilaterale akkoorden af met de landen van herkomst van de gastarbeiders. Deze akkoorden konden ook weer opgezegd worden. Zo zal bijvoorbeeld Italië na de ramp in Marcinelle in 1956 de officiële emigratie stopzetten.

Vandaag de dag kunnen mensen, goederen, diensten en geld zich op de eengemaakte markt van de EU even vrij bewegen als binnen één enkel land. Alle EU-burgers mogen in elk ander EU-land studeren, wonen, winkelen, werken en met pensioen gaan, en genieten van producten uit heel Europa.

Veel van de hedendaagse uitdagingen rond (arbeids)migratie moeten dan ook worden bekeken in een Europees perspectief. Verdere mondialisering, veranderende internationale migratiestromen, de uitbreiding van de EU, de demografische evolutie in vele Europese landen – het zijn maar enkele van de uitdagingen waar het Europese migratiebeleid de komende jaren voor staat.

De website <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=nl&catId=1172> geeft informatie over de rechten van werknemers die in een ander EU-land werken en andere rechten die daarmee verband houden. Ook de beperkingen voor werknemers uit landen die recent tot de EU zijn toegetreden komen aan de orde.

Opdracht

Europa zonder grenzen: een vloek of een zegen voor de Vlaamse arbeidsmarkt?

De EEG maakte het mogelijk dat duizenden gastarbeiders in de mijnen kwamen werken. De afspraken die de EEG-landen hadden gemaakt, vormden de voorzet van het uiteindelijke Verdrag van Schengen. Dat werd in 1985 ondertekend door de leiders van de Benelux, van Frankrijk en Duitsland. Het verdrag garandeert vrij verkeer van personen en goederen in de Schengenzone. De zone breidde geleidelijk aan uit met de meeste lidstaten van de huidige Europese Unie. EU-burgers kunnen daardoor relatief gemakkelijk aan de slag in een ander EU-land. Door de recente vluchtelingencrisis overwegen veel landen echter om hun grenzen weer strenger te gaan controleren.

Als EU-burger heb je het recht om in een ander EU-land werk te zoeken en te werken. Je kan - onder bepaalde voorwaarden - ook beroep doen op de systemen van sociale zekerheid.

Een van de argumenten van de voorstanders van de Brexit was dat het vrij verkeer van mensen binnen Europa een te zware druk legt op de Britse arbeidsmarkt en sociale zekerheid.

Wat is jouw mening over arbeidsmigratie in een Europa zonder grenzen?

DISCRIMINATIE VAN WERKNEMERS VAN BUITENLANDSE ORIGINE OP DE ARBEIDSMARKT

De Turkse arbeiders die getuigden in het filmpje, voelden zich gediscrimineerd in de mijnen. Volgens hen werden ze niet goed behandeld door hun Italiaanse ploegbazen. Omwille van het taalprobleem verliep de communicatie gebrekkig en wisten de Turkse arbeiders niet altijd goed waarom bepaalde maatregelen ingevoerd werden of wat er precies van hen verwacht werd.

Ondanks het feit dat de antidiscriminatiewet alle vormen van discriminatie, pestgedrag of intimidatie op de werkvloer verbiedt, zijn werknemers van buitenlandse origine ook vandaag nog slachtoffer van discriminatie op de arbeidsmarkt. Zo hoor je bijvoorbeeld wel vaker dat een werkgever geen mensen van vreemde origine wil aanwerven onder het voorwendsel dat zijn klanten dat niet willen. Discriminatie komt niet enkel voor bij de aanwerving. Ook tijdens de uitvoering van het arbeidscontract of bij het beëindigen ervan kan er gediscrimineerd worden. Het kan gaan om een bewuste of onbewuste poging om iemand te discrimineren of schaden (directe discriminatie) of om het onrechtstreekse gevolg van een beslissing of procedure (indirecte discriminatie).

Als aanvulling op dit thema kan je in Het Archief voor Onderwijs het fragment '**Discriminatie op de arbeidsmarkt**' (2'45") uit de collectie bij dit lessenpakket bekijken. (In het hoofdstuk 'Hoe gebruik je dit lessenpakket' (p. 4) staat de procedure voor het raadplegen van Het Archief voor Onderwijs beschreven.)

Opdracht

Babylonische spraakverwarring op de werkvloer

In het filmpje zag je dat de Turkse gastarbeiders zich gediscrimineerd voelden omdat er op de werkvloer enkel instructies in het Nederlands te vinden waren. De Turkse mijnwerkers kregen bij aankomst wel een initiatie Nederlands, maar daar waren ze in de praktijk niet zoveel mee, aangezien hun ploegbazen voornamelijk Italianen waren en er in het taalgebruik van hun Belgische collega's heel wat Frans mijnjargon binnengeslopen was: de meeste eigenaars van de Limburgse mijnen waren immers Franstalig en ook het hoger kader sprak lange tijd Frans.

Ook vandaag is het als anderstalige werknemer niet altijd gemakkelijk om te werken op een plek waar de voertaal niet jouw moedertaal is.

- *Zijn er leerlingen in de klas die een taal spreken die de andere leerlingen niet begrijpen? Laat de anderstalige leerlingen dan eens in hun eigen taal een instructie voor een eenvoudige, veilige opdracht geven aan de rest van de leerlingen. Bijvoorbeeld: hang een blad papier met plakband op een bepaalde plaats aan de muur in het klaslokaal. Lukt het de andere leerlingen om de opdracht uit te voeren, ook al begrijpen ze de taal waarin de instructie gegeven wordt niet? Welk gevoel kregen ze bij het uitvoeren van de opdracht? Dit was een veilige opdracht. Beeld je nu eens in dat je – zoals in de mijn – gevaarlijke opdrachten moet uitvoeren, maar dat je niet helemaal begrijpt wat er precies van jou verwacht wordt.*
- *Indien er geen anderstalige leerlingen in de klas zitten kan je ook proberen om gebruiksaanwijzingen van machines of bijsluiters van medicijnen te ontcijferen die in een taal zijn opgesteld die je niet machtig bent (in de bijlagen bij deze lesmodule vind je als voorbeeld een Portugese bijsluiter van het medicijn Magnoral en een extract uit de Finse gebruiksaanwijzing van een HILTI breekhamer).*

Opdracht

Discriminatie van allochtone werknemers

Veel gastarbeiders bouwden in België een leven op en bleven 'plakken'. In de 20ste en 21ste eeuw kwam er dan ook nog een heleboel inwijkelingen bij. Hoe ervaren zij hun leven in België? Voelen zij zich aanvaard of is er sprake van discriminatie? Volgens een enquête in 2014 voelen Belgen met Turkse of Marokkaanse roots zich best aanvaard in ons land. Alleen op het vlak van sollicitaties en werkgelegenheid ervaren zij nog steeds veel discriminatie.

Zitten er in de klas jongeren van buitenlandse origine?

Hebben zijzelf of hun (groot)ouders al te maken gehad met discriminatie op de Belgische arbeidsmarkt

omwille van hun nationaliteit of buitenlands klinkende naam?

Opdracht

Positieve discriminatie via quota

Eén van de manieren om de toegang tot de arbeidsmarkt voor allochtone werknemers te vergemakkelijken zijn quota. Over het al dan niet invoeren van zulke vormen van 'positieve discriminatie' bestaat veel onenigheid.

- *Ga naar de website <http://nieuws.vtm.be/politiek/191215-quota-bij-overheid-voor-allochtonen> en bekijk het fragment uit het VTM-nieuws van 17/05/16 waarin Dyab Abou Jahjah in discussie gaat met minister Sven Gatz over het al dan niet invoeren van quota bij de Vlaamse Overheid.*
- *Wat is jouw mening over dit thema? Argumenteer.*

3. REFLECTIE OVER DE HISTORISCHE EN ACTUELE THEMA'S

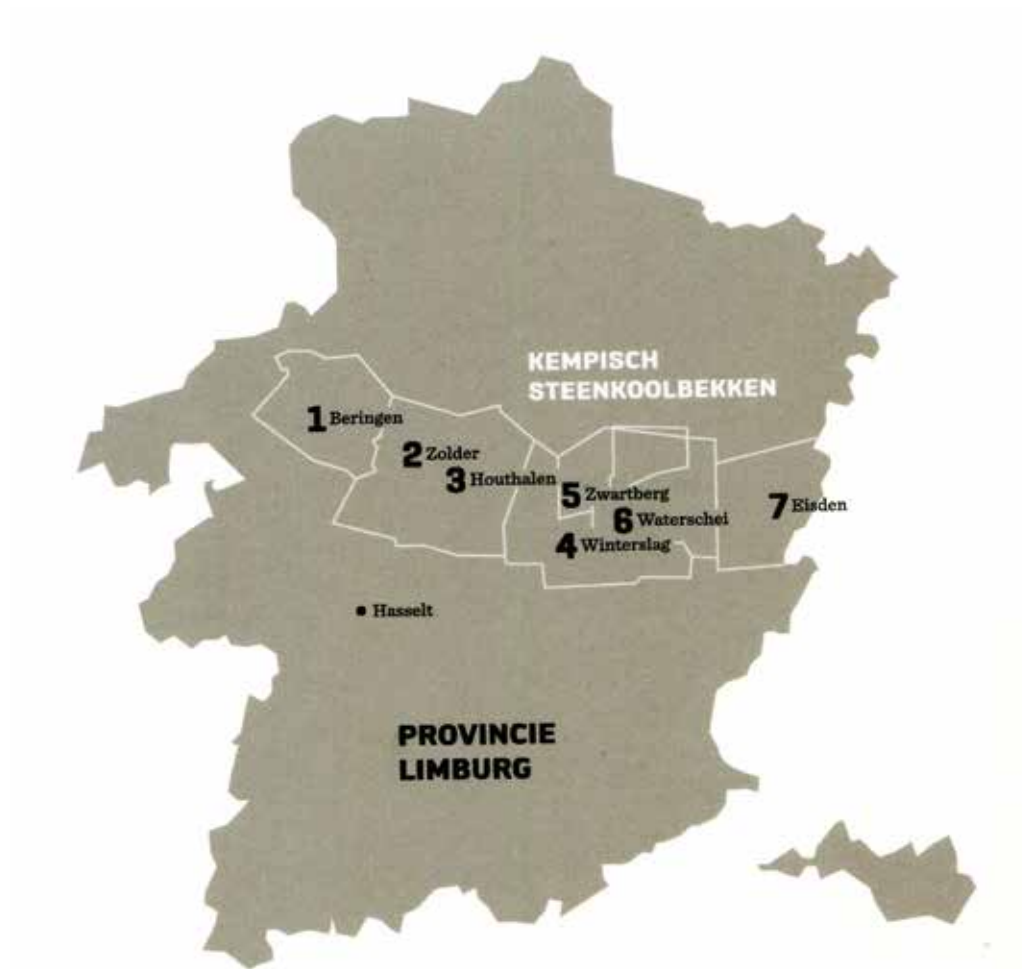
Laat de (groepjes) leerlingen hun opdrachten voorstellen aan elkaar. Bespreek de resultaten.

4. EVALUATIE

Omdat elke school andere evaluatiemethoden hanteert en/of elke leerkracht andere accenten legt in een evaluatie, hebben we in dit lessenspakket geen evaluaties opgenomen. Indien je bepaalde opdrachten wenst te evalueren of te quoteren, spreek je liefst vooraf met de leerlingen af op welke manier dit zal gebeuren en waarop je bij de evaluatie zal letten. Het kan ook interessant zijn om de verschillende (groepjes) leerlingen elkaar te laten beoordelen. In het hoofdstuk 'Opbouw van de lesmodules' vind je een voorbeeld van een schema waarmee de leerlingen zichzelf en hun groepsleden kunnen beoordelen (p. 21).

BIJLAGEN HISTORISCHE THEMA'S

Kaart provincie Limburg met aanduiding van de 7 mijnsites

bron: Van Doorslaer Bert, De Rynck Patrick (ed.), Mijnergoed in Limburg.
Ondergronds verleden, bovengrondse toekomst. Van Beringen tot Eisden, 2012

In tegenstelling tot de ons omringende mijnbekkens in Wallonië en de buurlanden waar steenkoolontginning al sinds de Middeleeuwen of vroeger gekend was, is de mijnbouw in de Limburgse Kempen een louter 20e eeuws verhaal. De productie zelf beperkt zich tot een periode van 75 jaar, tussen 1917 (opstart van Winterslag) en 1992 (de sluiting van Zolder).

- Welke mijnsite ligt het dichtst bij jouw school?
- In welke periode werd op die site actief aan mijnbouw gedaan?
- Welke sporen van het mijnverleden kan je nu nog zien?

Affiche tegen gastarbeiders

bron: Delarbre Filip, Delbroek Bart, Kohlbacher Jan, Krul Siebrand, Minten Luc, Nelis Chris, Van Doorslaer Bert, De Koolputters. Geschiedenis van de Limburgse mijnwerkers, Zwolle, 2006 - p. 134

De rekrutering van voldoende mijnwerkers is over de hele periode van de actieve mijnontginning in Limburg (1917 - 1992) een probleem gebleven. Dit leidde vanaf 1918 noodzakelijkerwijs tot het aanwerven van buitenlandse werkkrachten. Er kwamen mijnwerkers uit Italië, Polen, Oostenrijk, Slovenië, Hongarije, Griekenland ...

Tussen 1923 en 1930 nam het percentage ondergrondse mijnwerkers van buitenlandse afkomst toe van 19% tot 41%.

Ook bij overheidsinitiatieven tegen de werkloosheid in de jaren 1930 verkozen de mijnpatroons geschoolde buitenlandse mijnwerkers boven werkloze Belgen.

De sociale onrust die eind jaren 1930 ontstond door de economische recessie en de oorlogsdreiging uitte zich ondermeer in een anti-vreemdelingen houding van de lokale bevolking, zoals je op de affiche hiernaast kan zien.

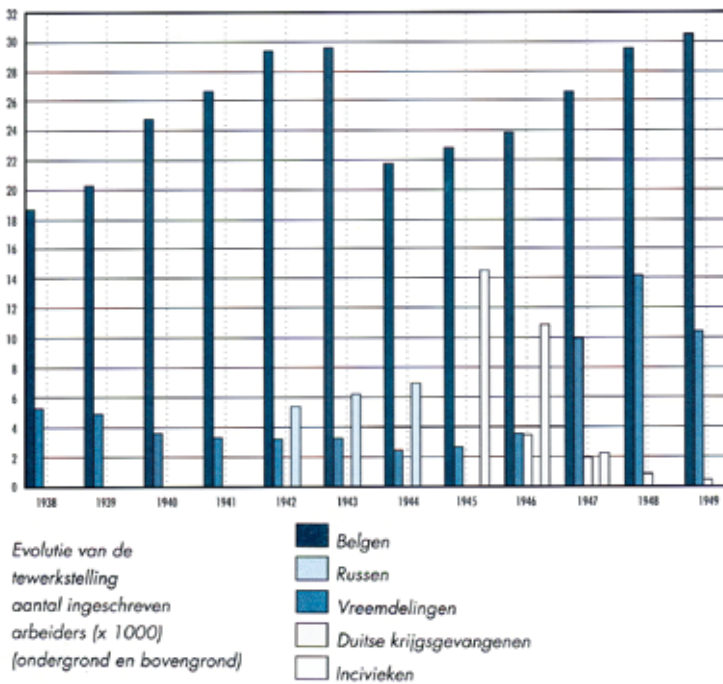
Historici zien parallellen op economisch, politiek en sociaal vlak tussen de situatie in de periode voor WOII en de huidige tijd. Ook nu krijgen Nationalistische partijen veel stemmen en is het debat over vreemdelingen weer zeer actueel.

- Vergelijk bovenstaande affiche uit 1939 met deze van het Vlaams Belang uit 2016.
- Zie je inhoudelijke en vormelijke gelijkenissen?
- Zijn er ook verschillen?

BIJLAGEN HISTORISCHE THEMA'S

Mijnwerkers voor, tijdens en na WOII

bron: Minten Luc, Raskin Ludo, Soete Antoon, Van Doorslaer Bert, Verhees Francis, Een eeuw steenkool in Limburg, Tielt, 1992 - p. 116

Bekijk de tabellen. Vul in onderstaande tekst de juiste nationaliteiten of landen in.

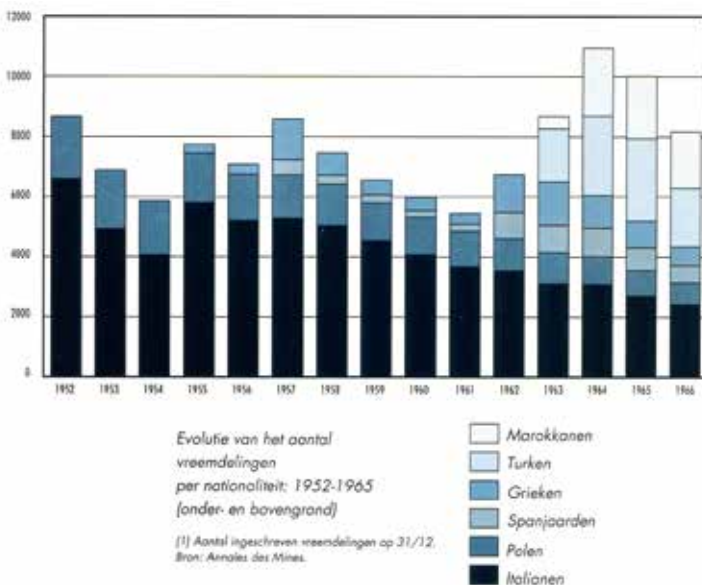
Tijdens WOII ging het werk in de mijnen verder onder Duits toezicht. Als alternatief voor verplichte tewerkstelling in Duitsland, gingen veel mannen (zonder ervaring) in de mijn werken. Het rekruteringsprobleem werd mede opgevangen door de tewerkstelling van bijna 7000 krijgsgevangenen.

Tegen het einde van WOII moest de productie drastisch worden opgekrikt om te voldoen aan de behoeften van de aantrekkende economie. Van 1945 tot 1947 werden daarom meer dan 14.000 krijgsgevangenen verplicht tewerkgesteld in de mijnen.

Met premiestelsels voor de arbeiders en een sociale opwaardering van het mijnwerkersberoep probeerde de toenmalige minister Van Acker meer mijnwerkers te vinden. Omwille van het geringe succes van deze 'Kolenslag'-campagne werden dezelfde voordelen spoedig aangeboden aan buitenlandse arbeiders. Via een bilateraal akkoord werden tussen 1946 en 1956 massaal arbeiders aangetrokken. Na de ramp in Marcinelle van 1956 werd het akkoord met opgeheven en richtte men zich noodgedwongen tot de landen en

In de jaren 1960 werden Belgische mijnwerkers weggekaapt door de nieuwe tewerkstellingsmogelijkheden in Limburg bij o.a. Philips en Ford Genk. Onder druk van de economische crisis in eigen land, gingen en (1963-1964) akkoord om 'vers kolenvlees' te leveren.

Evolutie van het aantal vreemdelingen per nationaliteit 1952 -1965

bron: Minten Luc, Raskin Ludo, Soete Antoon, Van Doorslaer Bert, Verhees Francis, Een eeuw steenkool in Limburg, Tielt, 1992 - p. 171

Rekruteringsaffiche voor Italiaanse arbeiders

ATTENZIONE!! ATTENZIONE!!

Nelle miniere Belge lavorano migliaia di operai Italiani. Avendo riscontrato che l'operaio Italiano è uno dei migliori. La Miniera di Beringen cerca operai Italiani.

Gli operai vengono formati per un periodo di 4 mesi nelle taglie scuola, da istruttori Italiani.

Ambiente di lavoro modernissimo.

Guadagno minimo giornaliero 478 franchi Belgi, cioè 5850 lire al giorno.

INTERESSANTISSIMO

Assegni famigliari per mese: un figlio 7260 lire, due figli 19501, tre figli 36696, quattro figli 53772 lire ecc. ecc. Più c'è l'aumento assegni a sei anni, a dieci anni, a quattordici anni. L'assegni sono pagabili anche in Italia.

In caso di malattia, la miniera paga i primi cinque giorni i base il guadagno dell'operaio, il sesto giorno entra in carico della mutua, che pagherà 2970 lire al giorno.

La miniera darà un eventuale prestito per le spese di viaggio. A chi interessa scrivete al seguente indirizzo:

**Direttore del Personale
Miniera di Beringen
Prov. Limburgio
BELGIO**

Anni Italiani, non entrate a vuoto. Da 23 anni centinaia di Italiani lavorano in noi, con grande soddisfazione. Il biglietto del treno denaro parte dal vostro paese alla stazione di HASSELT BELGIO. La Miniera di Beringen dista 18 km. da Hasselt, che si può raggiungere con treno, treno e in autobus.

Archief Mijnmuseum Beringen

Het doel van de meeste buitenlandse arbeiders was om rijk te worden en terug te keren naar het thuisland voor een nieuwe start. Veel gastarbeiders hebben echter ervaren dat dit niet altijd lukte.

Dat de werk- en leefomstandigheden vaak niet overeenstemden met de beloften die in de fraaie rekruteringsfolders opgesomd stonden, werkte ook niet stimulerend.

Bovendien verliep het samenleven en samenwerken met mensen van verschillende nationaliteiten, talen, culturen en religies niet altijd van een leien dakje.

Leefomstandigheden gastarbeiders

Collectie Museum van de Mijnwerkerswoning / Stichting Erfgoed Eisden

Deze barakken dienden oorspronkelijk als tijdelijke woonst voor de Russische en de Duitse krijgsgevangenen die na WOII in de mijnen kwamen werken. Daarna werden ze echter nog lang gebruikt voor de huisvesting van gastarbeiders.

- Bekijk de foto's.
- Wat vind jij van de leefomstandigheden in de barakken?

Tewerkstelling buitenlandse werknemers

05/08/2015

Sophie MaesBaert MartijnFaingnaert DriesVan Sophie Maes, Martijn Baert en Dries Faingnaert verscheen een boek met als titel "Tewerkstelling buitenlandse werknemers". Dit boek geeft een praktisch overzicht van de verschillende stappen die de werkgever en de buitenlandse werknemer in de huidige stand van de wetgeving (januari 2015) moeten doorlopen opdat de werknemer wettig in België zou kunnen werken en verblijven. Hierna vindt u een kort interview met de auteurs naar aanleiding van hun boek.

Welk kernboodschap zouden jullie aan de lezers willen meegeven?

Begin tijdig aan de voorbereiding van de tewerkstelling van een buitenlandse werknemer. Het is een complexe materie omwille van de interactie van diverse regelgevingen. Tot op de dag van vandaag geldt immers nog steeds het onderscheid tussen de toelating om in België te werken enerzijds en de toelating om België binnen te komen en er te verblijven anderzijds.

Om in België te mogen werken heeft een buitenlandse werknemer van buiten de EER/Zwitserland een arbeidskaart nodig tenzij hij beroep kan doen op één van de 34 vrijstellingen van de arbeidskaartverplichting. Sinds 1 juli 2014 is de materie inzake arbeidskaarten grotendeels geregionaliseerd zodat men per gewest (Vlaanderen, Brussel of Wallonië) moet nagaan wat de voorwaarden en procedures zijn.

Maar het is niet omdat de buitenlandse werknemer een arbeidskaart heeft, dat hij in België mag verblijven. Hiervoor heeft hij een visum en/of verblijfsvergunning (elektronische A-kaart) nodig. Het visum moet bij de bevoegde Belgische ambassade of het bevoegde Belgische consulaat in het buitenland worden aangevraagd. Maar ook deze hebben hun eigen regels en gebruiken. Eens in België moet de werknemer zich bij zijn gemeente laten registreren en een verblijfsvergunning (elektronische A-kaart) aanvragen. Tussen de gemeentes bestaan vaak verschillen en kan de tijd om een verblijfsvergunning af te leveren uiteenlopen. Tewerkstelling buitenlandse werknemers.

Daarnaast zorgt het onderscheid tussen de toelating om in België te werken en de toelating om in België te verblijven voor heel wat verwarring. Zo zijn een aantal buitenlandse werknemers vrijgesteld van een Schengenvisum (zoals Amerikanen, Japanners, etc.) en kunnen zij gedurende maximaal 90 dagen (in een periode van 180 dagen) in het Schengengebied verblijven. Maar het is niet omdat de werknemer geen visum nodig heeft dat hij geen arbeidskaart moet hebben. De vrijstelling van een arbeidskaart voor het bijwonen van 'vergaderingen in beperkte kring' geldt immers slechts voor maximaal 20 opeenvolgende dagen per vergadering met een maximum van 60 dagen per jaar.

Buitenlandse werknemers zijn zich vaak niet bewust van dit onderscheid. Toch doen werkgevers er goed aan zeer nauwgezet op te volgen of de buitenlandse werknemer de nodige stappen onderneemt en in het bezit is van een geldige verblijfstitel. Zo niet is de arbeidskaart immers zonder waarde en kunnen aan de werkgever zware strafsancities worden opgelegd. Daarenboven zal de verlenging van de arbeidskaart geweigerd worden indien blijkt dat de werknemer geen geldige verblijfstitel had voor de afgelopen tewerkstellingsperiode. Wanneer de buitenlandse werknemer met zijn gezin naar België komt is nog meer voorbereiding nodig gezien deze procedures (gezinshereniging) tot 6 maanden kunnen duren.

Komt de Europese blauwe kaart voor hooggeschoolde derdelanders tegemoet aan een reële nood, of schiet hij zijn doel voorbij?

De richtlijn betreffende de Europese blauwe kaart had tot doel de mobiliteit van derdelanders binnen Europa te verhogen en creëerde een aantal verwachtingen inzake de invoering van een "unieke" verblijfs- en werkvergunning voor derdelanders. De lidstaten behielden bij de omzetting van de richtlijn nog veel ruimte. België koos voor een relatief complex systeem waarbij de werkgever gedurende de eerste 2 jaren eerst een voorlopige arbeidsvergunning moet aanvragen, waarna de Dienst vreemdelingenzaken de Europese blauwe kaart uitreikt. Er moet ook voor de Europese blauwe kaart een "dubbele" procedure worden gevolgd. Ook het feit dat (onder meer) de gedetacheerde werknemers uitgesloten zijn uit het toepassingsgebied van de Europese blauwe kaart,

zorgt ervoor dat een zeer belangrijk aandeel van de buitenlandse werknemers niet in aanmerking komt voor de Europese blauwe kaart. Voor hen is er dus niets veranderd. Ook de loongrens om een Europese blauwe kaart te bekomen, ligt gevoelig hoger dan voor de aanvraag van een gewone arbeidskaart B voor hooggeschoold personeel (51.465 EUR bruto (bedrag 2015) t.o.v. 39.802 EUR bruto (bedrag 2015)). Dit zorgt ervoor dat werkgevers in de praktijk gewoon de procedure voor de arbeidskaart B blijven volgen in de plaats van de minder gekende procedure voor de Europese blauwe kaart. De cijfers van de bevoegde regionale diensten liegen er niet om: in Vlaanderen werden in 2014 slechts 18 voorlopige arbeidsvergunningen afgeleverd, in Brussel 10 en in Wallonië geen enkele. De bepaalde voordelen die de Europese blauwe kaart biedt, wegen blijkbaar niet op tegen de strengere voorwaarden en de minder gekende procedure.

Wat voor sancties bestaan er momenteel bij de tewerkstelling van illegale buitenlandse werknemers, en volstaat dit om werkgevers de regels te doen naleven?

De straffen die aan werkgevers (maar ook aan hun aangestelden en lasthebbers) kunnen worden opgelegd zijn niet min. Bij de tewerkstelling van een buitenlandse werknemer die illegaal in België verblijft, kunnen gevangenisstraffen tot 3 jaar en/of bijzonder hoge geldboetes worden opgelegd (sanctie niveau 4). Bovendien kan ook een tijdelijke bedrijfssluiting en/of een tijdelijk exploitatieverbod worden opgelegd. De tewerkstelling van illegale werknemers is daarenboven één van de stokpaardjes van de sociale inspectiediensten en de arbeidsauditoraten. De praktijk toont aan dat als een inbreuk wordt vastgesteld, er vaak tot vervolging voor een strafrechtbank zal worden overgegaan.

De overgrote meerderheid van de werkgevers heeft daarom de duidelijke wil om zich te conformeren aan de regels ter zake, maar heeft niet altijd voldoende zicht op de precieze draagwijdte van hun verplichtingen. Bij wijze van voorbeeld: sinds 2013 zijn werkgevers verplicht om vooraf na te gaan of hun buitenlandse werknemers van buiten de EER/Zwitserland over een geldige Belgische verblijfsvergunning beschikken, alsook om daarvan een kopie bij te houden voor de gehele duur van de tewerkstelling. Deze regel is bedoeld om misbruiken tegen te gaan. Het (misschien onbedoelde) gevolg is wel dat zelfs indien zulke buitenlandse werknemer geldig in België verblijft maar de werkgever de 'bijkomende' verplichting tot het bijhouden van een kopie van de verblijfsvergunning niet naleeft, in theorie zeer zware straffen kunnen worden opgelegd. Vaak zijn werkgevers ook weinig vertrouwd met de complexe materie van het vreemdelingenrecht, dat bepaalt onder welke voorwaarden een buitenlandse werknemer een Belgische verblijfsvergunning kan verkrijgen. Nochtans is een basiskennis hiervan geen overbodige luxe voor werkgevers, gelet op hun verantwoordelijkheden...

Een belangrijk probleem is tot slot dat werkgevers die wetens en willens illegale werknemers in België tewerkstellen, zeer vaak ook tal van andere inbreuken begaan. Zo zullen die illegale werknemers door de werkgever veelal niet worden aangegeven aan de sociale zekerheid via Limosa dan wel Dimona, en vaak maken zulke werkgevers misbruik van de kwetsbare positie van illegale werknemers door hen (veel) te lage lonen uit te betalen. Mede daarom heeft men, onder invloed van de Europese 'Sanctierichtlijn', vanaf 2013 ook de opdrachtgever en tussenpersoon willen aanpakken die samenwerken met een dienstverlener die illegale werknemers tewerkstelt. Via een complex aansprakelijkheidsregime kunnen in bepaalde gevallen zowel strafrechtelijke als burgerrechtelijke sancties worden opgelegd. Met andere woorden: bedrijven kunnen zich niet zomaar verschuilen achter het feit dat zij samenwerken met derden, maar moeten zich ervan vergewissen dat hun dienstverlener geen illegale werknemers tewerkstelt. Minstens moeten zij hun contractspartij laten verklaren dat hij nooit illegale werknemers zal tewerkstellen. Ook deze verplichting blijkt nog te vaak onbekend te zijn bij de Belgische bedrijven.

Bron: Sophie MAES, Martijn BAERT en Dries FAINGNAERT, *Tewerkstelling buitenlandse werknemers*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2015, 134 p.

Bijsluiter geneesmiddel Magnoral (Portugees)

FOLHETO INFORMATIVO: INFORMAÇÃO PARA O UTILIZADOR

Magnoral 1028,4 mg/10 ml solução oral. Cloreto de magnésio hexahidratado

1. O que é Magnoral e para que é utilizado

Magnoral contém a substância ativa magnésio e pertence ao grupo dos medicamentos utilizados em nutrição (vitaminas e sais minerais). Este medicamento deve ser tomado para prevenção e alívio de queixas sugestivas de falta de magnésio, tais como fraqueza, fadiga, irritabilidade, náuseas, câibras e parestesias (formigueiros). Se não se sentir melhor ou se piorar ao fim de 30 dias, tem de consultar um médico.

2. O que precisa de saber antes de tomar Magnoral

Não tome Magnoral:

- se tem alergia (hipersensibilidade) à substância ativa ou a qualquer outro componente deste medicamento (indicados na secção 6);
- se tem insuficiência renal grave com valores de depuração da creatinina inferiores a 30 ml/min;
- se tem hipermagnesemia (níveis de magnésio no sangue aumentados).

Advertências e precauções

Fale com o seu médico ou farmacêutico antes de tomar Magnoral. Magnoral não deve ser tomado por doentes com insuficiência renal grave, porque pode causar aumento dos níveis de magnésio, com eventual toxicidade.

Outros medicamentos e Magnoral

Informe o seu médico ou farmacêutico se estiver a tomar, tiver tomado recentemente, ou se vier a tomar outros medicamentos. Para evitar a diminuição da absorção de bifosfonatos, antibióticos (aminoglicosídeos, tetraciclina, quinolonas e azitromicina) e preparações à base de fosfatos ou ferro, Magnoral deve ser administrado com pelo menos 3 a 4 horas de intervalo em relação à administração destes medicamentos. A administração concomitante de sais de magnésio e sucralfato pode reduzir a sua efetividade na úlcera, pelo que a toma entre os dois medicamentos deve ser espaçada de 30 minutos.

Magnoral com alimentos e bebidas

Pode tomar Magnoral com alimentos e bebidas. Ver secção 3.

Gravidez e amamentação.

Se está grávida ou a amamentar, se pensa estar grávida ou planeia engravidar, consulte o seu médico ou farmacêutico antes de tomar este medicamento. Estudos de administração de magnésio em mulheres grávidas não revelam quaisquer riscos para a gravidez ou para o feto/recém-nascido. O magnésio passa para o leite materno. No entanto, a administração oral de magnésio na mulher a amamentar é segura para o lactente. Magnoral pode ser utilizado durante a gravidez e a amamentação, de acordo com indicação médica.

Condução de veículos e utilização de máquinas

Os efeitos de Magnoral sobre a capacidade de conduzir e utilizar máquinas são nulos ou desprezáveis.

Este medicamento contém 2,4% (v/v) de etanol (álcool) ou seja, até 192 mg por dose (1 ampola), equivalente a cerca de 5 ml de cerveja ou aproximadamente 2 ml de vinho. Por tal facto, deve ser dada especial atenção aos efeitos prejudiciais em indivíduos que sofrem de alcoolismo. Este teor em álcool deverá também ser tido em consideração quando utilizado em mulheres grávidas ou a amamentar, crianças e grupos de alto risco tais como doentes com problemas de fígado ou epilepsia.

Este medicamento contém sorbitol (E420). Se foi informado pelo seu médico que tem intolerância a alguns açúcares, contacte-o antes de tomar este medicamento. Pode ter efeito laxante moderado. O valor calórico do sorbitol é de 2,6 kcal/g.

Este medicamento contém para-hidroxibenzoato de propilo sódico (E217) e para-hidroxibenzoato de metilo sódico (E219) que podem causar reações alérgicas (possivelmente retardadas).

Este medicamento contém o corante vermelho de ponceau 4R (E124) que pode causar reações alérgicas.

3. Como tomar Magnoral

Tome este medicamento exatamente como está descrito neste folheto, ou de acordo com as indicações do seu médico ou farmacêutico. Fale com o seu médico ou farmacêutico se tiver dúvidas.

A dose recomendada é:

Adultos: 2 a 3 ampolas por dia, às refeições. Uma dose diária de 3 ampolas de Magnoral corresponde a 98 % da dose diária recomendada de magnésio.

População pediátrica: Magnoral pode ser utilizado na população pediátrica, de acordo com indicação médica.

Doentes com insuficiência renal: Não tome Magnoral se tem insuficiência renal grave (depuração da creatinina inferior a 30 ml/min). Por precaução, se tem insuficiência renal ligeira a moderada (depuração da creatinina entre 30 ml/min e 89 ml/min), a dose administrada deve ser inferior à normalmente recomendada. Nestes casos, recomenda-se a administração de 1 ampola por dia e eventual monitorização dos níveis de magnésio no sangue.

Modo de administração

Este medicamento destina-se apenas para uso [oral](#). Magnoral deverá ser tomado às refeições, diretamente ou após diluição do conteúdo de uma ampola num pouco de líquido (água, chá ou sumo de fruta). As ampolas são de plástico, com abertura fácil, abrindo pelo vinco. Magnoral deve ser tomado diariamente por um período de pelo menos 1 mês. Se tomar mais Magnoral do que deveria. Em doentes com função renal normal, não são esperados efeitos tóxicos com a administração oral de magnésio. Até à data não foram relatados quaisquer casos de sobredosagem com Magnoral.

Caso se tenha esquecido de tomar Magnoral

Não tome uma dose a dobrar para compensar uma dose que se esqueceu de tomar. Caso ainda tenha dúvidas sobre a utilização deste medicamento, fale com o seu médico ou farmacêutico.

4. Efeitos secundários possíveis

Como todos os medicamentos, este medicamento pode causar efeitos secundários, embora estes não se manifestem em todas as pessoas. Não são conhecidos efeitos indesejáveis provocados pelo uso de Magnoral. Poderão ocorrer eventualmente ligeiras perturbações digestivas (fezes moles ou diarreia).

Comunicação de efeitos secundários

Se tiver quaisquer efeitos secundários, incluindo possíveis efeitos secundários não indicados neste folheto, fale com o seu médico ou farmacêutico. Também poderá comunicar efeitos secundários diretamente ao INFARMED, I.P., através dos contactos abaixo. Ao comunicar efeitos secundários, estará a ajudar a fornecer mais informações sobre a segurança deste medicamento.

5. Como conservar Magnoral

Conservar a temperatura inferior a 25°C. Manter este medicamento fora da vista e do alcance das crianças. Não utilize este medicamento após o prazo de validade impresso na embalagem exterior, após "VAL". O prazo de validade corresponde ao último dia do mês indicado. Não deite fora quaisquer medicamentos na canalização ou no lixo doméstico. Pergunte ao seu farmacêutico como deitar fora os medicamentos que já não utiliza. Estas medidas ajudarão a proteger o ambiente

Fabricante

Laboratório Medifar – Produtos Farmacêuticos, S.A.

Rua Henrique Paiva Couceiro, 29 – Venda Nova 2700-451 Amadora Portugal

Farmalabor – Produtos Farmacêuticos, S.A.

Zona Industrial de Condeixa-a-Nova 3150-194 Condeixa-a-Nova Portugal

Extract uit gebruiksaanwijzing HILTI klopboormachine (Fins)

5.3 Muut turvallisuusohjeet

5.3.1 Henkilöturvallisuus

- a) **Pidä aina molemmin käsin kiinni koneen käsikahvoista. Pidä käsikahvat kuivina, puhtaina, öljyttöminä ja rasvattomina.**
- b) **Kahvojen vaurioituneet eristeet ja kotelon vaurioituneet osat on vaihdettava ennen koneen käyttämistä.**
- c) **Kun teet pölyvää työtä, käytä hengityssuojainta, ja jos olet allerginen, myös ihon peittävää suojavaatetusta.**
- d) **Pidä työssäsä rentouttavia taukoja, joiden aikana tee sormivoimisteluliikkeitä varmistaaksesi sormiesi hyvän verenkierron.**
- e) **Ohjaa koneen verkkojohto ja jatkojohto aina koneesta pois taaksepäin. Siten vältät vaaran kompastua johtoihin työn aikana.**
- f) **Lapsille on opetettava, että tällä koneella ei saa leikkiä.**
- g) **Kone ei ole tarkoitettu lasten tai vajaakykyisten henkilöiden käyttöön ilman opastusta ja valvontaa.**
- h) **Tiettyjen materiaalien kuten lyijypitoisen maalin, joidenkin puulajien, mineraalien ja metallien pölyt voivat olla terveydelle vaarallisia. Pölyjen ihokosketus tai hengittäminen saattaa aiheuttaa allergisia reaktioita ja/tai hengitystiesairauksia koneen käyttäjälle tai lähellä oleville henkilöille. Tietty pölyt kuten tammen tai pyökin pöly on luokiteltu syöpää aiheuttaviksi, erityisesti jos niihin liittyy puunkäsittelyn lisäaineita (kromaatti, puunsuoja-aineet). Asbestia sisältäviä materiaaleja saavat työstää vain erikoiskoulutetut henkilöt. Käytä mahdollisuuksien mukaan hengityssuojainta. Jotta pölynpoisto on mahdollisimman tehokas, käytä soveltuvaa, Hiltin suosittelemaa liikuteltavaa pölynpoistovarustusta, joka on tarkoitettu puu- ja/tai mineraaliainepölyille ja tälle sähkötyökalulle. Varmista työpisteesi hyvä ilmanvaihto. Suositamme suodatusluokan P2 hengityssuojaimen käyttämistä. Noudata maakohtaisia eri materiaalien työstöstä annettuja ohjeita ja määräyksiä.**

5.3.2 Sähkötyökalujen käyttö ja hoito

- a) **Varmista, että terä sopii koneen istukkaan ja että terä on kunnolla kiinni istukassa.**
- b) **Jos virransaanti katkeaa: Kytke kone pois päältä ja irrota sen verkkopistoke. Tämä estää konetta käynnistymästä vahingossa, kun virransaanti palautuu.**
- c) **Varmista tukeva ja varma pystyssä pysyminen.**

5.3.3 Sähköturvallisuus

- a) **Tarkasta ennen työn aloittamista esimerkiksi metallinilmaisimella, onko työskentelyalueella raken-**

teiden sisälle asennettuja sähkö-, kaasui- tai vesijohtoja. Koneen ulkopinnan metalliosiin saattaa johtua jännite, jos vaurioitat vahingossa virtajohtoa. Tästä aiheutuu vakava sähköiskun vaara.

- b) **Tarkasta verkkojohdon kunto säännöllisesti, ja jos havaitset vaurioita, vaihdata verkkojohto erikoiskorjaamossa. Jos sähkötyökalun verkkojohto on vaurioitunut, sen tilalle on vaihdettava erityisesti tähän käyttöön tarkoitettu johto; näitä johtoja on saatavana huolto-organisaation kautta. Tarkasta mahdollisen jatkojohdon kunto säännöllisesti, ja vaihda johto, jos havaitset vaurioita. Jos koneen verkkojohto tai jatkojohto vaurioituu työskentelyn aikana, älä kosketa johtoa. Irrota pistoke verkkopistorasiasta. Liitäntäjohdot ja jatkojohdot aiheuttavat sähköiskun vaaran, jos ne ovat vaurioituneet.**
- c) **Tarkastuta likaantunut kone säännöllisin välein Hilti-huollossa, jos työstät sähköä johtavia materiaaleja usein. Koneen pintaan kertynyt pöly, etenkin sähköä johtavien materiaalien pöly, tai kosteus saattavat epäsuotuisissa tilanteissa aiheuttaa sähköiskun.**
- d) **Jos käytät sähkötyökalua ulkona, varmista, että kone on liitetty verkkovirtaan vikavirtasuojakaisimella (RDC), jonka laukaisuvirta on enintään 30 mA. Vikavirtasuojakatkaisimen käyttö vähentää sähköiskun vaaraa.**
- e) **Suosittamme, että käytät vikavirtasuojakatkaisinta (RCD), jonka laukaisuvirta on enintään 30 mA.**

5.3.4 Työpaikka

- a) **Varmista työpaikan hyvä valaistus.**
- b) **Varmista työpaikan hyvä tuuletus.** Huonosti tuuletetuissa työpaikoissa esiintyvä pölykuormitus saattaa vahingoittaa terveyttä.
- c) **Kun teet reikiä, varmista työstettävän kohdan taustapuoli.** Putoamaan tai sinkoutumaan pääsevät palaset voivat aiheuttaa muille vammoja.
- d) **Varmista, että etäisyys muihin henkilöihin ja tavaroihin on riittävä. Tarvittaessa estä kulku koneen käyttöalueelle.**

5.3.5 Henkilökohtaiset suojavarusteet

Koneen käyttämisen aikana koneen käyttäjän ja välittömässä läheisyydessä olevien henkilöiden on käytettävä soveltuvia suojalaseja, suojakäsineitä, suojakypärää, kuulosuojaimia, kevyttä hengityssuojainta ja turvakengkiä.

fi

LESMODULE 3

Rendement versus veiligheid en gezondheid

INLEIDENDE TEKST

In tegenstelling tot de ons omringende mijnbekkens in Wallonië en de buurlanden waar steenkoolontginning al sinds de Middeleeuwen of vroeger gekend was, is de **mijnbouw in de Limburgse Kempen een louter 20ste-eeuws verhaal**. De productie zelf beperkte zich tot 75 jaar, tussen 1917 (de opstart van Winterslag) en 1992 (de sluiting van Zolder), wat niet belette dat er hier in die periode een derde van alle Belgische steenkool werd bovengehaald.

Nadat een aantal eerdere proefboringen op andere plekken in Limburg mislukten, ontdekte **André Dumont** in de nacht van **1 op 2 augustus 1901** in As de **eerste kolenlaag van het nieuwe bekken**. De aangeboorde steenkoollaag werd getest en bleek uit **'vette steenkool'** te bestaan, waaraan in België, Luxemburg en Frankrijk een **structureel tekort** was ontstaan.

Er ontstond een **internationale kolenrush naar de Kempen**. De regering leverde **concessies** af om de gebieden te ontginnen. Het waren vooral **Franse financiële en industriële groepen** die veel interesse toonden. Uiteindelijk ontstonden er **7 maatschappijen** voor het Limburgse bekken:

1. S.A. Charbonages de Beeringen (23/02/1907)
2. S.A. Charbonages d'Helchteren-Zolder (26/01/1907)
3. S.A. Charbonages d'Houthalen (27/07/1923)
4. S.A. Les Liègeois en Campine (Zwartberg) (26/02/1907)
5. S.A. Charbonages André Dumont (Waterschei) (18/06/1907)
6. S.A. Charbonages de de Winterslag (30/04/1912)
7. S.A. Charbonages de Limbourg-Meuse (Eisden) (22/06/1907)

Atlas Châtel et Dollfus, planche no. 4

De **maatschappijen** kochten zo veel mogelijk **goedkope gronden rond hun zetelplaats** om er

hun gigantische **'booreilanden'** uit te bouwen. Gezien de afgelegen ligging in de Midden-Limburgse heide en de afwezigheid van enige infrastructuur, zou ongeveer de helft hiervan een bestemming krijgen voor de **uitbouw van industriële selfsupporting bedrijven** met eigen elektriciteitscentrales, ijzer- en constructiewerkplaatsen, kolenzeverijen en -wasserijen, spoorwegaansluitingen en locomotievenloodsen, kolenhavens, eigen zagerijen en schrijnwerkerijen, gieterijen, betonfabrieken, steenbakkerijen, kalkovens, boerderijen en elk ook eigen terrils.

De resterende helft werd voorzien voor de uitbouw van uitgestrekte **tuinwijken voor de mijnwerkersgezinnen**. Om de **kolenontginning rendabel te maken** had men berekend dat **elke mijnzetel dagelijks zo'n 4000 ton steenkool** moest kunnen **bovenhalen**. Dit betekende in die jaren dat elke mijnzetel op **4000 mijnwerkers** moest kunnen rekenen.

De **Eerste Wereldoorlog** bracht voor de meeste Kempische mijnen niet alleen een **enorme vertraging van de afdiepingswerken** met zich mee, maar ook een **grote kostenverhoging**. Met uitzondering van **Winterslag (1917)** kwamen de **andere mijnen pas jaren na de wapenstilstand in productie**: Beringen in 1922, Eisden in 1923, Waterschei in 1924, Zwartberg in 1925, Zolder in 1930 en tenslotte Houthalen in 1938-1939.

Op de visitekaartjes van de **mijndirecteurs** stond als titel 'directeur-gérant': **beheerders van een bedrijfskapitaal dat moest renderen**. De **investeerdere** (zoals de Société Générale, Brufina, de Bank van Brussel, de groep Coppée, de Noord Franse Staalindustrie, Solvay, Cockerill, de groep Schneider) **wilden zo hoog mogelijke winsten zien**.

Om het hoogst mogelijk rendement te bekomen werden allerlei **jaagsystemen** gehanteerd. De conducteurs (werkleiders), de porions (opzichters) en de chef-porions (hoofdopzichters) moesten proberen om met hun ploeg **zoveel mogelijk kolen naar boven te brengen**. Hierbij lieten ze soms oogluikend toe dat kolenhouders of steengangenbouwers **bepaalde veiligheidsvoorschriften negeerden** zodat ze meer konden produceren. Het resultaat van hun inspanningen werd duidelijk op **4 december, feestdag van Sint Barbara** (de patroonheilige van de mijnwerkers) wanneer ze hun **premies** ontvingen. Anekdoten

over werkleiders die na ontvangst van hun enveloppe naar het toilet gingen en een eigen bijdrage in de omslag stopten om zo tegenover hun collega's te kunnen pochen met hun hoge premie, tonen aan dat het jaagsysteem zijn uitwerking niet miste. Het verhaal van de mijnwerker die in de steengalerij een betonblok van honderd kilo met zijn twee handen optilde en zegt dat hem dit op de bovengrond nooit zou lukken, illustreert dat ook kolenhouders en steenhouders zich lieten "opjagen".

Collectie Museum van de Mijnwerkerswoning / Stichting Erfgoed Eisden

Naast het vele harde, soms onmenselijk zware werk dat de mijnwerkers leverden, werden zij daarenboven ook nog eens **blootgesteld aan allerlei gevaren** in de ondergrond. De soms **bepaalde of slechte veiligheidsmaatregelen** veroorzaakten meer dan eens een **fataal mijnongeval**. In geen enkel andere nijverheid vallen zoveel slachtoffers als in de steenkoolmijnen. Instortingen, ontploffingsgevaar door het beruchte mijngas of ontbranding van het kolenstof (het zogenaamde 'grauwvuur'), kabelbreuken, waterdoorbraak, ... allemaal oorzaken die leiden tot grote en triestige catastrofes. Bijna dagelijks gebeurden er echter ook **kleinere ongelukken**, niet zelden door de grote machines en installaties in de ondergrond.

Archief Mijnmuseum Beringen

De grootste ramp in de Belgische mijngeschiedenis was die te **Marcinelle in 1956**, waarbij 262 mijnwerkers, waaronder meer dan de helft Itali-

anen, het leven lieten. Na de ramp te Marcinelle worden er maatregelen getroffen voor veiligere werkomstandigheden.

Collectie Heidebloemke Genk - foto Henri Helaers

De **grootste ramp in Limburg** is die in de **mijn van Waterschei in het voorjaar van 1929**, waarbij 34 koolputters het leven lieten. Ook in de andere Limburgse mijnen vallen geregeld dodelijke slachtoffers: 9 mijnwerkers in de mijn van Beringen bij een ramp tijdens de Tweede Wereldoorlog, 12 ondergrondse arbeiders bij een ramp in de mijn van Zwartberg na de oorlog. De laatste grote ramp in de Limburgse mijnen vindt plaats in Eisden in 1984 waarbij 7 mijnwerkers het leven laten.

Archief Mijnmuseum Beringen

Naast ongelukken en rampen, kregen de mijnwerkers ook niet zelden af te rekenen met **gezondheidsproblemen**. Het kolen- en steenstof veroorzaakte langzaam maar geniepig de bevreesde **stoflong of silicose**. De maatregelen die getroffen werden om het leed te voorkomen zoals **sproei-installaties en stofmaskers** werden in veel gevallen **niet consequent gebruikt**, waardoor ze veel **minder effectief** waren. In Lanaken werd in 1957 door de Limburgse mijnen het Sint Barbaraziekenhuis opgericht om door stoflong verzwakte mijnwerkers op te vangen. Pas in **1963** werd **stoflong erkend als beroepsziekte**.

1. INTRODUCTIE EN SITUERING VAN DE HISTORISCHE THEMA'S IN TIJD EN RUIMTE

Introduceer de historische thema's uit deze module (zie vetgedrukte stukken in de inleidende tekst) en situeer deze in tijd en ruimte aan de hand van het door ons geselecteerde filmfragment uit DVD De Mijnen (Cinematek) en enkele andere bronnen. Maak vooraf je eigen selectie uit onderstaand aanbod.

GESELECTEERD FILMFRAGMENT UIT DVD DE MIJNEN:

Mijnramp in Marcinelle – Anoniem 1956 (08'19")

Twee items uit een actualiteitenprogramma dat de bioscoopbezoekers bericht over de grootste mijnramp in de Belgische geschiedenis.

Op 8 augustus 1956 ontstaat een felle brand in de mijn van Bois du Cazier in Marcinelle, waarbij 262 mensen het leven laten.

1. Fragment 00:00 – 03:53

Het eerste fragment toont de evacuatie van de slachtoffers door het leger en het Rode Kruis. Ongeruste familieleden en vrienden wachten aan de poort op nieuws. Koning Boudewijn komt samen met minister Van Acker zijn medeleven betuigen.

2. Fragment 03:54 – 08:19

Verslag van de begrafenis van zes slachtoffers in Marcinelle op 13 augustus. De voltallige regering en koning Boudewijn zijn aanwezig, samen met duizenden mensen die hun steun komen betuigen aan de slachtoffers, hun families en de mijnwerkers.

Bekijk en bespreek de film met de leerlingen.

- *Wat veroorzaakte de mijnramp bij Marcinelle?*
(Een wagen die een electriciteitskabel heeft geraakt veroorzaakte een grote brand ondergronds.)
- *Wie helpt mee met de reddingsactie?*
(Reddingsploeg, het leger, het Rode Kruis)
- *Welke nationaliteiten bevinden zich onder de eerste slachtoffers?*
(Belgen, Polen, Italianen)

Tip: Je kan deze vragen ook stellen aan de leerlingen voor je de film toont en hen vragen dat ze tijdens het bekijken van de film al een aantal zaken noteren.

EXTRA BEELDMATERIAAL UIT HET ARCHIEF VOOR ONDERWIJS VAN VIAA

Onderstaand fragmenten die aansluiten bij de historische thema's uit de module, kan je vinden in de collectie die VIAA voor dit lessenpakket heeft aangemaakt in Het Archief voor Onderwijs. In het hoofdstuk 'Hoe gebruik je dit lessenpakket' (p. 4) staat de procedure voor het raadplegen van Het Archief voor Onderwijs beschreven.

De mijnramp van Eisden (16'44")

Op 8 maart 1984 kostte een grauwvuur (een koolstofexplosie) het leven aan zeven mijnarbeiders, waaronder naast twee Belgen ook vier Turken en een Italiaan. De mijnramp veroorzaakte alomedelevens bij de overige mijnwerkers, maar ook bij andere inwoners van Eisden en bij uitbreiding Limburg. In dit fragment vertelt een getuige over hoe hij de ramp meemaakte. Ook zijn er beelden van de begrafenisplechtigheid en interviews met Limburgers over de impact van de ramp. Binnen de Turkse gemeenschap veroorzaakte de dood van de vier jonge Turkse mijnwerkers ontreddeiding.

Veel weduwes in de mijnstreek (1'49")

Werken in de mijn was erg ongezond: het was er stoffig, donker, weinig verlucht en het rook er slecht. Vele mijnwerkers stierven jong aan 'beroepsziekten'. "Er wonen veel weduwes in de mijnstreek", aldus een oud-mijnwerker.

EXTRA BEELDMATERIAAL UIT DVD DE MIJNEN

Als je meer tijd ter beschikking hebt, kan je de leerlingen ook nog volgend filmfragmenten tonen:

Het zwarte goud van de Kempen – Paul Lonchay 1951 (21'58")

Propagandadocumentaire uit de nadagen van de Kolenslag.

Fragment 00:00-03:20: voorstelling van de 7 Limburgse mijnzetels.

Een praktische oefening in Charleroi – Anoniem 1920 (02'48")

Filmpje over de praktische basisopleiding van het Rode Kruis voor verlenen van eerste hulp in mijnen.

Kerels van het diep – René Van De Weerd 1949 (16'15")

Vrij volledig panorama van het mijnwerkersbestaan.

Fragment 10:58 – 13:08: gezondheidsmaatregelen in de mijn.

EXTRA BEELDMATERIAAL TE VERKRIJGEN/ONTLEENEN BIJ DE ERFGOEDCEL

Documentaire Koolstof - Tijs Posen 2018 (56')

De documentaire getuigt van de moed en het doorzettingsvermogen van zovele vrouwen die, elk op hun eigen manier, leerden omgaan met de gevaren en het ongezonde werk in de mijn van hun vaders en mannen.

ANDERE BRONNEN bij de historische thema's

In de bijlagen bij deze lesmodule vind je nog andere bronnen die je eveneens kan gebruiken om de historische thema's van de module te introduceren en te situeren in tijd en ruimte. Soms staan er bij deze bronnen ook opdrachten voor de leerlingen. Selecteer vooraf welke bronnen je wilt gebruiken in de les en welke opdrachten je de leerlingen wilt laten uitvoeren.

- Kaart provincie Limburg met aanduiding van 7 mijnsites
- Grafiek: productie steenkool 1917 - 1966
- Grafiek: aantal ongevallen 1919 - 1945
- Pamflet: De doodende mijnen
- Artikel: Om van te gaan lopen - Tony Ventura over veiligheid in de ondergrond
- Foto: Heilige Barbara, beschermheilige van de mijnwerkers
- Foto: Mijnwerkers eisen erkenning van stoflongen als beroepsziekte

SUGGESTIE VOOR UITSTAP

ZLDR Luchtfabriek in Heusden-Zolder - op deze site staat het technische aspect van de steenkoolnijverheid centraal (perslucht, ophaalmechanisme, ...)

Meer info: toerisme.heusden-zolder.be/product.aspx?id=4488

Mijnmuseum in Beringen

Meer info: www.mijnmuseum.be

2. REFERENTIES NAAR ACTUELE THEMA'S

In deze stap worden de historische thema's uit deze lesmodule getoetst aan verwante thema's uit de actualiteit door middel van opdrachten die de leerlingen tijdens de lessen of als huistaak kunnen uitvoeren.

Kies vooraf welke van onderstaande actuele thema's je graag zou willen behandelen en bepaal welke opdrachten je de leerlingen wilt laten doen.

Geef de leerlingen - individueel of in groepjes - een of meerdere van deze opdrachten en het materiaal dat ze eventueel nodig hebben om de opdrachten uit te voeren (vb. een document uit de bijlagen bij deze lesmodule, een link naar een bepaalde website...)

Actueel thema

UITBESTEDING VAN WERK NAAR LAGELONLANDEN EN GEVOLGEN VOOR DE ARBEIDSOMSTANDIGHEDEN

De mijndirecteurs waren de beheerders van een bedrijfskapitaal dat moest renderen. De investeerders (zoals de Société Générale, Brufina, de Bank van Brussel, de groep Coppée, de Noord Franse Staalindustrie, Solvay, Cockerill, de groep Schneider) wilden zo hoog mogelijke winsten zien. Om de winst voor de investeerders te maximaliseren werden in de mijnen allerlei productieverhogende jaagsystemen gehanteerd. Deze systemen konden tot ongezonde en onveilige toestanden leiden.

Ook vandaag willen bedrijven vooral zoveel mogelijk winst maken. Om kosten te besparen of vanwege een soepeler regelgeving verplaatsen bedrijven bepaalde activiteiten naar het buitenland. Veel bedrijven in West-Europa hebben bijvoorbeeld de daadwerkelijke productie verplaatst naar zogenoemde lagelonenlanden waar de arbeidskosten veel lager zijn.

Voorbeelden van lagelonenlanden zijn India, China, Thailand, Vietnam, Filipijnen, Mexico en Pakistan. Voor Europa zijn ook landen als Polen, Roemenië, Bulgarije, Slowakije, Tsjechië en de voormalige Sovjet-Unie relevant. Hoewel de lonen in deze landen hoger zijn dan in Oost-Aziatische landen, zijn lagere transportkosten en afwezigheid van importheffingen binnen de Europese Unie bepalend.

Branches die veel werk uitbesteden aan lagelonenlanden zijn de kledingindustrie, de schoenfabricage en ook de ICT-branche zoals Microsoft en IBM. Ook voor de automobiel- en vliegtuigindustrie, waarbij de werkgelegenheid in hoge mate politiek gevoelig is, geldt dat veel componenten in lagelonenlanden gefabriceerd worden. Assemblage vindt in sommige gevallen nog wel in de duurdere gebieden plaats. Hierdoor kunnen hoge invoerheffingen op eindproducten voorkomen of geminimaliseerd worden.

Vanuit de vakbonden en andere maatschappelijke groepen wordt soms kritiek geuit op lagelonenlanden en werkgevers die productie naar deze landen verplaatsen. Het gevolg is immers dat laaggeschoolden hier hun werk verliezen. Ook wordt soms kritiek geuit op de arbeidsomstandigheden waaronder mensen in lagelonenlanden moeten werken, vooral als het hier kinderarbeid betreft. Net als in de mijnen, gebeuren er in de fabrieken in de lagelonenlanden geregeld ongelukken en rampen met veel slachtoffers, omdat men het niet zo nauw neemt met de veiligheidsvoorschriften.

Zo kwamen bijvoorbeeld bij de instorting van de Rana Plaza in Bangladesh (24 april 2013) - een acht verdiepingen tellend gebouw waarin vooral textiel fabrieken gevestigd waren - meer dan 1000 mensen om het leven en raakten meer dan 2000 mensen gewond. De textiel fabrieken waren eigendom van Benetton, Bonmarché, Cato Fashions, the Children's Place, el Corte Ingles, Joe Fresh, Mango, Matalan, Primark en Walmart.

Volgens architect Massood Reza was het gebouw ontworpen met winkels en kantoren in gedachten en was het niet bestand tegen de trillingen van de zware machines uit de textiel fabrieken.

Een dag voor de ramp werden reeds scheuren waargenomen in het gebouw, waarna de bank en de

winkels - die ook in het gebouw gevestigd waren - hun deuren sloten.

De uitbaters van de textielfabrieken negeerden de waarschuwingen echter en riepen hun personeel op toch te komen werken. Werkgevers bij Ether Tex dreigden zelfs loon in te houden van werknemers die niet zouden komen werken.

Voor veel arbeiders uit de textielindustrie was de instorting de laatste druppel, daar de ramp het meest recente ongeluk was in een reeks ongelukken en incidenten in de textielfabrieken van Bangladesh. Twee dagen na de ramp gingen arbeiders massaal de straat op om te protesteren tegen de onveilige werkomstandigheden in de fabrieken.

Ook internationaal kwam er naar aanleiding van de ramp veel kritiek op de arbeidsomstandigheden in de Bengaalse fabrieken. Op 1 mei 2013 werd het zogeheten Bangladesh-akkoord gesloten. Daarin staan afspraken over onafhankelijke controle op de veiligheid van de vele textielfabrieken in het land, en over openbare verslaglegging daarvan. Honderden kleine en grote kledingbedrijven tekenden het akkoord.

(bron: Wikipedia)

Aansluitend bij dit thema kan je in Het Archief voor Onderwijs het fragment '**Verhuis naar lagelonenlanden: made in Bangladesh' (17'33")** uit de collectie bij dit lessenpakket bekijken. (In het hoofdstuk 'Hoe gebruik je dit lessenpakket' (p. 4) staat de procedure voor het raadplegen van Het Archief voor Onderwijs beschreven.) In dit fragment uit Koppen trekt een reporter, een half jaar na het instorten van de textielfabriek Rana Plaza in de hoofdstad Daka, met een verborgen camera naar een textielfabriek in Bangladesh.

Opdracht

Hogere winsten voor de werkgevers: belangrijker dan goede arbeidsomstandigheden en veiligheid van werknemers?

Surf naar de webpagina https://nl.wikipedia.org/wiki/Instorting_van_het_Rana_Plaza.

Bekijk de foto's en het videofragment van reddingswerkers binnen het ingestorte gebouw.

Zie je gelijkenissen met de film die jullie zagen over de mijnramp in Marcinelle?

Wat is jouw mening over bedrijven die hoge winsten maken en daarbij soms de veiligheid van de werknemers verwaarlozen?

Opdracht

Het prijskaartje aan je kleding

Lees het artikel: 'Adidas, Armani, Gap, H&M, Joe Fresh, Marks and Spencer... 2 jaar na ramp Bangladesh niets veranderd' van De Wereld Morgen (zie bijlagen bij deze module).

Of bekijk in Het Archief voor Onderwijs het fragment '**Verhuis naar lagelonenlanden: made in Bangladesh'** (zie hoger).

Kijk eens op de labels van de kleren die je vandaag draagt. Waar zijn ze gemaakt?

Weet jij of de kledingwinkel waar je deze kleren kocht het akkoord van Bangladesh ondertekend heeft? Hou jij bij de aankoop van nieuwe kleren rekening met de omstandigheden waarin de kleding gemaakt werd?

Of let je enkel op het prijskaartje?

Actueel thema

BEROEPSZIEKTEN VANDAAG

In 1963 werd stoflong erkend als beroepsziekte voor mijnwerkers. Vandaag bestaat er ook een Belgische lijst met erkende beroepsziekten - zie: https://www.fedris.be/sites/default/files/assets/NL/Medische_documentatie_BZ/Lijsten/belgische lijst van de beroepsziekten 1.pdf

Maggie De Block, de minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid werkt aan een hervorming van

het erkenningsstelsel voor beroepsziekten en beroepsgerelateerde ziekten om het stelsel beter af te stemmen op de uitdagingen en de realiteit van de 21e eeuw.

Momenteel legt de wetgeving omtrent beroepsziekten de nadruk op de individuele schadevergoeding, en veel minder op preventie. Bovendien is de hele wet nauwelijks veranderd sinds 1963, terwijl de arbeidsmarkt en onze maatschappij continu evolueren. En die evolutie brengt nieuwe professionele risico's met zich mee. Tegelijkertijd zijn er steeds meer mensen die aan chronische ziekten lijden die niet als beroepsziekten worden erkend, omdat ze niet enkel door de uitoefening van een beroep worden veroorzaakt, maar door verschillende factoren, van zowel persoonlijke, sociale als professionele aard. Deze ziekten en aandoeningen kunnen soms wel als beroepsgerelateerde ziekte worden erkend. Dit laat de overheid toe om de nodige preventieprogramma's te ontwikkelen. Zo liet minister De Block bijvoorbeeld burn-out erkennen als beroepsgerelateerde ziekte.

(bron: website Maggie De Block - Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid)

Opdracht

Burn-out

Stoflong, veroorzaakt door de blootstelling aan kolen- en steenstof, was dé beroepsziekte bij mijnwerkers. De maatregelen die getroffen werden om het leed te voorkomen zoals sproei-installaties en stofmaskers werden in veel gevallen niet consequent gebruikt, waardoor ze veel minder effectief waren.

Vandaag zijn er steeds meer mensen die aan chronische ziekten lijden die niet als beroepsziekten worden erkend, omdat ze niet enkel door de uitoefening van een beroep worden veroorzaakt, maar door verschillende factoren, van zowel persoonlijke, sociale als professionele aard. Deze ziekten en aandoeningen kunnen soms echter wel als 'beroepsgerelateerde' ziekten worden erkend. Dit laat de overheid toe om de nodige preventieprogramma's te ontwikkelen. Een bekend voorbeeld van een ziekte die erkend is als beroepsgerelateerde ziekte is burn-out.

Zoek op internet, in artikels in kranten of tijdschriften naar de oorzaken van burn-out.

Vind je ook preventieve maatregelen of tips om burn-out te voorkomen?

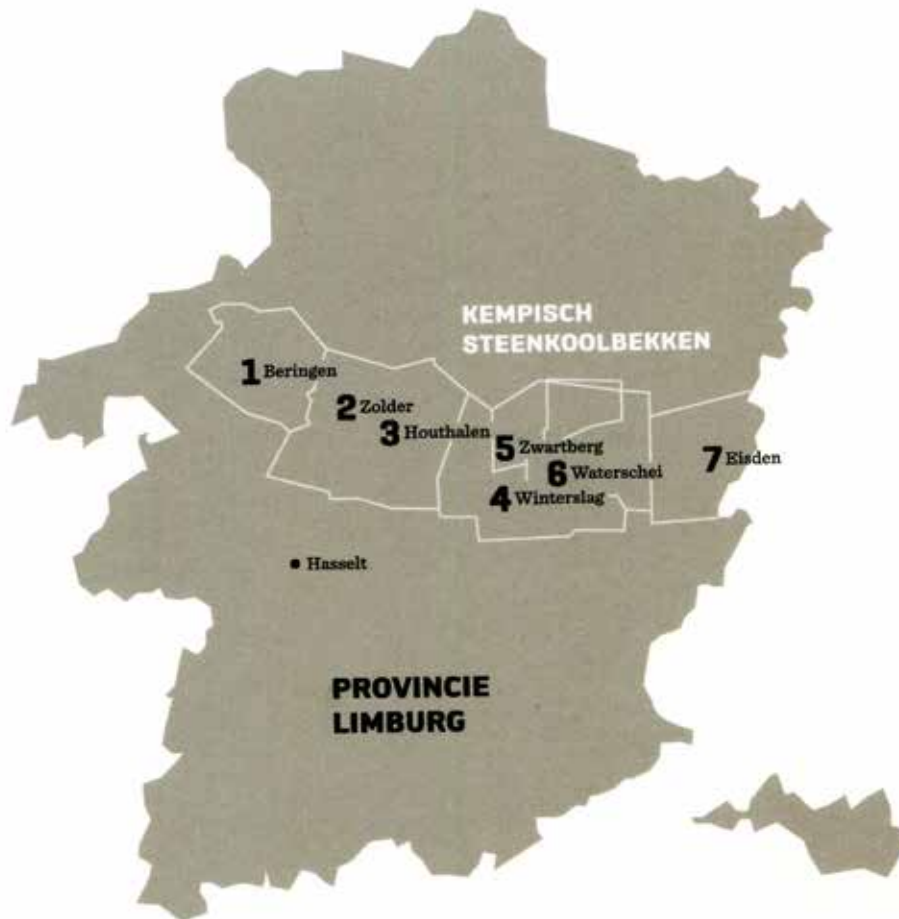
3. REFLECTIE OVER DE HISTORISCHE EN ACTUELE THEMA'S

Laat de (groepjes) leerlingen hun opdrachten voorstellen aan elkaar. Bespreek de resultaten.

4. EVALUATIE

Omdat elke school andere evaluatiemethoden hanteert en/of elke leerkracht andere accenten legt in een evaluatie, hebben we in dit lessenspakket geen evaluaties opgenomen. Indien je bepaalde opdrachten wenst te evalueren of te quoteren, spreek je liefst vooraf met de leerlingen af op welke manier dit zal gebeuren en waarop je bij de evaluatie zal letten. Het kan ook interessant zijn om de verschillende (groepjes) leerlingen elkaar te laten beoordelen. In het hoofdstuk 'Opbouw van de lesmodules' vind je een voorbeeld van een schema waarmee de leerlingen zichzelf en hun groepsleden kunnen beoordelen (p.21).

Kaart provincie Limburg met aanduiding van de 7 mijnsites

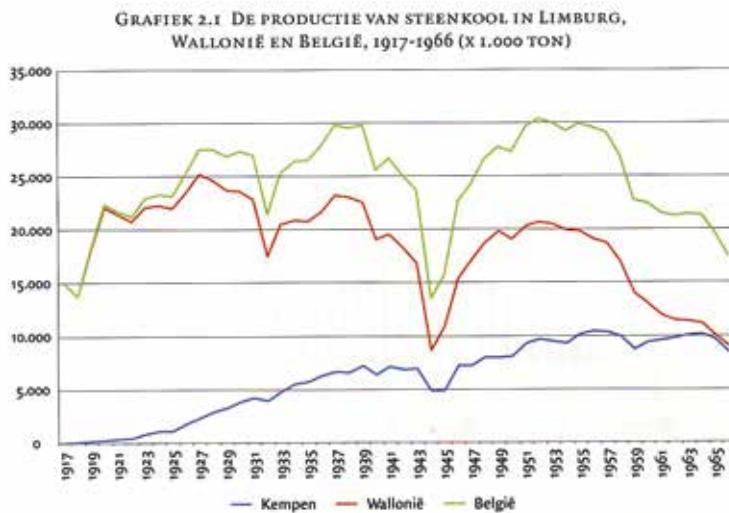
bron: Van Doorslaer Bert, De Rynck Patrick (ed.), Mijnergoed in Limburg.
Ondergronds verleden, bovengrondse toekomst. Van Beringen tot Eisden, 2012

In tegenstelling tot de ons omringende mijnbekkens in Wallonië en de buurlanden waar steenkoolontginning al sinds de Middeleeuwen of vroeger gekend was, is de mijnbouw in de Limburgse Kempen een louter 20e eeuws verhaal. De productie zelf beperkt zich tot een periode van 75 jaar, tussen 1917 (opstart van Winterslag) en 1992 (de sluiting van Zolder).

- Welke mijnsite ligt het dichtst bij jouw school?
- In welke periode werd op die site actief aan mijnbouw gedaan?
- Welke sporen van het mijnverleden kan je nu nog zien?

BIJLAGEN HISTORISCHE THEMA'S

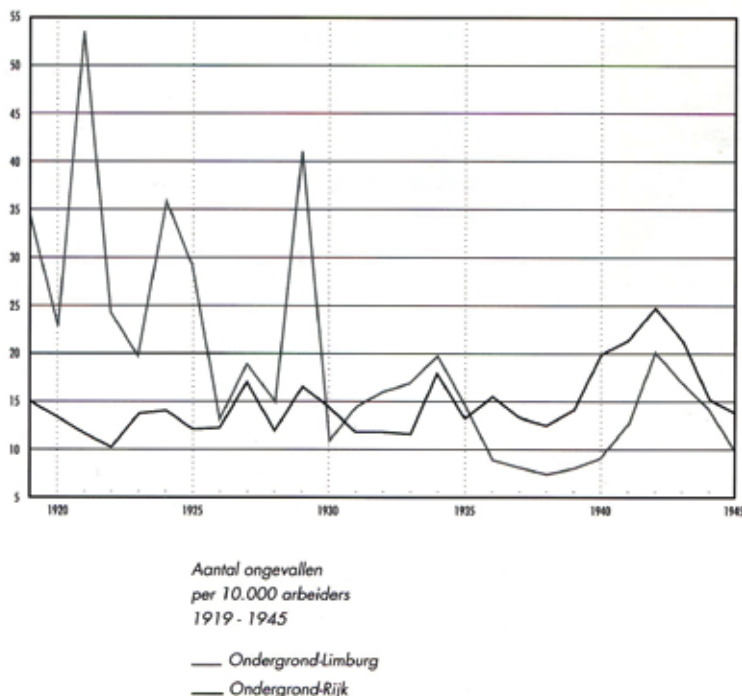
Productie steenkool 1917-1966

Bron: Gebaseerd op de jaarlijkse statistieken in de *Annales des Mines de Belgique*. Voor gedetailleerde tabellen, zie de bijlagen.

bron: Delbroek Bart, In de put. De arbeidsmarkt voor mijnwerkers in Belgisch-Limburg, 1900-1966, Hilversum, 2016 (Maaslandse monografieën, 79) p. 47

Aantal ongevallen 1919-1945

bron: Minten Luc, Raskin Ludo, Soete Antoon, Van Doorslaer Bert, Verhees Francis, Een eeuw steenkool in Limburg, Tielit, 1992 - p. 111

- Op de grafiek kan je zien dat het aantal ongevallen in het Kempens bekken tot en met 1935 aanzienlijk hoger was dan in de periode daarna.
- Waarom was het aantal ongevallen bij het begin van de exploitatie zo hoog?

Pamflet

'De doodende mijnen'

Aan de Mijnwerkers!

DE DOODENDE MIJNEN

Het bewijs geleverd dat er meer wordt ongezien naar de voortbrengst dan naar het leven onzer werklieden.

Amsab - Instituut voor Sociale Geschiedenis

De mijndirecteurs moesten het bedrijfskapitaal van de mijnen laten renderen. De investeerders wilden immers zo hoog mogelijke winsten zien.

Om het hoogst mogelijk rendement te bekomen werden allerlei jaagsystemen gehanteerd. De werkleiders en de (hoofd)opzichters moesten proberen om met hun ploeg zoveel mogelijk kolen naar boven te brengen. Hierbij lieten ze soms oogluikend toe dat kolenhouders of steengangbouwers bepaalde veiligheidsvoorschriften negeerden zodat ze meer konden produceren.

Tony Ventura over veiligheid in ondergrond

'Om van te gaan lopen'

Tony Ventura over veiligheid in ondergrond

- Welke veiligheidsmaatregelen worden opgesomd in dit artikel?

'Als ik destijds in het daglicht moest zien welk werk ik in de ondergrond deed, dan was ik gaan lopen.' Als binnenschacht-delver had Tony Ventura (53) één van de gevaarlijkste jobs in de mijn.

Tony werd later werknemersafgevaardigde in het comité voor veiligheid en gezondheid en werd geconfronteerd met alle facetten van de veiligheid in de ondergrond.

Tony straalt rust uit, nu hij 37 jaar na zijn eerste werkdag in de mijn van Zolder nog eens kan terugblikken. 'We zijn er met enkele vakbondsafgevaardigden in geslaagd veiligheid af te dwingen in Zolder. En als ik zie dat we daardoor een van de veiligste mijnen van Limburg hebben gecreëerd, dan geeft me dat een grote voldoening.'

Maar het was allemaal niet zo vanzelfsprekend toen Tony op 16-jarige leeftijd voor het eerst een mijnhelm op het hoofd kreeg. 'Toen moesten we nog een dag per week naar school en mochten we pas op 18-jarige leeftijd vijf dagen per week naar onder. Aanvankelijk werkte ik als paswerker (mechanicien), maar daar viel niet zo veel mee te verdienen. Ik

mocht meteen beginnen in de voorbereidende werken en moest steengangen delven in de aanloop naar een productie-eenheid. Dus ook het blokkenfront (een grote galerij waarvan de ondersteuning bestaat uit betonnen blokken) en binnenschachten stonden op mijn werklijst.'

Stof

De binnenschachten verbonden met een lift de ene verdieping met de andere. 'Het gevaarlijkste werk in de mijn,' gaat Tony verder. 'Je stond altijd onder niet ondersteunde stenen op enkele balkjes naar boven toe te werken. De diepte onder die balkjes kon toenemen tot zo'n honderd meter, afhankelijk hoe ver je gevorderd was. Het was best niet met je lamp naar beneden schijnen, want dan viel de indruk dat je op een kleine plaats werkte, meteen weg. En op die plaats moest je dan naar boven toe boren.'

'We mochten zelfs geen water gebruiken om te boren omdat de stenen wel eens zouden kunnen loskomen en op ons vallen. En het gevolg was dat we veel last hadden van stof. Een stofmasker? Daar viel niet mee te werken. Je kon er amper door ademen en je kreeg er bovendien uitslag van op de mond.' Beseffend dat het risico toch erg groot was en dat thuis een gezin op hem wachtte, besliste Tony om lessen te volgen als schietmeester.

Tekeningen

'Aanvankelijk leek dat minder hard werken, maar daarin had ik mij toch vergist. Bovendien had ik een veel grotere verantwoordelijkheid en minder loon. Nu ja, niet lang daarna ben ik verkozen tot vakbondsafgevaardigde. Je kreeg als afgevaardigde een uur in het begin van de werkpost en nog eens een uur op het einde van de post om met de mensen over de problemen te praten. En daar kwamen uiteraard heel veel facetten over de veiligheid aan het licht. En de enige manier om de mijn-directie op veiligheidsfouten te kunnen wijzen, is de wetgeving goed te kennen. Die heb ik bijna uit het hoofd geleerd, dat maakte mij sterk.'

'We hebben in dat comité heel wat kunnen verwezenlijken, maar een van de meest opmerkelijke dingen is de manier waarop we zijn gaan communiceren met andere mijnwerkers. Heel wat mensen waren afkomstig uit Turkije, Griekenland, Marokko en noem maar op. En dat leidde tot communicatiestoornissen en dus ook tot een veel groter risico op de werkvloer. Ik heb begin jaren 80 ervoor kunnen zorgen dat op de televisieschermen in de kleedzaal, tussen de videoclips door, eenvoudige tekeningen of illustraties werden getoond die de veiligheid moesten verbeteren. Ik ben ervan overtuigd dat dit mensenlevens heeft gered.'

Heilige Barbara, beschermheilige van de mijnwerkers

Archief Mijnmuseum Beringen

Naast ongelukken en rampen, kregen de mijnwerkers ook niet zelden af te rekenen met gezondheidsproblemen.

Het kolen- en steenstof veroorzaakte langzaam maar geniepig de bevroesde stoflong of silicose. De maatregelen die getroffen werden om het leed te voorkomen zoals sproei-installaties en stofmaskers werden in veel gevallen niet consequent gebruikt, waardoor ze veel minder effectief waren.

In Lanaken werd in 1957 door de Limburgse mijnen het Sint Barbaraziekenhuis opgericht om door stoflong verzwakte mijnwerkers op te vangen.

Pas in 1963 werd stoflong erkend als beroepsziekte.

- Waarom werd Barbara als beschermheilige van de mijnwerkers beschouwd?
- Tip: lees haar levensverhaal op https://nl.wikipedia.org/wiki/Barbara_van_Nicomedi%C3%AB

Mijnwerkers eisen erkenning van stoflongen als beroepsziekte

Kadoc -KU Leuven

Collectie Museum van de Mijnwerkerswoning / Stichting Erfgoed Eisden

Adidas, Armani, Gap, H&M, Joe Fresh, Marks and Spencer.. 2 jaar na ramp Bangladesh niets veranderd

Op 24 april 2013 vielen 1.129 doden bij de instorting van een kledingatelier in Bangladesh. Even was er grote aandacht voor de gruwelijke uitbuiting in de sector van de merkenkledij. Sindsdien is er echter bitter weinig veranderd, zo blijkt uit een rapport over de toestand in Cambodja, nog een land waar deze misstanden blijven voortbestaan.

Lode Vanoost - donderdag 12 maart 2015

Een kledingatelier in Cambodja (styleite.com)

In haar rapport van 12 maart 2015 'Work Faster or Get Out': Labor Rights Abuses in Cambodia's Garment Industry (Werk Sneller of Trap het Af) klaagt de mensenrechtenorganisatie Human Rights Watch (HRW) het complete gebrek aan bescherming van werknemers in de kledingsector in Cambodja aan.

De voor het overgrote deel vrouwelijke arbeiders moeten onbetaalde overuren presteren, worden ontslagen bij zwangerschap en elke poging tot vakbondsactiviteit in de bedrijven wordt

systematisch onderdrukt. Vrouwen vallen voortdurend in zwijm door uitputting, dehydratie en/of oververhitting in de afgesloten ateliers.

Zwangerschapsverlof en andere sociale voordelen, die wettelijk verplicht zijn, worden massaal genegeerd. De arbeidsters krijgen voortdurend opeenvolgende korte tijdelijke contracten. De bedrijven werken ook systematisch met subcontractanten, die de band met de betrokken kledingmerken verdoezelen. Wettelijk voorziene rustperiodes worden niet toegekend. De arbeidsters kunnen niet naar het toilet, wat ziekteproblemen zoals blaasontsteking veroorzaakt. Ze mogen ook niet drinken of eten tijdens het werk. In 11 fabrieken werd zelfs kinderarbeid vastgesteld.

Na een aantal vakbondsacties om deze toestanden aan te klagen, heeft de Cambodjaanse overheid beslist om de registratie van vakbonden en hun erkenningsprocedure nog meer te bemoeilijken. De overheid en de betrokken kledingmerken doen zelf nauwelijks enige moeite om die misstanden te [verhelpen](#). Bestaande wetgeving wordt niet afgedwongen en er wordt nauwelijks controle uitgevoerd door de betrokken overheden.

Volgens Aruna Kashyap, woordvoerdster van HRW in Cambodja, gaat het over wereldbekende merken. "Die hebben heel wat invloed, die ze zouden kunnen aanwenden om deze misbruiken aan te pakken. Dat doen ze echter niet." HRW interviewde voor dit rapport 340 personen in 73 fabrieken in de hoofdstad Pnom Penh, evenals vakbondsleiders, overheidspersoneel en advocaten. Ongeveer 200 internationale kledingmerken zijn actief in Cambodja, waaronder Adidas, Armani, Gap, H&M, Joe Fresh, en Marks and Spencer. De Internationale Arbeidsorganisatie ILO heeft hen opgeroepen hun verantwoordelijkheid te nemen.

Adidas en H&M hebben in 2014 hun lijst van fabrieken bekendgemaakt. Marks & Spencer heeft beloofd dat vanaf 2016 te doen. Adidas heeft aangekondigd klokkenluiders in haar bedrijven te zullen beschermen. Tot nog toe hebben die beperkte toezeggingen echter niets aan de realiteit veranderd. De grote merken weigeren immers een volledige sociale verantwoordelijkheid voor hun volledige productieketen te aanvaarden.

Bron: www.dewereldmorgen.be/dossiers/bangladesh-ramp-textielfabriek

LESMODULE 4

De strijd om de mijnen

INLEIDENDE TEKST

In tegenstelling tot de ons omringende mijnbekkens in Wallonië en de buurlanden waar steenkoolontginning al sinds de Middeleeuwen of vroeger gekend was, is de **mijnbouw in de Limburgse Kempen een louter 20ste-eeuws verhaal**. De productie zelf beperkte zich tot 75 jaar, tussen 1917 (de opstart van Winterslag) en 1992 (de sluiting van Zolder), wat niet belette dat er hier in die periode een derde van alle Belgische steenkool werd bovengehaald.

André Dumont ontdekte in de nacht van 1 op 2 augustus 1901 in As de eerste kolenlaag van het nieuwe Kempische bekken. De regering leverde concessies af om de gebieden te ontginnen. Het waren vooral Franse financiële en industriële groepen die veel interesse toonden. Uiteindelijk ontstonden er **7 maatschappijen voor het Limburgse bekken**.

De maatschappijen kochten zo veel mogelijk goedkope gronden rond hun zetelplaats. Ongeveer de helft hiervan kreeg een bestemming voor de uitbouw van industriële selfsupporting bedrijven. De resterende helft werd voorzien voor de uitbouw van uitgestrekte tuinwijken voor de mijnwerkersgezinnen.

© Johnny Harsch, fotoarchief Emile Van Dorenmuseum Genk

De Eerste Wereldoorlog bracht voor de meeste Kempische mijnen een enorme vertraging van de afdiepingswerken een grote kostenverhoging met zich mee. De **productie in Winterslag startte in 1917**. De andere mijnen kwamen pas jaren na de wapenstilstand in productie: **Beringen in 1922, Eisden in 1923, Waterschei in 1924, Zwartberg in 1925, Zolder in 1930** en tenslotte **Houthalen in 1938-1939**.

De **crisis van de jaren 1930** noopten de Kem-

pense mijnen ertoe te **rationaliseren** en werkloosheidsdagen in te voeren. Na 1935, met de devaluatie van de Belgische frank, daalden de prijzen voor de Belgische kolen op de internationale markt en verbeterde de kolenconjunctuur opnieuw.

Tijdens de Duitse bezetting in de Tweede Wereldoorlog hield het Belgische kolenpatronaat de productie op een hoog pijl houden om ontmanteling van haar productieapparaat en ook de vlucht of deportatie van mijnwerkers te vermijden. Na de bevrijding zetten de mijndirecties alles op alles om de kolenproductie te mechaniseren. Het vereiste technisch mijnonderwijs voor deze mechanisering kwam echter pas midden jaren 1950 goed op gang waardoor het vooroorlogse rendement pas aan het einde van het decennium geëvenaard werd.

Na het uitbreken van de **internationale Kolen-crisis in 1958** en de **opgelegde productiebeperkingen van de EGKS (Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal)**, verkeren ook de Kempense mijnen in zwaar weer. Het **nationale energiebeleid kent geen prioriteit** meer toe aan de **verdere ontwikkeling van het Limburgse bekken**.

© Johnny Harsch, fotoarchief Emile Van Dorenmuseum Genk

In **1965**, hetzelfde jaar waarin de Nederlandse mijnsluitingen worden aangekondigd, kondigt de Belgische regering de **sluiting van Zwartberg** aan. De mijnwerkers zijn echter niet van plan zich hierbij neer te leggen: **zware stakingen en protesten** volgen met als trieste balans: twee doden op 31 januari 1966. Echter niet tevergeefs, want na lang onderhandelen worden de **politie-**

ke akkoorden van Zwartberg gesloten: geen mijnsluitingen zonder vervangende werkgelegenheid.

Na de grote stakingen rond de sluiting van Zwartberg kwamen de **mijnwerkers** nog dikwijls **op straat** en legden **vaak dagen tot wekenlang het werk stil**: zo onder meer in **1970, 1974, 1976 en 1979**. De opeenvolgende **saneringsplannen** gingen **vanaf 1984** doorgaans gepaard met **steeds feller wordende mijnwerkersmanifestaties en stakingen**.

© Johnny Harsch, fotoarchief Emile Van Dorenmuseum Genk

De **sluiting** van de laatste drie mijnen in het oosten: **Waterschei, Winterslag en Eisden** wordt onherroepelijk in **april 1987**. De **mijnwerkers** van de resterende mijnen in het westen: **Beringen en Zolder** proberen de sluitingen **begin jaren negentig nog tegen te houden**, maar uiteindelijk werden ook zij met een **flinke afscheidspremie en soepele pensioenmaatregelen** overhaald om de mijnzetels te verlaten. In **september 1992** gaat de **mijn van Zolder voorgoed dicht**.

Zo wordt na 90 jaar een punt gezet achter het belangrijkste 20ste-eeuwse industrialisatiefenomeen van Vlaanderen. Limburg verloor haar grootste werkgever.

Aan de **sociaal-economische gevolgen voor de streek** wordt verder gewerkt door de **Limburgse Reconversie maatschappij (LRM)**.

In de schaduw van dit sociaal-economisch probleem dient eveneens een aanvaardbare oplossing gezocht te worden voor een **zinnig hergebruik van het belangrijkste mijnpatrimonium**. Door de sluiting van de mijnzetels verloren tussen 1987 en 1992 meer dan 600

mijngebouwen en –installaties hun functie. Dat de 1100 hectare mijnterreinen een herbestemming zouden krijgen, was voor iedereen vanzelfsprekend, maar wat met de voormalige mijngebouwen? Uiteindelijk kregen 500 hectare (voornamelijk terrils) een natuurbestemming en werden een 50-tal beeld- en identiteitsbepalende gebouwen beschermd als monument. De bijna 10000 mijnwerkerswoningen, logementhuizen en socio-culturele voorzieningen bleven buiten de herstructureringsdiscussie, want ze waren sinds de fusiemaatschappij KS (1967) al in belangrijke mate geprivatiseerd. Dit mijnpatrimonium vormt de wortels van de ontwikkeling van Midden-Limburg dat alleen al via het collectief geheugen in de streek verankerd zit: in totaal zijn om en bij de 300000 mensen gedurende de ruim 75 exploitatiejaren ooit in dienst van een koolmijn geweest. Op termijn zal dit industriële patrimonium ook aan de toekomstige generaties een verklarend inzicht bieden in de eigenheid van Midden-Limburg dat 80 jaar geleden nog een nauwelijks bewoond en ontsloten heidegebied was.

Collectie Mijnmuseum Beringen

© Johnny Harsch, fotoarchief Emile Van Dorenmuseum Genk

1. INTRODUCTIE EN SITUERING VAN DE HISTORISCHE THEMA'S IN TIJD EN RUIMTE

Introduceer de historische thema's uit deze module (zie vetgedrukte stukken in de inleidende tekst) en situeer deze in tijd en ruimte aan de hand van het door ons geselecteerde filmfragment uit DVD De Mijnen (Cinematek) en enkele andere bronnen. Maak vooraf je eigen selectie uit onderstaand aanbod.

GESELECTEERD FILMFRAGMENT UIT DVD DE MIJNEN:

De strijd om de mijn - 1959 - 1980 (16'26")

Vanaf de jaren 1950 gaat het bergaf met de mijnexploitatie in België. Almaar meer mijnen worden gesloten. Mijnwerkers verzetten zich tegen de sluitingen, zowel in het zuiden als in het noorden van het land.

1. Fragment 00:00 – 02:00

Er is onrust in de Borinage. De beelden tonen stakingen, blokkades en betogingen van de mijnwerkers. Ze eisen reconversie maatregelen voor hun bedreigde industrie en een nationalisering van de energiesector.

2. Fragment 02:01– 04:48

Beelden van verlaten mijnen tonen het verval van de industrie. De journalist laat de mijnwerkers aan het woord.

3. Fragment 04:48 – 10:12

Journalist Maurice de Wilde zal voor de eerste keer in de geschiedenis van Panorama een volledige uitzending wijden aan een onderwerp: de mijn crisis. Hij interviewt minister Pierson maar vraagt ook de mijnwerkers naar hun mening. Als oorzaak voor de huidige crisis worden verschillende factoren vermeld: de te dure exploitatie in vergelijking met het buitenland, overstockage en foute investeringen.

4. Fragment 10:13 – 11:36

Minister Eyskens houdt de lippen stijf op elkaar wanneer hij de journalisten te woord staat na de ministerraad.

5. Fragment 11:37 – 12:30

Acteur Julien Schoenaerts steunt de staking in Zwartberg. Hij neemt minister Eyskens onder vuur.

6. Fragment 12:31 – 16:26

Een mijnwerker wordt gevolgd op de dag van de officiële sluiting van de mijn in Blegny. Voortaan zal de mijn enkel nog functioneren als museum. Interviews met de mijnwerkers. De genodigden drinken een glas op de sluiting. De mijnwerkers krijgen als afscheidscadeau kristal van Val-Saint Lambert.

Bekijk en bespreek de film met de leerlingen.

- *Wat zijn de eisen van de stakers?*
(Behoud van werk - dat de mijnen open blijven - nationalisatie van de steenkoolsector/redding van de steenkoolindustrie - economische reconversie - erkenning van beroepsziekte (o.m. stoflong))
- *Waarom moeten de mijnen sluiten?*
(Geen toelage meer van de overheid - teveel invoer van buitenlandse (Amerikaanse) kolen)
- *Wat zijn de criteria voor de sluiting volgens de minister van Economische Zaken Pierson?*
(Teveel verlies (Waalse mijnen) - opslag van de overschotten (Kempische mijnen))
- *Wat zijn de gevreesde gevolgen van de mijnsluitingen?*
(Catastrofe - geen andere bedrijven/werkgelegenheid)
- *Denken de mijnwerkers van buitenlandse origine er hetzelfde over?*
(Ja, zij willen blijven als mijnwerker)

- Welke mogelijkheid tot reconversie wordt in het filmpje geschetst? (Herbestemming als museum)
- Is dit een mogelijkheid voor alle mijnen? (uiteraard niet)

Tip: Je kan deze vragen ook stellen aan de leerlingen voor je de film toont en hen vragen dat ze tijdens het bekijken van de film al een aantal zaken noteren.

EXTRA BEELDMATERIAAL UIT HET ARCHIEF VOOR ONDERWIJS VAN VIAA

Onderstaand fragmenten die aansluiten bij de historische thema's uit de module, kan je vinden in de collectie die VIAA voor dit lessenpakket heeft aangemaakt in Het Archief voor Onderwijs. In het hoofdstuk 'Hoe gebruik je dit lessenpakket' (p. 4) staat de procedure voor het raadplegen van Het Archief voor Onderwijs beschreven.

Zwartberg moet dicht (9'20")

De eerste Vlaamse mijn die wegens de verlieslatende steenkoolindustrie gesloten moest worden, was Zwartberg. Het nieuws sloeg de mijnwerkers met verstomming: het was van de zeven Limburgse mijnen de modernste en meest rendabele. Zwartberg had zelfs een eigen televisiestudio! Het was dan ook niet helemaal duidelijk waarom de keuze uiteindelijk op Zwartberg viel; vermoedelijk waren het de eigenaars zelf die erop aandrongen. De mijnwerkers waren verbolgen: het begin van een dagenlange staking.

De aflevering van Keerpunt uit 2005 waaruit dit en volgend fragment afkomstig zijn, schetst in detail de gebeurtenissen in 1966 en laat verschillende belangrijke ooggetuigen aan het woord. Ook wordt de rol van de Volksunie bij de stakingen verduidelijkt.

De Zwartbergakkoorden (5'55")

De aanhoudende staking en het uitblijven van een akkoord zorgt ervoor dat de sfeer tussen de mijnwerkers en rijkswacht steeds grimmiger wordt. De mijnwerkers verliezen ook steeds meer het vertrouwen in hun vakbonden, met gewelddadige conflicten tot gevolg. Het goeddwillcomité wordt opgericht en stapt in de onderhandelingen. Het komt tot vijf akkoorden: De Zwartbergakkoorden, waarvan het belangrijkste stelt dat de mijn pas zal sluiten op het moment dat elke mijnwerker een nieuwe job heeft.

Stakingen en ontslagpremies (4'16")

Mijnwerkers kregen uiteindelijk de keuze: ze konden aan de slag in het westelijke mijnbekken, of kiezen voor een ontslagpremie van 800.000 Belgische frank.

Reconversie: het 'toekomstcontract' (8'02")

Ook de sluiting van mijnen als Winterslag en Waterschei bracht een enorm banenverlies met zich mee. Terwijl het beton doorheen de mijnschachten werd gepompt, gingen duizenden jobs verloren. Hoe moet een sector dat banenverlies recupereren? Wat moest de herbestemming van de mijnen worden? Het zogenaamde toekomstcontract moest de werkloosheid in Limburg drastisch terugdringen, door in te zetten op drie functies van het gebied: als industrie, woonzone en recreatiegebied.

EXTRA BEELDMATERIAAL UIT DVD DE MIJNEN

Als je meer tijd ter beschikking hebt, kan je de leerlingen ook nog volgende filmfragmenten tonen:

De dodenroute van de Borinage – Paul Meyer 1961 (13'32")

Meyer verkent de stortplaatsen in de Borinage die er na de sluitingen van de mijnen verwoest bij liggen. De gebouwen zijn opgebroken, vernield en worden door de natuur heroverd. Het ziet er niet

meteen naar uit dat deze streek, die nog helemaal in de greep is van de almachtige koning steenkool, snel door nieuwe bedrijvigheden haar vroegere luister zal terugkrijgen.

Het leven na de dood – 1969 – 1978 (09'54")

Met de sluiting van de vele mijnsites in Wallonië grijpt de verloedering snel om zich heen. Hoe moet het nu verder? Om te beginnen moeten de mijnsites dringend gesaneerd worden om nieuwe investeerders aan te trekken. Ook de cités stellen grote problemen. Wat moet ermee gebeuren? Afbraak en nieuwbouw ofwel renovatie?

ANDERE BRONNEN BIJ DE HISTORISCHE THEMA'S

In de bijlagen bij deze lesmodule vind je nog andere bronnen die je eveneens kan gebruiken om de historische thema's van de module te introduceren en te situeren in tijd en ruimte. Soms staan er bij deze bronnen ook opdrachten voor de leerlingen. Selecteer vooraf welke bronnen je wilt gebruiken in de les en welke opdrachten je de leerlingen wilt laten uitvoeren.

- Kaart provincie Limburg met aanduiding van 7 mijnsites
- Affiche Mijn-activiteit ja - radio-activiteit neen
- Sticker: De mijnen afbouwen - ACV - ABVV
- foto's mijnwerkersprotest

SUGGESTIE VOOR UITSTAP

Bezoek de mijnsite die het dichtst bij de school ligt en bekijk hoe men daar de herbestemming aanpakt.

2. REFERENTIES NAAR ACTUELE THEMA'S

In deze stap worden de historische thema's uit deze lesmodule getoetst aan verwante thema's uit de actualiteit door middel van opdrachten die de leerlingen tijdens de lessen of als huistaak kunnen uitvoeren.

Kies vooraf welke van onderstaande actuele thema's je graag zou willen behandelen en bepaal welke opdrachten je de leerlingen wilt laten doen.

Geef de leerlingen - individueel of in groepjes - een of meerdere van deze opdrachten en het materiaal dat ze eventueel nodig hebben om de opdrachten uit te voeren (vb. een document uit de bijlagen bij deze lesmodule, een link naar een bepaalde website...)

Actueel thema

SOCIAAL PROTEST VANDAAG

Vanaf de jaren 1950 gaat het bergaf met de mijnexploitatie in België. Almaar meer mijnen worden gesloten. De mijnwerkers verzetten zich tegen de sluitingen, zowel in het zuiden als in het noorden van het land. De zware stakingen en protesten van de mijnwerkers waren niet helemaal tevergeefs: na de sluiting van de eerste Limburgse mijn in Zwartberg in 1965 worden de politieke akkoorden van Zwartberg gesloten waarin werd vastgelegd dat er geen mijnen mochten gesloten worden zonder vervangende werkgelegenheid.

Na de grote stakingen rond de sluiting van Zwartberg kwamen de mijnwerkers van de resterende Limburgse mijnen naar aanleiding van de saneringsplannen of de sluiting van hun eigen mijnzetel nog dikwijls op straat en legden vaak dagen tot wekenlang het werk stil. Uiteindelijk werden ook de laatste mijnwerkers uit de mijnen van Beringen en Zolder met een flinke afscheidspremie en soepele pensioenmaatregelen overhaald om de mijnzetsels te verlaten. In september 1992 gaat de laatste Limburgse mijn (Zolder) voorgoed dicht.

Ook vandaag loopt het ongenoegen van vakbonden en werknemers tegen hun werkgever en/of het beleid van de regering soms hoog op met geregeld stakingen en andere vormen van sociaal protest als gevolg.

Opdracht

Nieuwe acties voor sociaal protest

De mijnwerkers verzetten zich stevig tegen de saneringen en sluitingen van de mijnen. Destijds konden de stakende en protesterende mijnwerkers op heel wat begrip van de bevolking rekenen.

In de film zag je bijvoorbeeld hoe acteur Julien Schoenaerts (vader van Matthias) zijn steun kwam betuigen bij de staking in Zwartberg.

Vandaag de dag krijgen de vele stakingen van bijvoorbeeld de NMBS of de algemene stakingen vaak niet veel steun van de gewone burgers. Die ervaren immers vooral de overlast die de stakingen veroorzaken, waardoor ze geen oor meer hebben naar de redenen voor het sociaal protest. Veel mensen vinden dan ook dat de ontevreden werknemers en vakbonden - in plaats van steeds weer te staken - beter andere methodes zouden verzinnen om actie te voeren die minder miserie veroorzaken voor de mensen.

Wie is er vandaag bezig met een sociale actie?

Waartegen wordt er geprotesteerd?

Welke vorm nemen de protestacties aan?

Kan jij originele, nieuwe vormen verzinnen waarmee de actievoerders hun ongenoegen kunnen uiten en hun beweegredenen duidelijk maken zonder dat ze met hun acties het grote publiek 'gijzelen'?

Actueel thema

SLUITING FORD

Begin van de jaren zestig werd duidelijk dat de Limburgse koolmijnen op termijn zouden dichtgaan. Net op dat moment was de Amerikaanse autobouwer Ford op zoek naar een geschikt terrein voor een nieuwe fabriek. Uiteindelijk koos de Ford-directie voor Genk, omwille van de centrale ligging in West-Europa maar ook, en niet in het minst, omdat de overheid de investeerder op alle mogelijke manieren ter wille wilde zijn.

Op 2 januari 1964 werd de fabriek officieel in gebruik genomen. In 1993 telde de fabriek ruim 14.000 werknemers en in 1994 bereikte de jaarproductie een piek van 478.053 exemplaren. Ford Genk was uitgegroeid tot de industriële ruggengraat van Limburg.

Begin van de jaren tweeduizend begon de economische motor te sputteren in Europa en ging de autoverkoop op en af. De Ford-directie reageerde en 3.000 werknemers verloren hun baan. Het zou niet de laatste herstructurering zijn. Toen al bestond de vrees dat Ford Genk dezelfde weg zou opgaan als de Limburgse mijnen, ondanks de miljoenensteun van de overheid én de inzet van de Ford-medemerkers die alom werden geprezen voor hun productiviteit en engagement.

Op 24 oktober 2012 maakte de Ford-directie bekend dat Ford Genk einde 2014 definitief zou dichtgaan en op 18 december 2014 is het inderdaad zover.

Aansluitend bij dit thema kan je in Het Archief voor Onderwijs het fragment '**De sluiting van Ford Genk**' (4'39") uit de collectie bij dit lessenpakket bekijken. (In het hoofdstuk 'Hoe gebruik je dit lessenpakket' (p. 4) staat de procedure voor het raadplegen van Het Archief voor Onderwijs beschreven.) In dit frag-

ment klinken echo's uit het verleden. Net zoals een halve eeuw voordien bij de Limburgse mijnen kunnen stakingen en onderhandelingen van de vakbonden de uiteindelijke sluiting niet tegenhouden. "Ze hebben de koolmijnen gesloten en nu is Ford Genk aan de beurt. Het is een ramp voor Limburg.", aldus een verbolgen werknemer.

Opdracht

De sluiting van de Limburgse mijnen versus de sluiting van Ford Genk

In september 1992 gaat de laatste Limburgse mijn (Zolder) voorgoed dicht.

Twintig jaar later op 24 oktober 2012 maakt de Ford-directie bekend dat Ford Genk einde 2014 definitief zou dichtgaan en op 18 december 2014 is het inderdaad zover.

Lees de artikels over de sluiting van Ford Genk (zie bijlagen) en/of bekijk in Het Archief voor Onderwijs het fragment 'De sluiting van Ford Genk' uit de collectie bij dit lessenkastje (zie hoger).

Vind je parallellen in het verhaal van de sluiting van de mijnen en de sluiting van Ford Genk?

Zie je ook verschillen?

Opdracht

Interview een ex-werknemer van Ford Genk

Vraag eens aan je ouders, familie of vrienden of zij in hun nabije omgeving mensen kennen die bij Ford Genk gewerkt hebben. Maak een afspraak met een ex-werknemer van Ford en vraag naar zijn/haar herinneringen en ervaringen:

- *Hoe lang hebben ze bij Ford Genk gewerkt?*
- *In welke functie werkten ze bij Ford?*
- *Wat waren hun ervaringen (positief en negatief) met hun job?*
- *Waren er nog andere familieleden die ook bij Ford Genk werkten?*
- *Hoe hebben ze de (aankondiging van de) sluiting ervaren?*
- *Zijn ze bij Ford in dienst gebleven tot aan de definitieve sluiting van de fabriek of zijn ze eerder weggegaan?*
- *Wat hebben ze op professioneel vlak gedaan sinds ze Ford Genk verlaten hebben? Hebben ze een opleiding gevolgd? Hebben ze snel ander werk gevonden? Welk werk doen ze in dat geval het liefst: werken bij Ford of een andere job? Waarom? ...*

Vraag of je de getuigenis mag opnemen of filmen, zodat je het kan laten horen / zien in de klas.

Actueel thema

HERBESTEMMING MIJNPATRIMONIUM

Door de sluiting van de Limburgse mijnzetels verloren tussen 1987 en 1992 meer dan 600 mijngebouwen en –installaties hun functie. Sindsdien is men op zoek naar aanvaardbare oplossingen voor een zinvol hergebruik van de mijngebouwen en de -terreinen.

Opdracht

Originele ideeën voor herbestemming mijnpatrimonium?

In de film zag je dat de mijn van Blegny na de sluiting zou functioneren als museum. Ook in Limburg ging men na de sluiting van de mijnzetels op zoek naar mogelijke herbestemmingen van de mijnterreinen en de mijngebouwen.

Welke voormalige mijnzetel ligt er het dichtst bij jullie school?

Bekijk de plannetjes van die site (zie bijlagen).

Zoek in de tekst over de mijnzetels (zie hoofdstuk Voorbereiding lessen) welke herbestemming de gebouwen en de terreinen van die mijnzetel reeds kregen en/of welke plannen voor herbestemming er zijn voor de toekomst.

Vind jij die (plannen voor) herbestemming ok?

Stel je voor dat jij het voor het zeggen zou hebben, welke herbestemming zou jij dan geven aan de voormalige mijnterreinen en –gebouwen uit je buurt? Verzin minstens 4 originele alternatieven.

3. REFLECTIE OVER DE HISTORISCHE EN ACTUELE THEMA'S

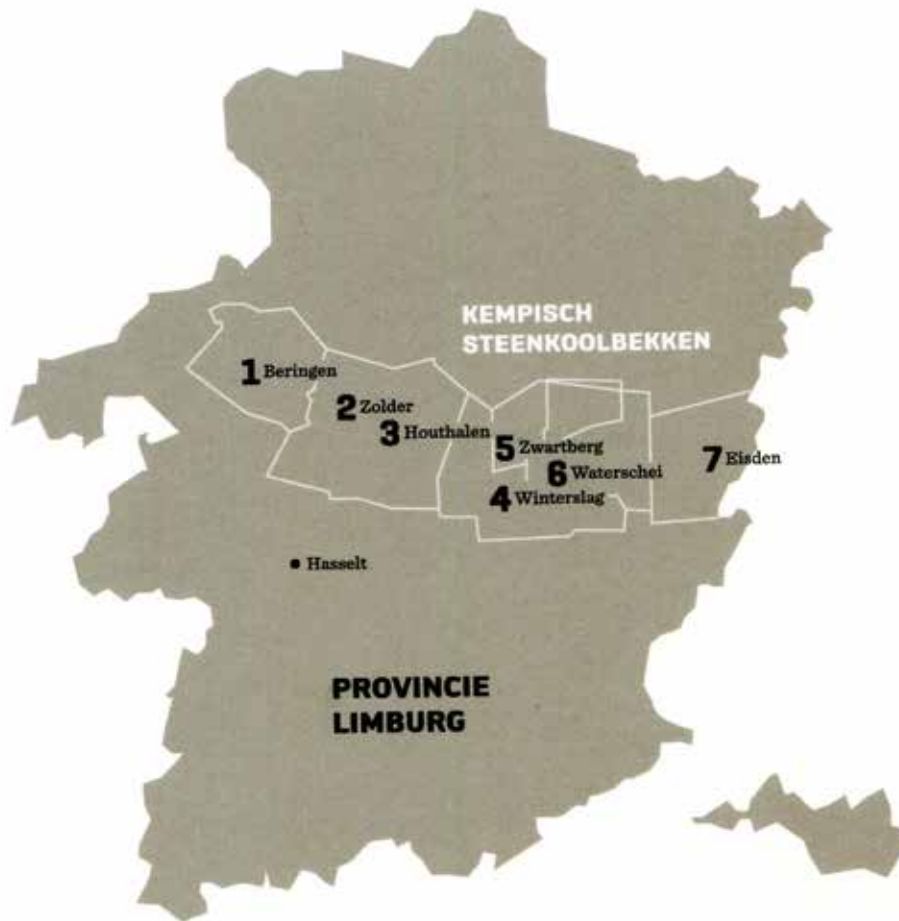
Laat de (groepjes) leerlingen hun opdrachten voorstellen aan elkaar. Bespreek de resultaten.

4. EVALUATIE

Omdat elke school andere evaluatiemethoden hanteert en/of elke leerkracht andere accenten legt in een evaluatie, hebben we in dit lessenspakket geen evaluaties opgenomen. Indien je bepaalde opdrachten wenst te evalueren of te quoteren, spreek je liefst vooraf met de leerlingen af op welke manier dit zal gebeuren en waarop je bij de evaluatie zal letten. Het kan ook interessant zijn om de verschillende (groepjes) leerlingen elkaar te laten beoordelen. In het hoofdstuk 'Opbouw van de les-modules' vind je een voorbeeld van een schema waarmee de leerlingen zichzelf en hun groepsleden kunnen beoordelen (p.21).

BIJLAGEN HISTORISCHE THEMA'S

Kaart provincie Limburg met aanduiding van de 7 mijnsites

bron: Van Doorslaer Bert, De Rynck Patrick (ed.), Mijnergoed in Limburg.
Ondergronds verleden, bovengrondse toekomst. Van Beringen tot Eisden, 2012

In tegenstelling tot de ons omringende mijnbekkens in Wallonië en de buurlanden waar steenkoolontginning al sinds de Middeleeuwen of vroeger gekend was, is de mijnbouw in de Limburgse Kempen een louter 20e eeuwse verhaal. De productie zelf beperkt zich tot een periode van 75 jaar, tussen 1917 (opstart van Winterslag) en 1992 (de sluiting van Zolder).

- Welke mijnsite ligt het dichtst bij jouw school?
- In welke periode werd op die site actief aan mijnbouw gedaan?
- Welke sporen van het mijnverleden kan je nu nog zien?

Na het uitbreken van de internationale Kolencrisis in 1958 en de opgelegde productiebeperkingen van de EGKS (Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal), kent het nationale energiebeleid geen prioriteit meer toe aan de verdere ontwikkeling van het Limburgse bekken.

Sticker vakbonden ACV - ABVV

bron: Delarbre Filip, Delbroek Bart, Kohlbacher Jan, Krul Siebrand, Minten Luc, Nelis Chris, Van Doorslaer Bert, De Koolputters. Geschiedenis van de Limburgse mijnwerkers, Zwolle, 2006 - p. 317

Affiche pro kolen en tegen kernenergie

Archief Mijnmuseum Beringen

In 1965 kondigt de Belgische regering de sluiting van Zwartberg aan. De mijnwerkers zijn echter niet van plan zich hierbij neer te leggen: zware stakingen en protesten volgen met als trieste balans: twee doden op 31 januari 1966.

Echter niet tevergeefs, want na lang onderhandelen worden de politieke akkoorden van Zwartberg gesloten: waarvan het belangrijkste stelt dat de mijn pas zal sluiten op het moment dat elke mijnwerker een nieuwe job heeft.

Mijnwerkersprotest

© Tony van Galen 1986

Na de grote stakingen rond de sluiting van Zwartberg kwamen de mijnwerkers nog dikwijls op straat en legden vaak dagen tot wekenlang het werk stil: zo onder meer in 1970, 1974, 1976 en 1979.

De opeenvolgende saneringsplannen gingen vanaf 1984 doorgaans gepaard met steeds feller wordende mijnwerkersmanifestaties en stakingen.

De sluiting van de laatste drie mijnen in het oosten: Waterschei, Winterslag en Eisden wordt onherroepelijk in april 1987.

De mijnwerkers van de resterende mijnen in het westen: Beringen en Zolder proberen de sluitingen begin jaren negentig nog tegen te houden, maar uiteindelijk werden ook zij met een flinke afscheidspremie en soepele pensioenmaatregelen overhaald om de mijnzetels te verlaten.

In september 1992 gaat de mijn van Zolder voorgoed dicht.

© Tony van Galen 1988

© Johnny Harsch, fotoarchief Emile Van Doremuseum Genk

© Johnny Harsch, fotoarchief Emile Van Doremuseum Genk

BIJLAGEN HISTORISCHE THEMA'S

Mijnwerkersprotest

© Tony van Galen 1990

© Johnny Harsch, fotoarchief Emile Van Doremuseum Genk

© Johnny Harsch, fotoarchief Emile Van Doremuseum Genk

© Johnny Harsch, fotoarchief Emile Van Doremuseum Genk

Bekijk de foto's van de verschillende mijnwerkersmanifestaties.

- Met welke argumenten staakten de mijnwerkers?
- Welke eisen kan je ontdekken op de spandoeken?

Ford Genk definitief dicht: een ramp voor gans Limburg

18/12/14

Vandaag 18 december 2014 gaat de geschiedenis in als een van de zwartste dagen uit de Limburgse historie, schrijft auto-expert en Limburger Urbain Vandormael. In de loop van de voormiddag loopt in Genk de laatste Ford Mondeo van de band, later op de dag gaat de fabriek definitief dicht en verliezen zo'n 4.000 Ford-werknemers hun baan. Niemand weet voor hoelang.

18 december 2014 gaat de geschiedenis in als een van de zwartste dagen uit de Limburgse historie. In de loop van de voormiddag loopt in Genk de laatste Ford Mondeo van de band, later op de dag gaat de fabriek definitief dicht en verliezen zo'n 4.000 Ford-werknemers hun baan. Niemand weet voor hoelang. Auto-expert en Limburger Urbain Vandormael beschrijft de kroniek van een aangekondigde sluiting.

Begin van de jaren zestig werd duidelijk dat de kolenwinning in ons land geen eeuwig leven was beschoren en dat de Limburgse koolmijnen op termijn zouden dichtgaan. Toeval of niet, maar net op dat moment was de Amerikaanse autobouwer Ford op zoek naar een geschikt terrein voor een nieuwe fabriek. Het waren de beginjaren van de golden sixties, de economie boemde en een auto was niet langer een onbereikbaar hebbeding voor de hardwerkende medemens. Uiteindelijk koos de Ford-directie voor Genk, omwille van de centrale ligging in West-Europa maar ook, en niet in het minst, omdat de overheid de investeerder op alle mogelijke manieren ter wille wilde zijn.

Ups en downs

De eerste steenlegging vond plaats op 24 oktober 1962, ruim een jaar later - op 2 januari 1964 - werd de fabriek officieel in gebruik genomen en rolde de eerste Ford Taunus 12M van de band. Vanaf 1965 werd een tweede productielijn voor de Transit opgestart. In 1993 telde de fabriek ruim 14.000 werknemers en in 1994 bereikte de jaarproductie een piek van 478.053 exemplaren. Ford Genk was uitgegroeid een van de grootste en productiefste Ford-fabrieken in Europa én industriële ruggengraat van Limburg.

Begin van de jaren tweeduizend begon de economische motor te sputteren in Europa en ging de autoverkoop op en af. De Ford-directie reageerde en 3.000 werknemers verloren hun baan. Het zou niet de laatste herstructurering zijn. In feite ontstond toen al de vrees dat Ford Genk dezelfde weg zou opgaan als de Limburgse mijnen, ondanks de miljoenensteun van de overheid én de inzet van de Ford-medemerkers die alom werden geprezen voor hun productiviteit en engagement.

Toen enkele jaren geleden ook de verkoop van de Ford Mondeo en S-Max fors terugliep, pakten donkere onweerswolken samen boven de Genkse fabriek. Op het Ford-hoofdkwartier in Dearborn (VS) werden diverse scenario's onderzocht, Belgische en Duitse politieke leiders kwamen langs om te pleiten voor het behoud van de tewerkstelling in hun land en zelfs de vakbonden toonden zich inschikkelijk, in ruil voor werkzekerheid.

Je kan geen fabriek openhouden voor auto's die geen afzet vinden

Op 24 oktober 2012 maakte de Ford-directie bekend dat Ford Genk einde 2014 definitief zou dichtgaan. De mededeling - op een stuntelige manier gebracht - kwam als een donderslag bij heldere hemel, zelfs voor mensen die kort bij het dossier stonden. Voor in totaal zo'n 10.000 werknemers, Ford-arbeiders en werknemers van de toeleveringsbedrijven te samen, braken onzekere tijden aan. Tot op vandaag is een groot aantal blijven geloven in een goede afloop, maar dat is valse hoop gebleken. De gelatenheid waarmee de Ford-werknemers op de aangekondigde sluiting hebben gereageerd, heeft menigeen verbaasd. Her en der is ook met een beschuldigende vinger in de richting van de politiek geweest. Of heeft men de schuld in de schoenen van de vakbonden proberen te sluiten.

De waarheid is dat de autoverkoop in Europa heeft geleden onder de economische crisis en dat er daardoor een overcapaciteit is ontstaan. Als er bovendien geen vraag meer is naar een bepaald model - zoals in het geval van de Mondeo of S-Max - heeft het geen zin om de productie in stand te houden. Autoconstructeurs zijn geen liefdadigheidsinstellingen! Of Ford de fabriek in Genk niet had kunnen openhouden door er andere modellen van de band te laten lopen? Dit scenario heeft wellicht in de weegschaal gelegen maar in dit geval had Ford

een fabriek in Duitsland moeten sluiten. Maar een fabriek sluiten in Duitsland (veel) duurder is dan in België. Dat heeft te maken met wettelijke ontslagverplichtingen die in Duitsland veel strenger zijn dan in België. Ford heeft gekozen voor de goedkoopste oplossing.

Is er nog leven na de sluiting?

De Ford-arbeiders van Genk gelden als competent en zeer productief, ze behoren bij de top in de wereld. Maar zij verrichtten zeer gespecialiseerde handelingen - vaak in teamverband - maar dat betekent nog niet dat zij bijvoorbeeld van de ene dag op de andere in een garage als automekanieker aan de slag kunnen. Omscholing is dus nodig en de overheid wil daar ook werk van maken.

Of er geen ander merk geïnteresseerd was of is om in Genk auto's te komen bouwen?

Het antwoord is neen. Er is nu al overcapaciteit. Bovendien gaat het om een enorm grote fabriek die deels verouderd is. En dus niet interessant om er een kleine, flexibele autofabriek van te maken. Daarenboven is het zo dat de constructeurs bij voorkeur produceren in de regio's waar ze auto's verkopen, en dat zijn de groeilanden. Op die manier sparen ze geld en tijd.

Waarom geen elektrische auto's bouwen in de fabriek van Ford Genk?

Elektrische aandrijving is de technologie van de toekomst, dat is zeker zo. Maar de vraag naar E-auto's is vooralsnog veel te gering om daarvan een winstgevend industriële activiteit te kunnen maken. Dat sommigen ter zake valse verwachtingen creëren, is betreurenswaardig. De waarheid is dat Tesla nooit ernstig heeft overwogen om in Genk een productie op te starten. Andersluidende berichten daarover horen thuis in de fabeltjeskrant.

Hoe groot is de kans dat de Ford-werknemers snel een andere job vinden?

Limburg telt nu al de hoogste werkloosheidsgraad van Vlaanderen en door de sluiting wordt de situatie op de Limburgse arbeidsmarkt er niet beter op. Vergeet ook niet dat de Ford-werknemers goed hun boterham verdienen en ongaarne een slecht betaalde job zullen aanvaarden. Zij zijn specialisten in een specifiek vakgebied maar daar is tot nader order geen vraag naar. Want ook boven Audi Brussels en Volvo Gent duiken geregeld donkere onweerswolken op. MINI Born is eigenlijk het enige lichtpunt in de regio, maar daar zijn alle plaatsen bezet.

Zoals gezegd, de sluiting van Ford Genk is min noch meer een ramp voor de ganse provincie Limburg. 18 december 2014 gaat de geschiedenis in als een van de zwartste dagen uit de Limburgse historie. Vandaag ligt de focus op de gevolgen voor de direct betrokkenen maar de weerslag voor de koopkracht en economische activiteit zal nog lang voelbaar zijn en nog vele duizenden arbeidsplaatsen extra kosten.

bron: <http://www.knack.be/nieuws/belgie/ford-genk-definitief-dicht-een-ramp-voor-gans-limburg/article-opinion-519419.html>

Artikel Belang van Limburg

LIMBURGSE GESCHIEDENIS

“We moeten lessen trekken uit Ford”

GENK - Woensdag 24 oktober 2012, 10 uur 's morgens. Op de bijzondere ondernemingsraad van Ford Genk wordt een mededeling voorgelezen van de Europese top. De boodschap is hard. Eind 2014 gaat Ford Genk dicht. De economische monocultuur in Limburg is ten einde. Na een eeuw waarin eerst de steenkool en later de automobiellindustrie Limburg een eigen gezicht gaf, wenkt een onbekende toekomst.

Timmie VAN DIEPEN

Vandaag staan de gigantische bedrijfhallen er nog, maar binnen afzienbare tijd zal het grootste ge-

deelte van wat ooit de meest succesvolle Ford-fabriek van Europa was, definitief tegen de grond gaan.

Wat overblijft is een economische leegte. Letterlijk en figuurlijk. “Een klap die zeker tien jaar zal nazinderen”, zegt economisch historicus Erik Buyst (KU Leuven).

Voor Buyst was de sluiting van Ford geen verrassing. “Zoals alle sectoren, had ook de Belgische automobiellindustrie een beperkte levenscyclus. Dat gold ook voor de mijnindustrie, die in de jaren '60 duidelijk aan het afbrokkelen was. Op dat moment nam Ford

die monocultuur over. Door het Tweede Wereldoorlog was er een gebrek aan arbeidskrachten ontstaan in Duitsland. Vandaar dat Ford Keulen naar een goed gelegen regio zocht in de buurt waar er nog een groot arbeidsreservoir voorhanden was. Op die manier kwamen ze in Genk terecht.”

Tussen twee plooiën

“De automobiellsector was op dat moment de sector van de toekomst. Weinig mensen hadden in de jaren '60 een auto. Maar na verloop van tijd was de markt verzadigd en kwam er steeds meer concurrentie van de nieuwe economieën. Tegelijkertijd schoof de consument op naar de luxemerken. Tussen die twee plooiën is Ford gevallen.”

“En als er iets mis gaat bij zo'n monocultuur, waar een heel economisch weefsel van toeleveranciers en honderden kleine bedrijfjes van afhangt, zijn de gevolgen groot. Daarom moeten we lessen trekken uit Ford”, zegt Buyst. “We moeten streven naar regionale economieën die gediversificeerd zijn. De enige toekomst die ik nog zie voor de maakindustrie is alles wat met hightech te maken heeft. Limburg is op dat vlak goed bezig met Ener-

gyVille en aanverwanten.”

Zwakheid

“Ik zie alleen één zwakheid in de Limburgse economische structuur: er zijn minder hooggeschoolden. De vraag die je je kan stellen is dan ook of er niet eerst ingegrepen moet worden aan die kant. Want je kan wel een hightech-industrie willen ontwikkelen, maar dan heb je ingenieurs nodig.”

“Daarnaast moet je rekening houden met de lagergeschoolden. Voor hen is er ook werk in de hightech, maar veel minder. Vandaar dat er in Limburg ook gekeken moet worden naar andere regio's waar laaggeschoolden nodig zijn. Ik denk bijvoorbeeld aan de haven van Antwerpen. Het is dan wel belangrijk dat er ingezet wordt op goede verbindingen. Pendelen is niet ideaal, maar als het moet, moet het vlot kunnen gebeuren. Daarom moet het spoorwegennet worden verbeterd - ook naar Eindhoven en Maastricht - en moeten de autosnelwegen worden verbreed. Ik begrijp nog altijd niet waarom de E313 geen drie rijstroken heeft. Over alles wat met wegtransport te maken heeft, hangt een taboe in ons land. Het wordt tijd dat we daarvan af geraken.”

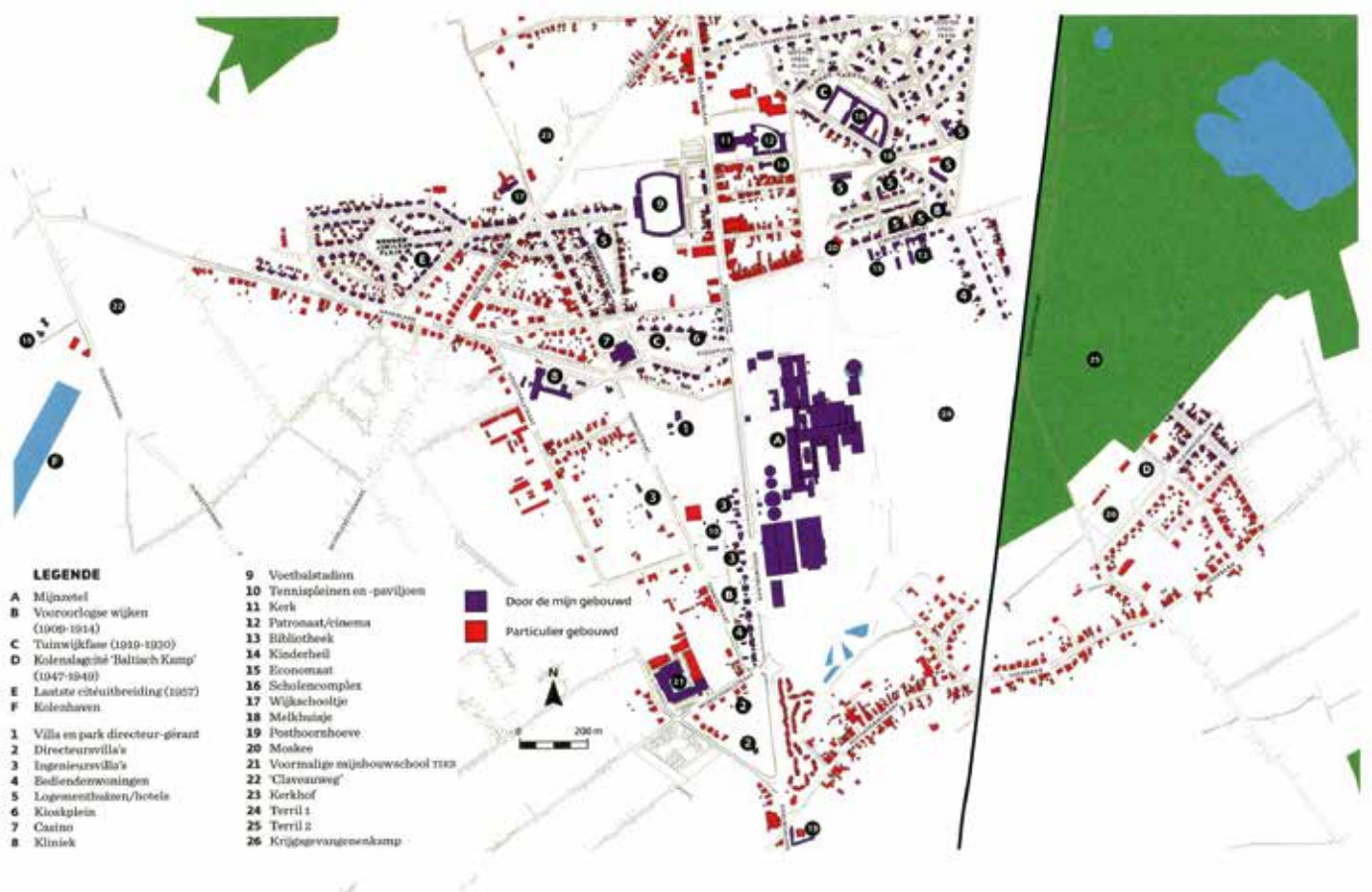
Met het verdwijnen van Ford Genk, begon in Limburg een nieuw economisch tijdperk. FOTO LD

bron: Het Belang van Limburg - 17/03/'15

Plannen mijnsite Beringen

1 BERINGEN

MIJNSITE EN CITÉS

Bron: Van Doorslaer Bert, De Rynck Patrick (ed.), Mijnerfgoed in Limburg. Ondergronds verleden, bovengrondse toekomst. Van Beringen tot Eisden, 2012

1 BERINGEN

MIJNSITE

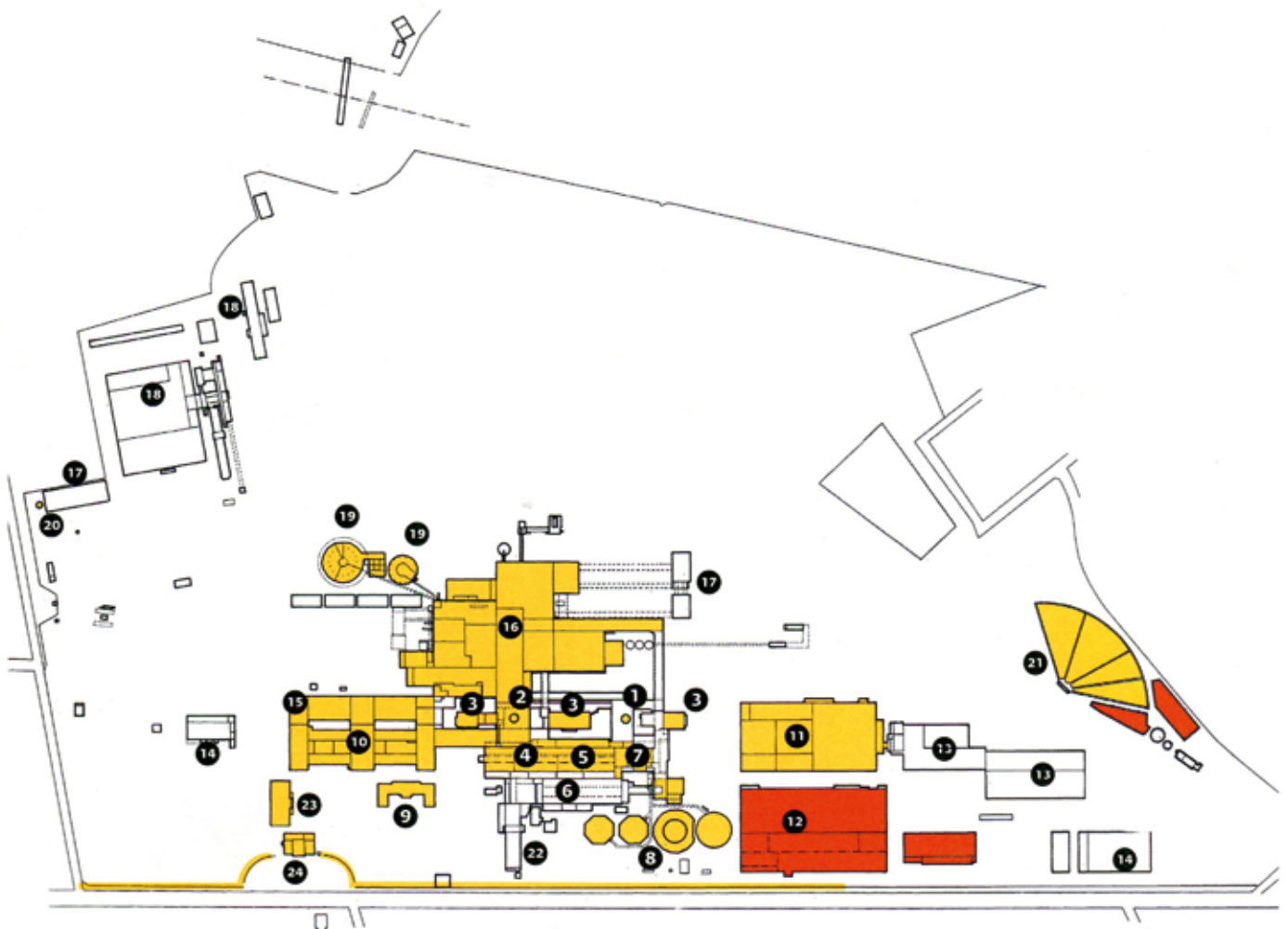
LEGENDE

1 Schacht I, schachtbok	13 Locomotievenloods, garages
2 Schacht II, schachtbok en losvloer	14 Schrijnwerkerij, zagerij
3 Ophaalmachinegebouw	15 Infirmierie
4 Persluchtcentrales	16 Kolenwasserij
5 Elektrische centrale	17 Kolenbunker
6 Ketelhuis	18 Betonblokkenfabriek
7 Ventilatoren	19 Indikker (schlamm)
8 Koeltorens	20 Watertoren
9 Bureelgebouw	21 Klaarvijvers
10 Badzaal	22 Poederkoolfabriek
11 Werkhuizen	23 Sociaal gebouw
12 Magazijnen	24 Onthaalgebouw

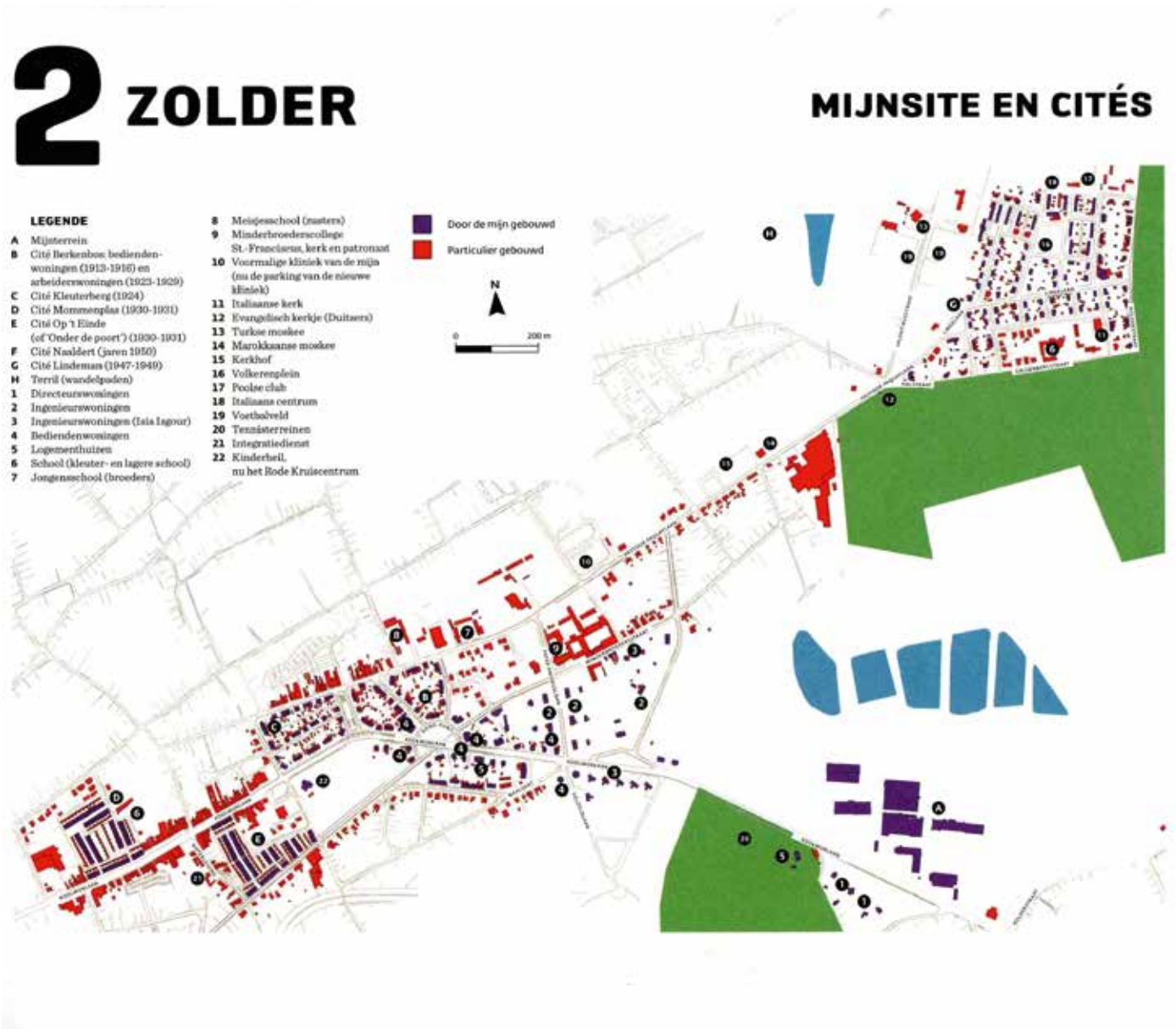
	Gesloopt
	Beschermd monument
	Bewaard

0 200 m

Plannen mijnsite Zolder

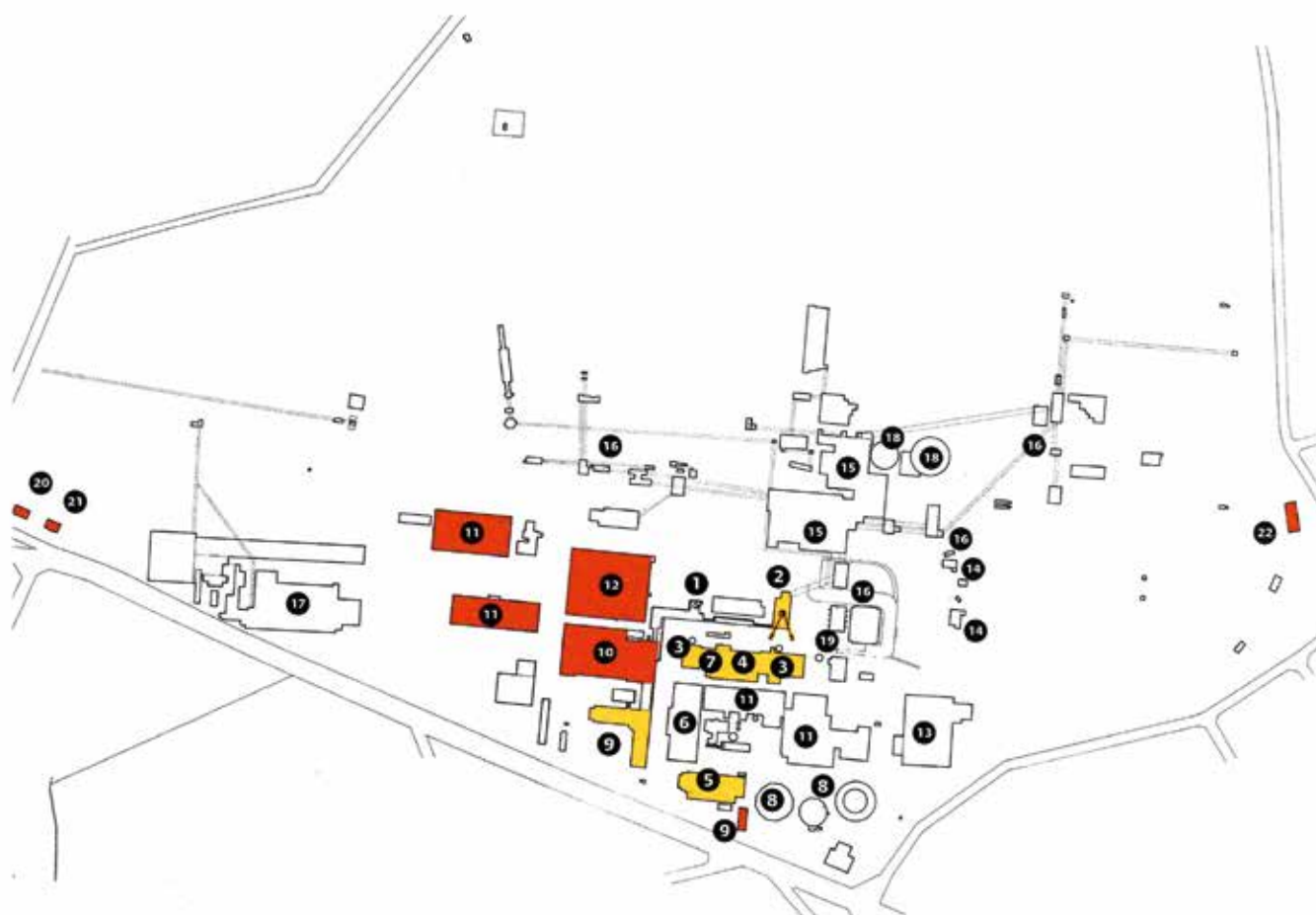
Bron: Van Doorslaer Bert, De Rynck Patrick (ed.), Mijnerfgoed in Limburg. Ondergronds verleden, bovengrondse toekomst. Van Beringen tot Eisden, 2012

2 ZOLDER

MIJNSITE

LEGENDE

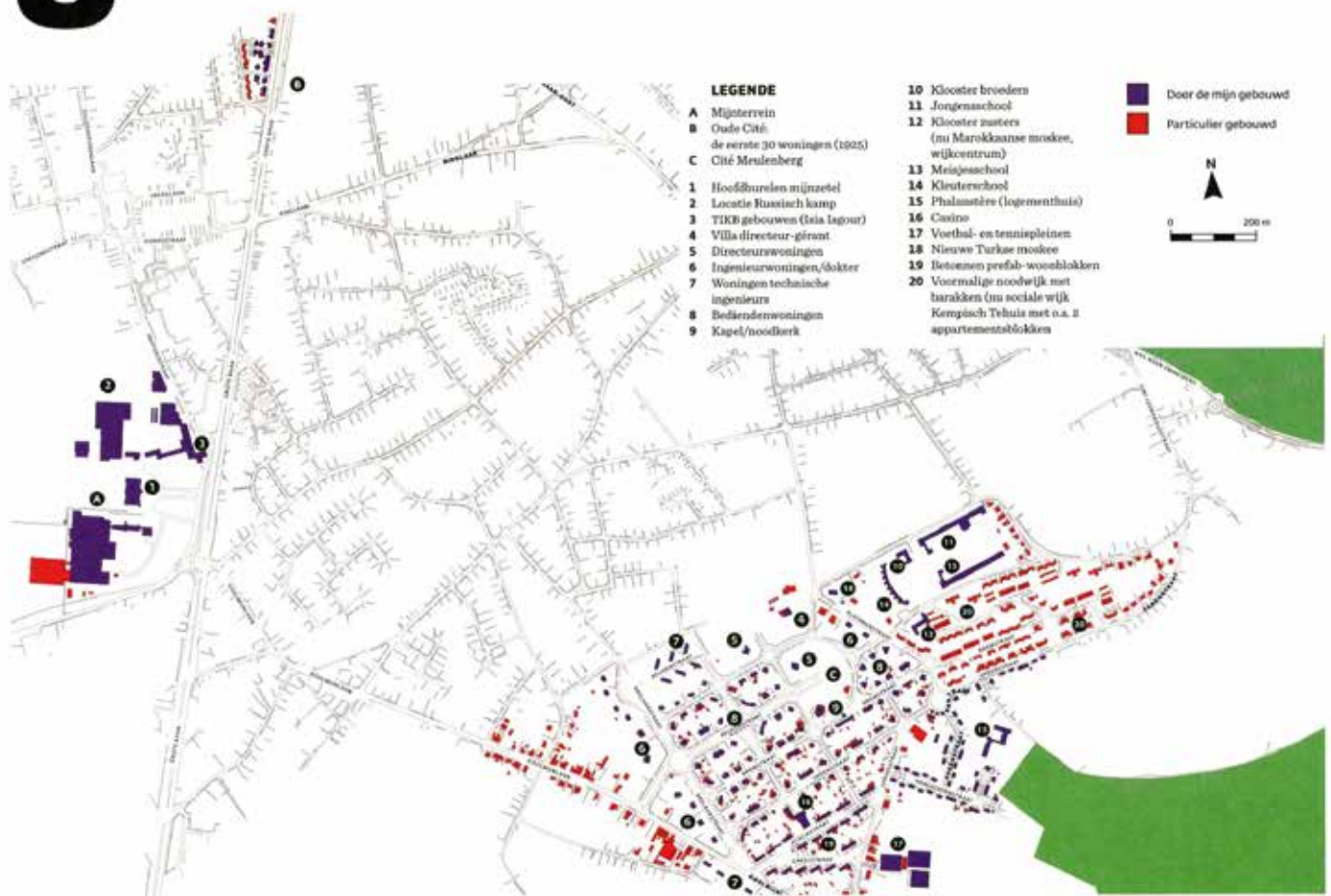
1 Schacht I, schachtbok en losvloer	11 Werkhuizen	Gesloopt
2 Schacht II, schachtbok en losvloer	12 Magazijnen	Beschermd monument
3 Ophaalmachinegebouw	13 Locomotievenloods, garages	Bewaard
4 Persluchtcentrale	14 Schrijnwerkerij, zagerij	
5 Elektrische centrale	15 Kolenwasserij	
6 Ketelhuis	16 Kolenbunker	
7 Ventilatoren	17 Betonblokkenfabriek	
8 Koeltorens	18 Indikker (schlamm)	
9 Bureelgebouw	19 Watertoren	
10 Badzaal	20 Groendienst	
	21 Regiegebouw	
	22 Kebo-gebouw	

Plannen mijnsite Houthalen

3 HOUTHALEN

MIJNSITE EN CITÉS

Bron: Van Doorslaer Bert, De Rynck Patrick (ed.), Mijnerfgoed in Limburg. Ondergronds verleden, bovengrondse toekomst. Van Beringen tot Eisden, 2012

3 HOUTHALEN

MIJNSITE

LEGENDE

1 Schacht I, schachtbok en losvloer	10 Badzaal
2 Schacht II, schachtbok en losvloer	11 Werkhuizen
3 Ophaalmachinegebouw	12 Magazijnen
4 Persluchtcentrale	13 Locomotievenloods, garages
5 Elektrische centrale	14 Schrijnwerkerij, zagerij
6 Ketelhuis	15 Infirmierie
7 Ventilatoren	16 Kolenwasserij
8 Koeltorens	17 Kolenbunker
9 Bureelgebouw	18 Betonblokkenfabriek
	19 Indikker (schlamm)
	20 Mijnbouwschool TIKB

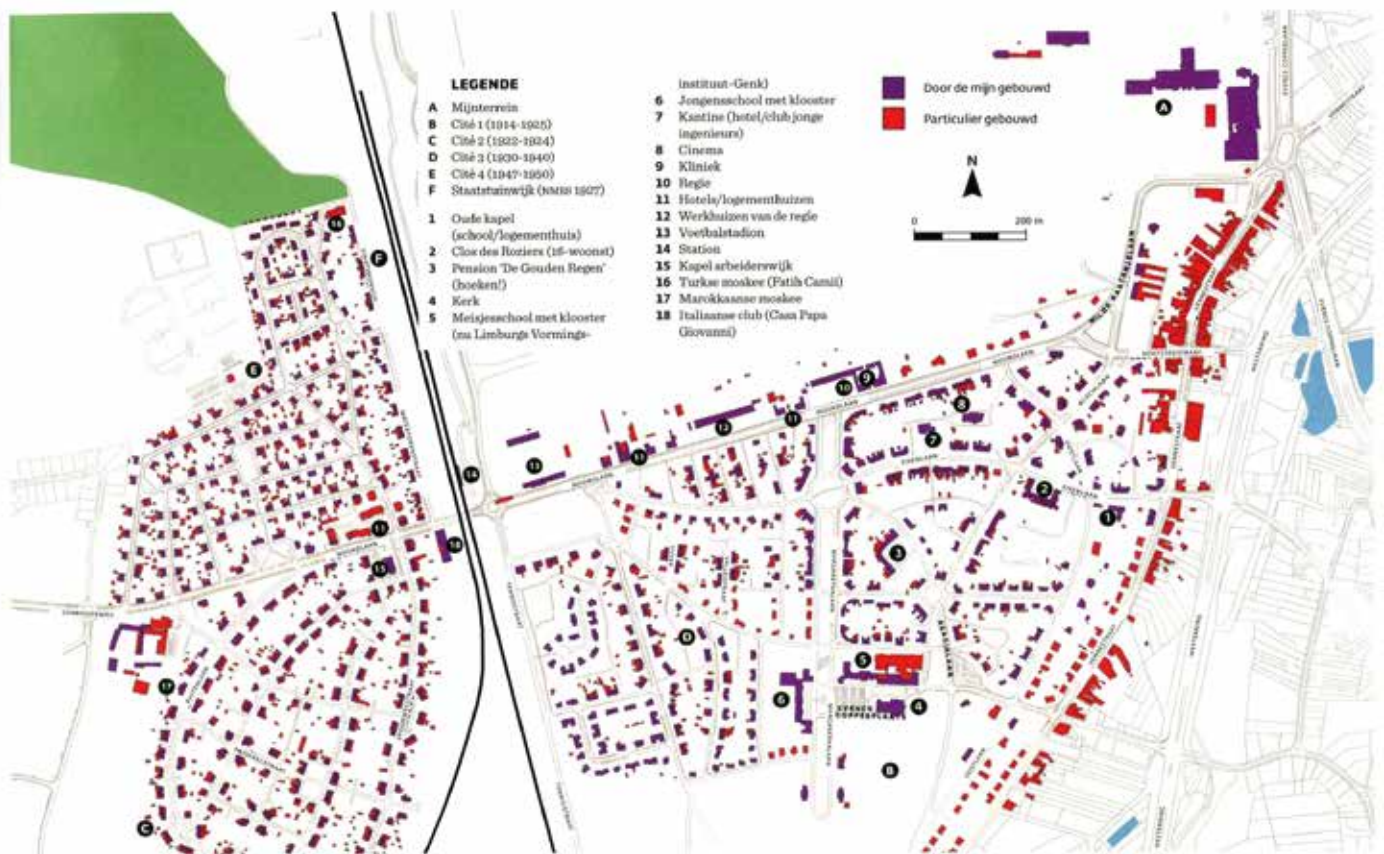
	Gesloopt
	Beschermd monument
	Bewaard

Plannen mijnsite Winterslag

4 WINTERSLAG

MIJNSITE EN CITÉS

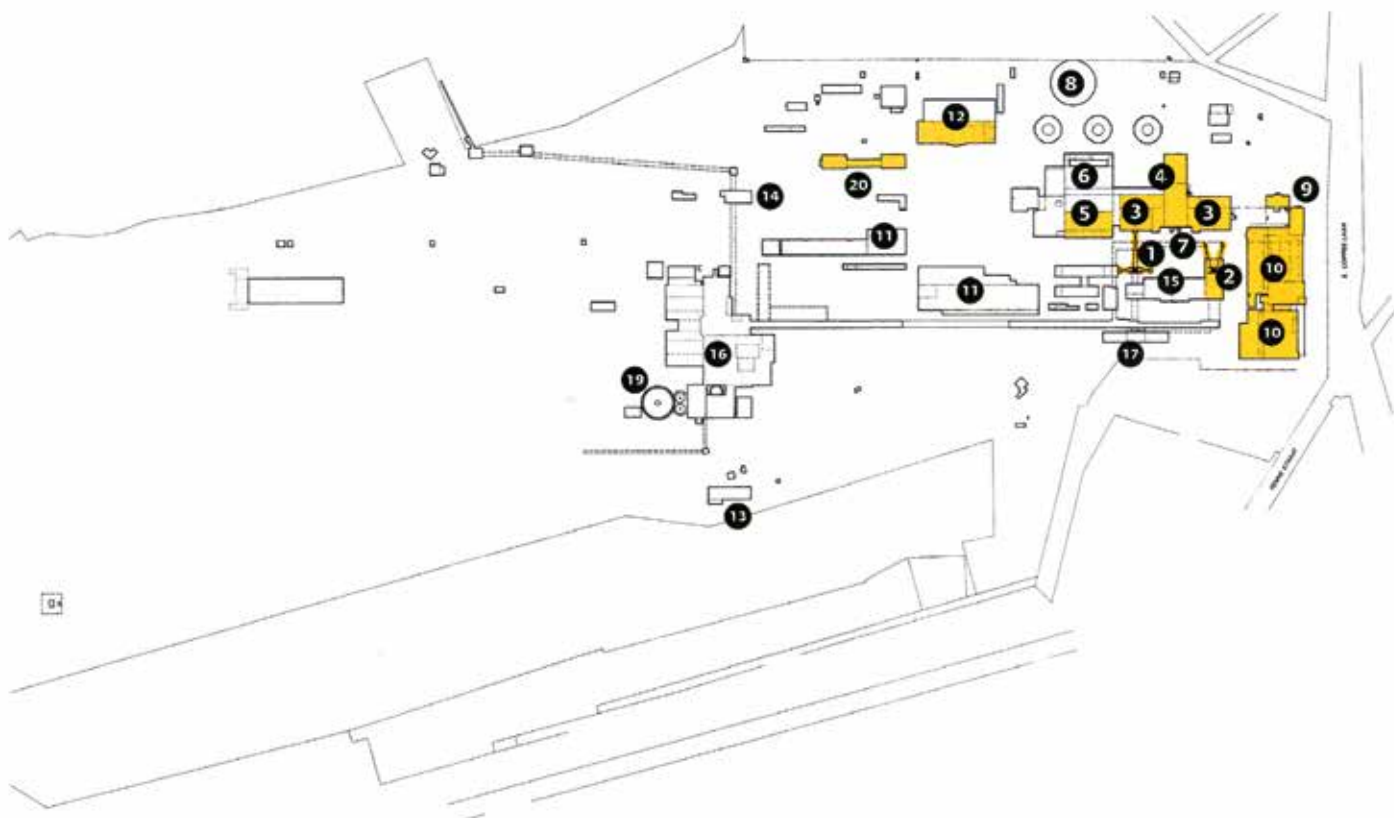
Bron: Van Doorslaer Bert, De Rynck Patrick (ed.), Mijnergoed in Limburg. Ondergronds verleden, bovengrondse toekomst. Van Beringen tot Eisden, 2012

4 WINTERSLAG

MIJNSITE

LEGENDE

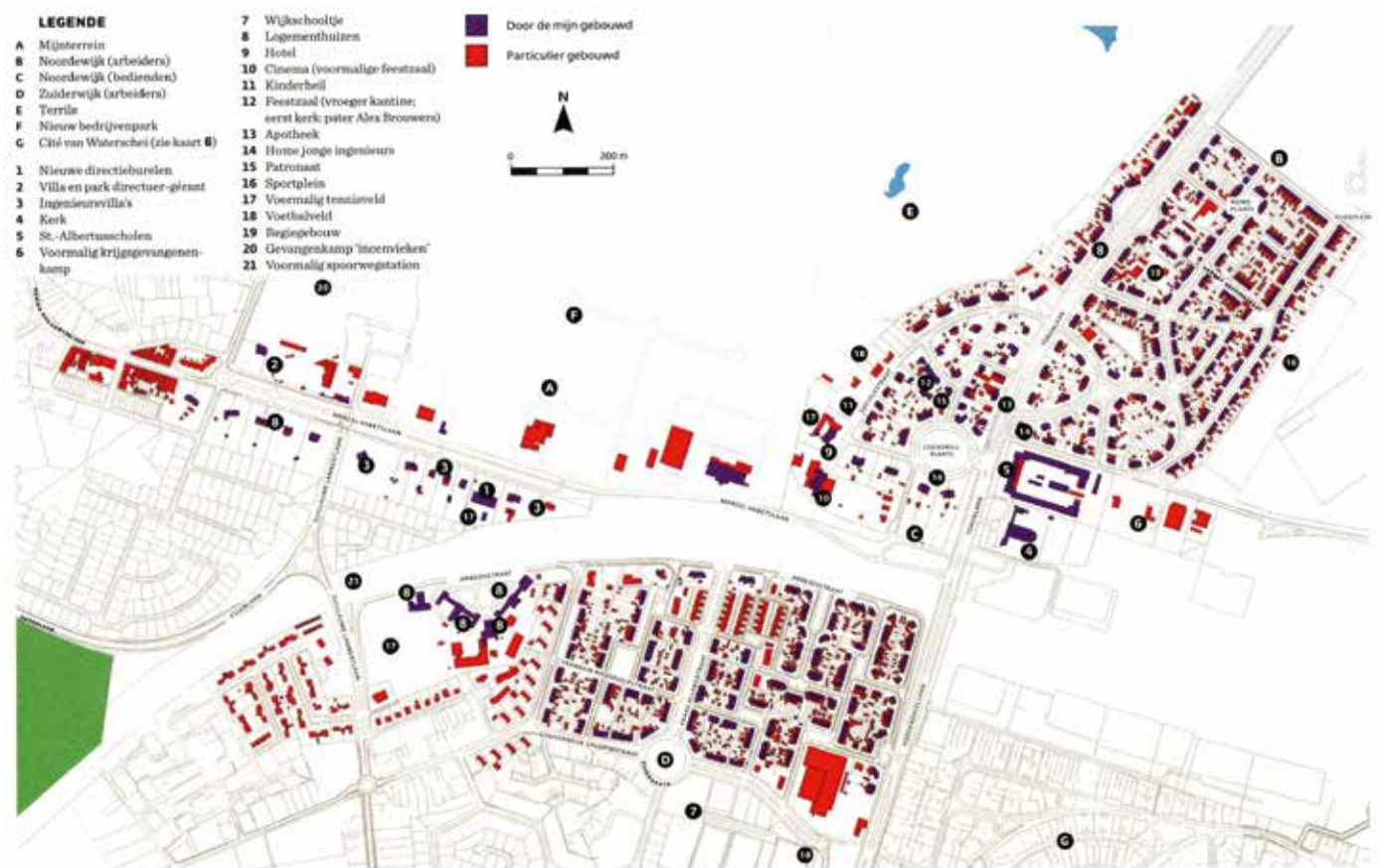
1 Schacht I, schachtbok	11 Werkhuizen	Gesloopt
2 Schacht II, schachtbok en losvloer	12 Magazijnen	Beschermd monument
3 Ophaalmachinegebouw	13 Locomotievenloods, garages	Bewaard
4 Persluchtcentrale	14 Schrijnwerkerij, zagerij	
5 Elektrische centrale	15 Infirmierie	
6 Ketelhuis	16 Kolenwasserij	
7 Ventilatoren	17 Kolenbunker	
8 Koeltorens	18 Betonblokkenfabriek	
9 Bureelgebouw	19 Indikker (schlamm)	
10 Badzaal	20 Voormalige paardenstallen (garages, magazijnen)	

Plannen mijnsite Zwartberg

5 ZWARTBERG

MIJNSITE EN CITÉS

Bron: Van Doorslaer Bert, De Rynck Patrick (ed.), Mijnerfgoed in Limburg. Ondergronds verleden, bovengrondse toekomst. Van Beringen tot Eisdén, 2012

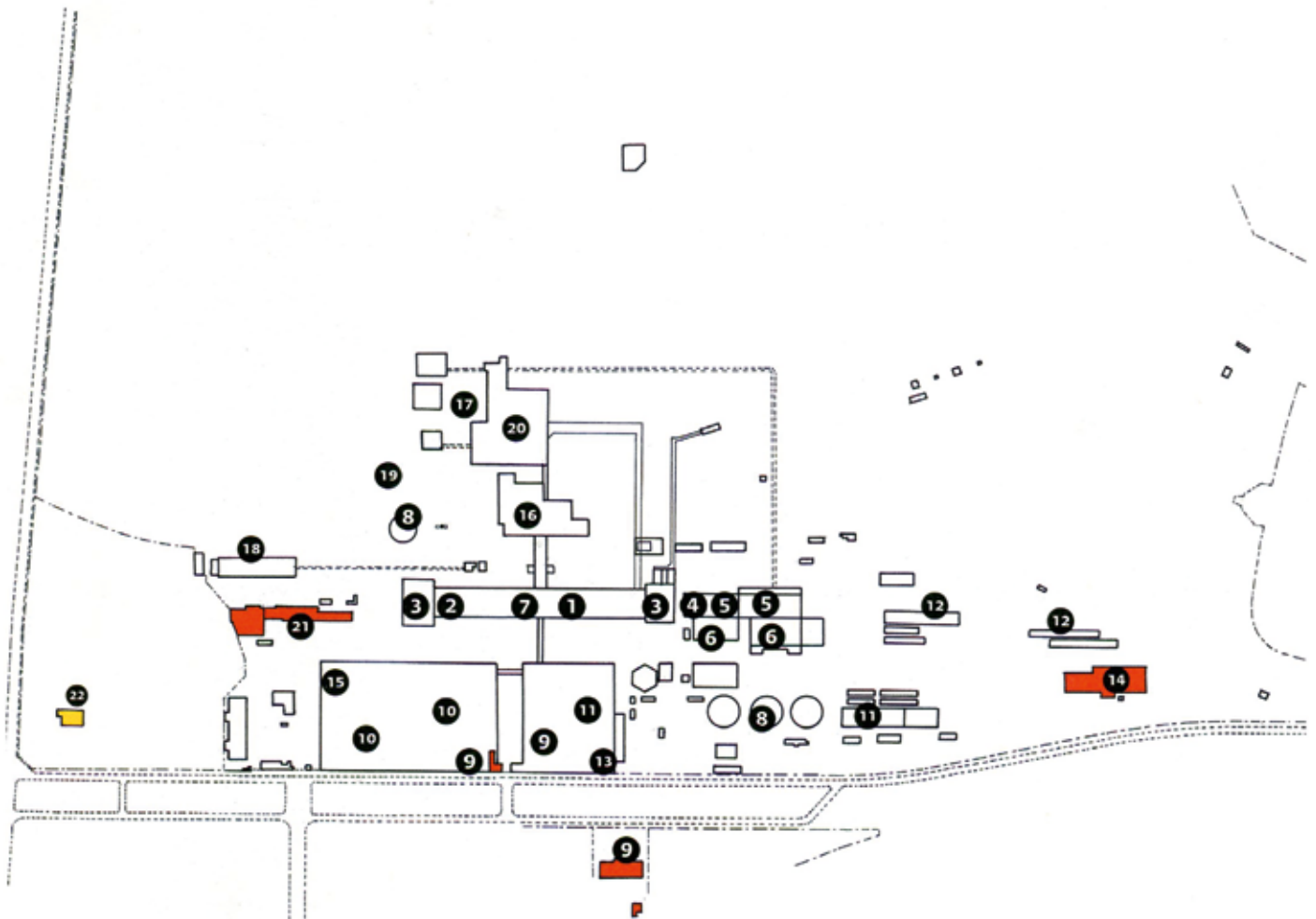
5 ZWARTBERG

MIJNSITE

LEGENDE

1 Schacht I, schachtbok en losvloer	12 Magazijnen
2 Schacht II, schachtbok en losvloer	13 Locomotievenloods, garages
3 Ophaalmachinegebouw	14 Schrijnwerkerij, zagerij
4 Persluchtcentrale	15 Infirmierie
5 Elektrische centrale	16 Oude kolenwasserij, zeverij
6 Ketelhuis	17 Kolenbunker
7 Ventilatoren	18 Betonblokkenfabriek
8 Koeltorens	19 Indikker (schlamm)
9 Bureelgebouw	20 Nieuwe kolenwasserij, zeverij
10 Badzaal	21 Nieuw opleidingslokaal (I. Isgour)
11 Werkhuizen	22 Directeursvilla

	Gesloopt
	Beschermd monument
	Bewaard

Plannen mijnsite Waterschei

6 WATERSCHEI

MIJSITE EN CITÉS

Bron: Van Doorslaer Bert, De Rynck Patrick (ed.), Mijnerfgoed in Limburg. Ondergronds verleden, bovengrondse toekomst. Van Beringen tot Eisden, 2012

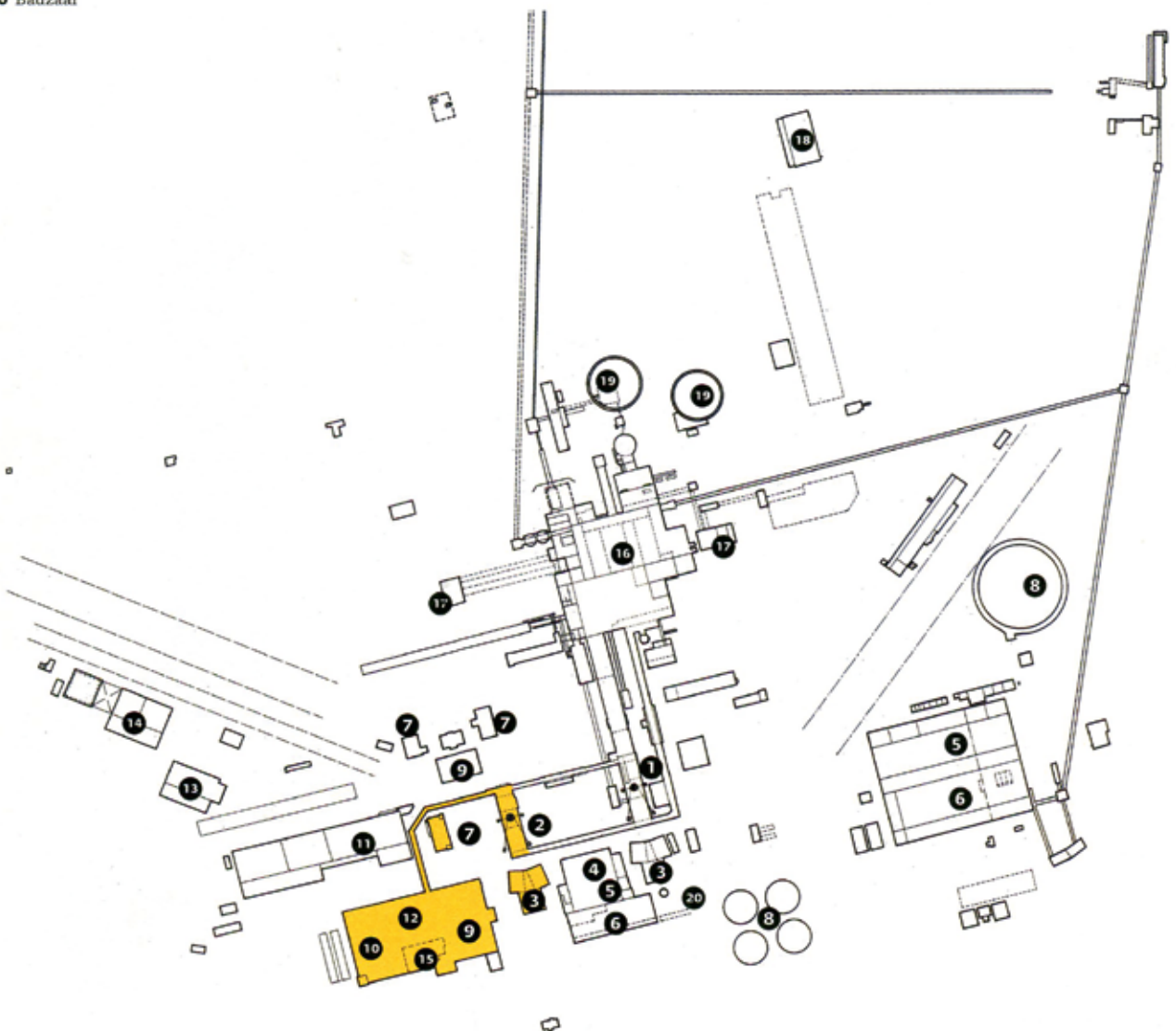
6 WATERSCHEI

MIJNSITE

LEGENDE

1 Schacht I, schachtbok en losvloer	11 Werkhuizen
2 Schacht II, schachtbok en losvloer	12 Magazijnen
3 Ophaalmachinegebouw	13 Locomotievenloods, garages
4 Persluchtcentrale	14 Schrijnwerkerij, zagerij
5 Elektrische centrale	15 Infirmierie
6 Ketelhuis	16 Kolenwasserij
7 Ventilatoren	17 Kolenbunker
8 Koeltorens	18 Betonblokkenfabriek
9 Bureelgebouw	19 Indikker (schlamm)
10 Badzaal	20 Watertoren

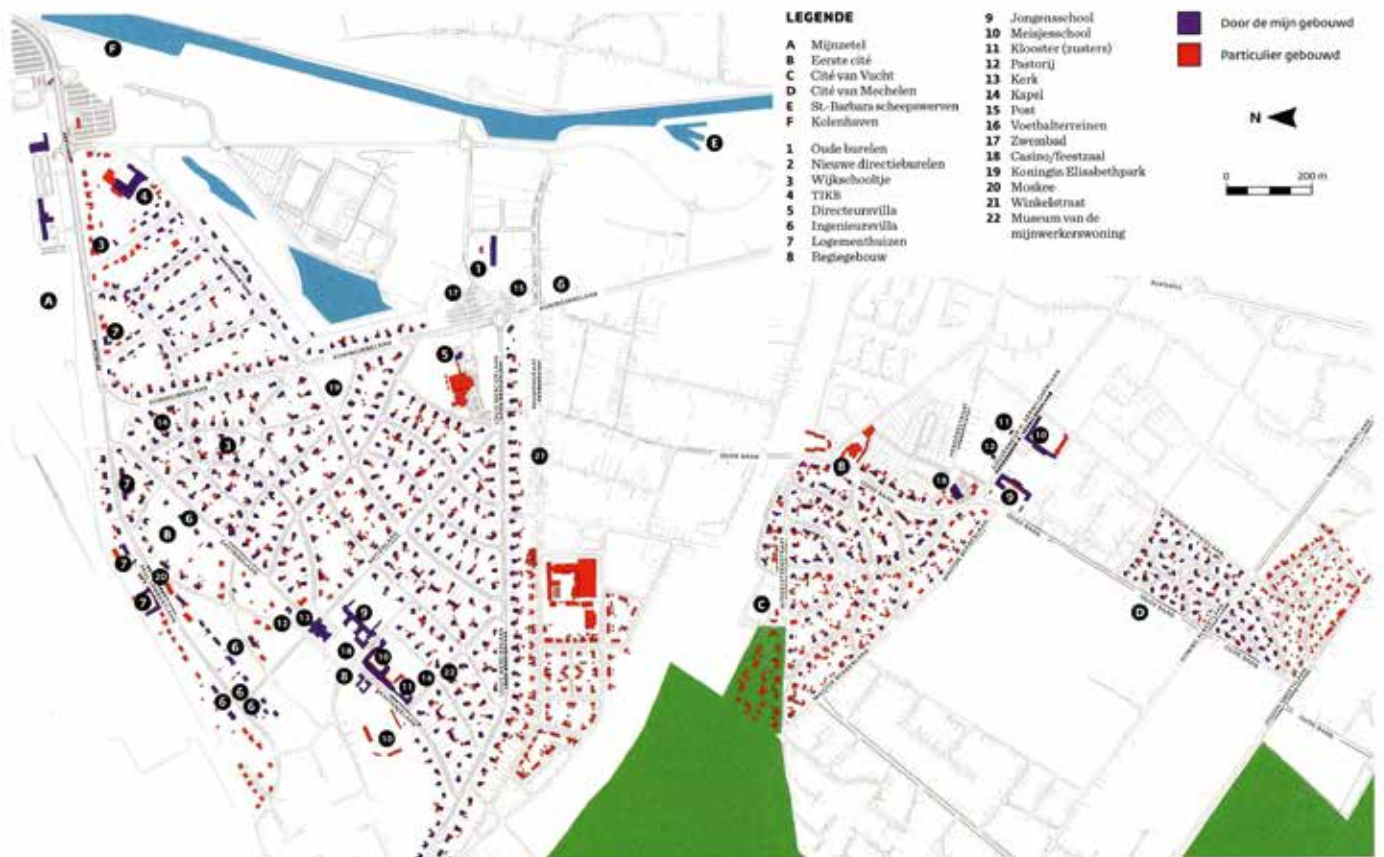
	Gesloopt
	Beschermd monument
	Bewaard

Plannen mijnsite Eindhoven

7 EISDEN

MIJNSITE EN CITÉS

Bron: Van Doorslaer Bert, De Rynck Patrick (ed.), Mijnergoed in Limburg. Ondergronds verleden, bovengrondse toekomst. Van Beringen tot Eindhoven, 2012

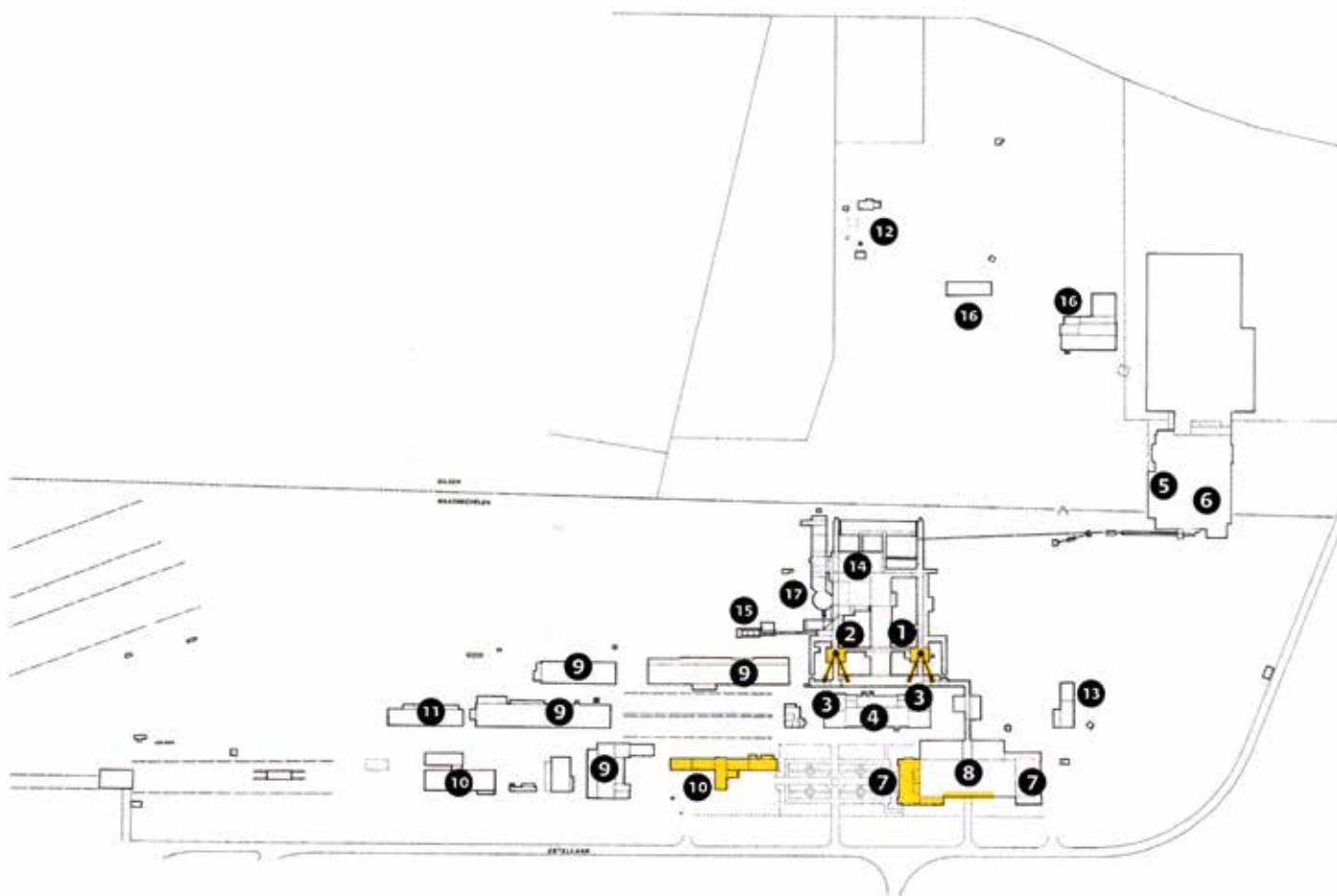
7 EISDEN

MIJNSITE

LEGENDE

1 Schacht I, schachtbok en losvloer	10 Magazijnen
2 Schacht II, schachtbok en losvloer	11 Locomotievenloods, garages
3 Ophaalmachinegebouw	12 Schrijnwerkerij, zagerij
4 Persluchtcentrale	13 Infirmarie
5 Elektrische centrale	14 Kolenwasserij
6 Ketelhuis	15 Kolenbunker
7 Kantoorgebouw	16 Betonblokkenfabriek
8 Badzaal	17 Indikker (schlamm)
9 Werkhuizen	

	Gesloopt
	Beschermd monument
	Bewaard

LESMODULE 5

Koop kolen!

INLEIDENDE TEKST

In tegenstelling tot de ons omringende mijnbekkens in Wallonië en de buurlanden waar steenkoolontginning al sinds de Middeleeuwen of vroeger gekend was, is de **mijnbouw in de Limburgse Kempen een louter 20ste-eeuws verhaal.**

André Dumont ontdekte in de nacht van 1 op 2 augustus 1901 in As de eerste kolenlaag van het nieuwe Kempische bekken. De regering leverde concessies af om de gebieden te ontginnen. Het waren vooral Franse financiële en industriële groepen die veel interesse toonden. Uiteindelijk ontstonden er 7 maatschappijen voor het Limburgse bekken.

De maatschappijen kochten zo veel mogelijk goedkope gronden rond hun zetelplaats. Ongeveer de helft hiervan kreeg een bestemming voor de uitbouw van industriële zelfsupporting bedrijven. De resterende helft werd voorzien voor de uitbouw van uitgestrekte tuinstreken voor de mijnwerkersgezinnen.

De Eerste Wereldoorlog bracht voor de meeste Kempische mijnen een enorme vertraging van de afdiepingswerken een grote kostenverhoging met zich mee. De productie in Winterslag startte in 1917. De andere mijnen kwamen pas jaren na de wapenstilstand in productie: Beringen in 1922, Eisden in 1923, Waterschei in 1924, Zwartberg in 1925, Zolder in 1930 en tenslotte Houthalen in 1938-1939.

Collectie Museum van de Mijnwerkerswoning / Stichting Erfgoed Eisden

Tijdens de Duitse bezetting in de Tweede Wereldoorlog hield het Belgische kolenpatronaat de productie op een hoog pijl om ontmanteling van haar productieapparaat en ook de vlucht of deportatie van mijnwerkers te vermijden. Na de bevrijding zetten de mijndirecties alles op alles om de kolenproductie te verhogen door mechanisatie en het aantrekken van meer mijnwerkers.

© Johnny Harsch, fotoarchief Emile Van Dorenmuseum Genk

Na het uitbreken van de internationale Kolen-crisis in 1958 verkeren ook de Kempense mijnen in zwaar weer. De **vraag van de groot-industriële afnemers verminderde**. De resterende markt, zoals de **elektriciteitsmaatschappijen en de transportsector, volgden** natuurlijk ook het **voordeligere aanbod van de petroleum- en aardgasproducenten.**

De poging van de mijnzetels om afstandswarmte te promoten voor bedrijfsgebouwen en serres, waarbij men restwarmte uit de eigen elektriciteitscentrales naar deze nieuwe afnemers leidde, was een **slag in het water.**

Dus restte nog alleen wat men noemde **“de konstante verkoop”** aan de kolenhandelaren en een **aanpak gericht op de individuele klanten.** De mijnmaatschappijen zetten in op **comfortabele systemen voor de centrale verwarming, met door kolen of cokes verhitte CV-ketels, voorzien van een thermostaat en een automatisch navul-systeem.**

Met **reclamefilmpjes** die men meestal in de **cinema's** tussen het voor- en de hoofdprogramma's vertoonde, moest men het **publiek stimuleren om voor kolen te kiezen voor de verwarming van hun huis.** Deze publiciteit werd meer en meer nodig naarmate de kolenstocks op de mijn-terreinen hoger en omvangrijker werden. Met een glanzend geëmailleerde kolenkachel kon

je het nostalgisch cliché van de gezellige open haard behouden, maar dan in een gestroomlijnde versie, aangepast aan het toen hippe interieur van de middenklasse. Naast de knusse warmte waren er minder comfortabele omstandigheden zoals de opslag van de kolen, het aanslepen, het ontsteken van het vuur, vullen van de kachel en brandend houden. De opdrachtgevers van deze filmpjes kennen deze nadelen en suggereren hun oplossingen met de beelden van geringe asresten, geen kolendampen en dito geuren. De steenkolen waren stevig, netjes en handig verpakt aan huis geleverd. De reclamefilmpjes moesten de **indruk wekken dat heel het land op deze kolen zat te wachten**. In werkelijkheid was de zwanezang van de Limburgse steenkool reeds begonnen...

Collectie Heidebloemke Genk

© Johnny Harsch, fotoarchief Emile Van Dorenmuseum Genk

In **1965** kondigt de Belgische regering de **sluiting van Zwartberg** aan.

De laatste drie mijnen in het oosten: **Waterschei, Winterslag en Eisden** worden onherroepelijk gesloten in **april 1987**. In **september 1992** gaat de **mijn van Zolder** voorgoed dicht.

1. INTRODUCTIE EN SITUERING VAN DE HISTORISCHE THEMA'S IN TIJD EN RUIMTE

Introduceer de historische thema's uit deze module (zie vetgedrukte stukken in de inleidende tekst) en situeer deze in tijd en ruimte aan de hand van het door ons geselecteerde filmfragment uit DVD De Mijnen (Cinamatek) en enkele andere bronnen. Maak vooraf je eigen selectie uit onderstaand aanbod.

GESELECTEERD FILMFRAGMENT UIT DVD DE MIJNEN:

Koop kolen! - 1959 - 1965 (04'10")

Steenkoolverkopers doen hun profijt met de wervende kracht van de bioscoopreclame.

1. Fragment 00:00 – 00:42

Auraco legt de klemtoon op de gezelligheid van het haardvuur en de kachel op de kolen.

2. Fragment 00:43 – 01:21

Kiezen voor Charbel betekent een verzekerde levering.

3. Fragment 01:22 – 02:27

Een warm hart in een levendige warmte: algemeen promofilmje over de voordelen van steenkool als warmtebron.

4. Fragment 02:28 – 03:11

[G.Devis](#) en Fils wijst op de blijvende expansie van het bedrijf en op de tevredenheid van de klanten. De beste kolen aan de laagste prijs.

5. Fragment 03:12 – 04:10

Syntraciet tracht de kijker met humor te overtuigen van de kwaliteit van hun geurloze, bijna reukloze, goedkope en toch rendementsvolle kolen.

Bekijk en bespreek de film met de leerlingen.

- *Welke argumenten worden aangehaald in de reclamefilmjes om consumenten te overtuigen om kolen te blijven gebruiken voor de verwarming van hun huizen? (knus en gezellig, goed rendement, goede kwaliteit van producten en verzekerde snelle levering, aangename warmte voor vriendelijke mensen, grote leveringsbedrijven met tevreden klanten, bijna geur- en reukloos, goedkoop ...).*

Tip: Je kan deze vraag ook stellen aan de leerlingen voor je de film toont en hen vragen dat ze tijdens het bekijken van de film al een aantal zaken noteren.

- *Stel dat jij in de jaren 1960 leefde. Welke argumenten in de filmjes zouden je dan kunnen overtuigen om voor steenkolen als verwarmingsbron te kiezen? Welke niet? Waarom?*

EXTRA BEELDMATERIAAL UIT HET ARCHIEF VOOR ONDERWIJS VAN VIAA

Onderstaand fragmenten die aansluiten bij de historische thema's uit de module, kan je vinden in de collectie die VIAA voor dit lessenpakket heeft aangemaakt in Het Archief voor Onderwijs. In het hoofdstuk 'Hoe gebruik je dit lessenpakket' (p. 4) staat de procedure voor het raadplegen van Het Archief voor Onderwijs beschreven.

Kolencrisis - nood aan diversificatie (9'53")

Omstreeks 1958 krijgen we een kolencrisis. De overschotten stapelen zich op, de Limburgse mijnen krijgen hun kolen niet meer verkocht. Concurrentie van andere (niet-fossiele) brandstoffen doet bo-

vendien de prijzen dalen. Wat is de oplossing? Na de sluiting van Zwartberg, zitten de overige Limburgse mijnen gebundeld in de N.V. Kempense steenkoolmijnen. Politici Marc Eyskens en Willy Claes vinden dat de N.V. dringend werk moet maken van diversificatie.

ANDERE BRONNEN BIJ DE HISTORISCHE THEMA'S

In de bijlagen bij deze lesmodule vind je nog andere bronnen die je eveneens kan gebruiken om de historische thema's van de module te introduceren en te situeren in tijd en ruimte. Soms staan er bij deze bronnen ook opdrachten voor de leerlingen. Selecteer vooraf welke bronnen je wilt gebruiken in de les en welke opdrachten je de leerlingen wilt laten uitvoeren.

- Kaart provincie Limburg met aanduiding van 7 mijnsites
- Grafiek: evolutie opbrengst en kost per ton steenkool 1920-1990
- Tabel: aandeel van de verschillende brandstoffen in de electriciteitsopwekking.

SUGGESTIE VOOR UITSTAP

Greenville – Cleantech bezoekerscentrum in Houthalen-Helchteren

www.toerismelimburg.be/nl/content/greenville-cleantech-dienstencentrum

2. REFERENTIES NAAR ACTUELE THEMA'S

In deze stap worden de historische thema's uit deze lesmodule getoetst aan verwante thema's uit de actualiteit door middel van opdrachten die de leerlingen tijdens de lessen of als huistaak kunnen uitvoeren.

Kies vooraf welke van onderstaande actuele thema's je graag zou willen behandelen en bepaal welke opdrachten je de leerlingen wilt laten doen.

Geef de leerlingen - individueel of in groepjes - een of meerdere van deze opdrachten en het materiaal dat ze eventueel nodig hebben om de opdrachten uit te voeren (vb. een document uit de bijlagen bij deze lesmodule, een link naar een bepaalde website...)

Actueel thema

KERNENERGIE, EEN MUST?!

Gelijktijdig met de neergang van de Limburgse kolenindustrie doen de kolenhandelaren er alles aan om de klant te overtuigen van hun product. Publiciteit voor steenkool werd een noodzaak - eenzelfde verhaal zien we nu bij kernenergie - door kernrampen zoals die in Fukushima en andere problemen zoals de opslag van kernafval is kernenergie minder populair geworden. De machtige nucleaire lobby wil ons echter doen geloven dat kernenergie onmisbaar is om de koolstofenergie terug te dringen en de opwarming van de aarde "well below 2°C" te houden, zoals eind 2015 is overeengekomen op de VN-klimaattop in Parijs. Tijdens en na de klimaatonderhandelingen spaarde de lobbyisten tijd, geld noch moeite om kernenergie naar voren te schuiven als een deel van de oplossing. Zij stellen dat kernenergie als koolstofarme energie haar plaats heeft binnen een energiemix met hernieuwbare energiebronnen. En dus vinden ze dat kernenergie verder ontwikkeld moet worden en vragen ze zelfs subsidies voor deze ondertussen verouderde technologie.

Aansluitend bij dit thema kan je in Het Archief voor Onderwijs het fragment 'Kernenergie' (4'11") uit de collectie bij dit lessenpakket bekijken. (In het hoofdstuk 'Hoe gebruik je dit lessenpakket' (p. 4) staat de procedure voor het raadplegen van Het Archief voor Onderwijs beschreven.) In dit fragment wordt geschetst hoe kernenergie als brandstof steenkool verdringt.

Opdracht

Debat: voor of tegen kernenergie?

Verdeel de klas in 2 groepen: een groep leerlingen vertegenwoordigt de voorstanders van kernenergie, de andere groep zijn tegenstanders.

Elke groep verzamelt argumenten om hun standpunt kracht bij te zetten.

Tegenstanders kunnen bijvoorbeeld het interview 'Kernenergie: een stralende erfenis voor minstens tienduizend generaties' lezen met Marc Alexander, woordvoerder van de 11 maartbeweging (zie bijlagen)

Voorstanders kunnen bijvoorbeeld argumenten vinden op deze website:

[https://nuclearforum.be/thema/energie.](https://nuclearforum.be/thema/energie)

Laat elke groep enkele woordvoerders aanduiden en organiseer een debat waarbij elke partij zijn argumenten in de strijd werpt.

Actueel thema

BIOMASSACENTRALES IN VLAANDEREN

Lange tijd werd biomassa door de Vlaamse regering voorgesteld als economisch en ecologisch interessant voor de productie van elektriciteit. Eind april 2016 verandert de Vlaamse regering echter van mening en geeft ze een negatief advies aan de biomassacentrale die in de Gentse haven gebouwd zou worden. Deze beslissing wordt toegejuicht door milieuorganisaties zoals Greenpeace die reeds veel langer beweerden dat biomassa geen duurzame oplossing voor het energievraagstuk biedt.

Ook de geplande ombouw van de energiecentrale in Langerlo (Genk) tot een biomassacentrale lokte veel protest uit vanwege de milieuorganisaties. Dit project kreeg van de vorige Vlaamse regering steun omdat het gold als een middel om de Vlaamse groenestroomdoelstellingen tegen 2020 te halen. Nadat een poging tot een ultiem compromis met Vlaams minister van Energie Bart Tommelein en met de energieadministratie VEA mislukte, legde de eigenaar de boeken neer en verklaarde de handelsrechtbank in Tongeren de elektriciteitscentrale van Langerlo op 20 april 2017 failliet.

Begin januari 2018 dient de West-Vlaamse Global Estate Group een bouwaanvraag in voor het slopen van de failliete energiecentrale van Langerlo. De projectontwikkelaar wil alle gebouwen en installaties slopen en het 25 hectare grote terrein op Genk-Zuid gedeeltelijk ontbossen. Nadien moet het terrein een industrie functie krijgen.

Door het uitvallen van een aantal kerncentrales dreigt er in de winter 2018-2019 een stroomtekort te ontstaan. Een deel van de elektriciteitscentrale van Langerlo in Genk wordt opnieuw in gebruik genomen door Engie Electrabel om een mogelijk stroomtekort te helpen opvangen.

Opdracht

Wel/niet investeren in de ombouw van de energiecentrale in Langerlo tot biomassacentrale?

Lees het tekstje over de energiecentrale van Langerlo hierboven.

Lees de argumenten die Juliette Boulet, campagneverantwoordelijke voor hernieuwbare energie van Greenpeace, in haar blogartikel aanhaalt tegen biomassa als alternatieve energiebron (zie bijlagen).

Lees ook het artikel uit Het Laatste nieuws waarin de vakbond ACOD Gazelco uithaalt naar "het gebrek aan energiebeleid binnen de verschillende regeringen" en waarin ze stellen dat de ongeveer 90 personeelsleden van de centrale van Langerlo de grootste dupe van de sluiting zijn.

Wat is jouw mening over het gevoerde energiebeleid van de Vlaamse regering in dit geval? Heeft de minister te snel beslist om de energiecentrale in Langerlo niet om te bouwen tot een biomassacentrale? Of zou jij hetzelfde gedaan hebben?

Actueel thema

HERNIEUWBARE ENERGIEBRONNEN: ONUITPUTTELIJK!

De verbranding van fossiele brandstoffen als olie, kolen en gas is een van de belangrijkste oorzaken van de klimaatverandering. Momenteel verbruiken we deze grondstoffen aan een razendsnel tempo. Volgens het WWF (internationale organisatie voor natuurbehoud) is de enige oplossing om iedereen te voorzien van energie, zonder het milieu te vervuilen, de overstap naar hernieuwbare energie. Hernieuwbare energie is energie afkomstig van natuurlijke bronnen zoals water, wind, zon, aardwarmte of biomassa. Deze bronnen zijn zo lang beschikbaar als de natuur hen kan produceren en ze vervuilen niet.

Met de Europese richtlijn hernieuwbare energie heeft Europa aan de lidstaten doelstellingen opgelegd i.v.m. het te bereiken aandeel hernieuwbare energie in het bruto eindverbruik van energie in 2020. Voor België bedraagt de vanuit Europa opgelegde doelstelling voor 2020 13%.

Aansluitend bij dit thema kan je in Het Archief voor Onderwijs het fragment **'Biobrandstof redt de wereld?' (7'20"')** uit de collectie bij dit lessenpakket bekijken. In dit fragment uit 'Wetenschap redt de wereld' neemt Jeroen Buyse een kijkje in Alabama, waar een bedrijf alles inzet op algen. (In het hoofdstuk 'Hoe gebruik je dit lessenpakket' (p. 4) staat de procedure voor het raadplegen van Het Archief voor Onderwijs beschreven.)

Opdracht

Promo voor een hernieuwbare energiebron

In de filmpjes zag je dat er promotie werd gemaakt voor steenkool als energiebron. Om de 2020-doelstelling van Europa te behalen die stelt dat in België het aandeel hernieuwbare energie in 2020 13% moet bedragen van het bruto eindverbruik van energie, zullen we alle zeilen moeten bijzetten. Elke vorm van promotie voor hernieuwbare energie is dus welkom!

Kies een bepaalde hernieuwbare energiebron (wind, zonne-energie, ...).

Maak een folder, radiospot, reclamefilmje ... om mensen te overhalen om voor deze energiebron te kiezen, waarin je de voordelen van deze energiebron in de verf zet.

3. REFLECTIE OVER DE HISTORISCHE EN ACTUELE THEMA'S

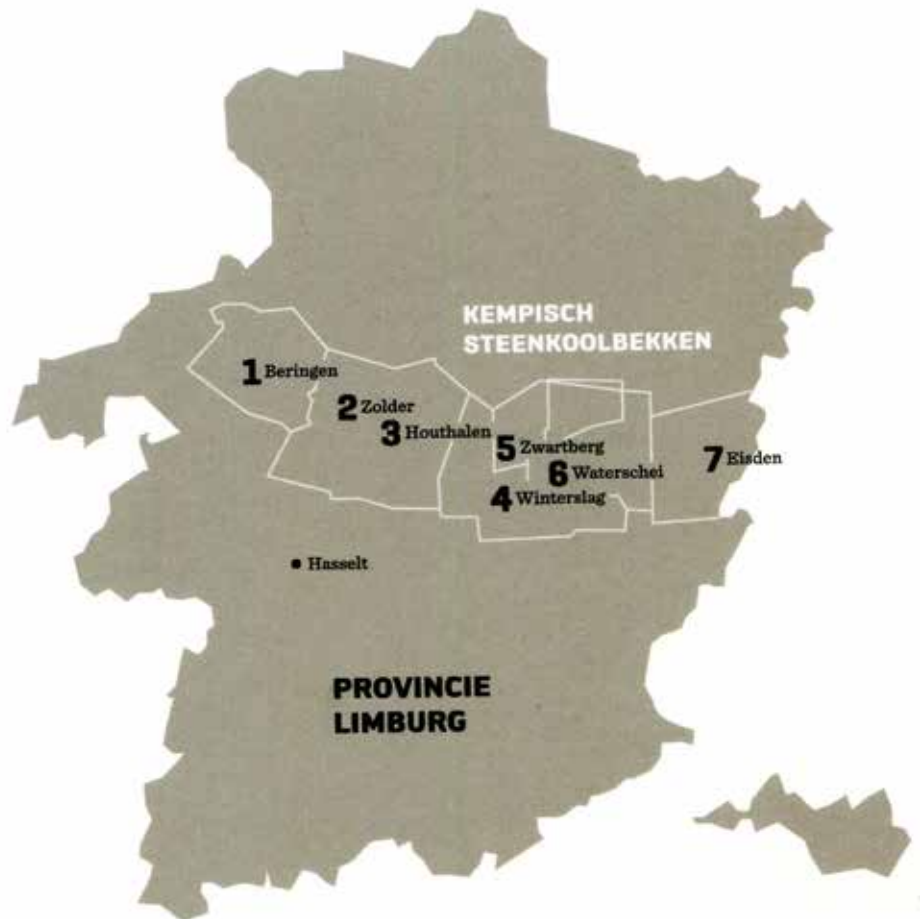
Laat de (groepjes) leerlingen hun opdrachten voorstellen aan elkaar. Bespreek de resultaten.

4. EVALUATIE

Omdat elke school andere evaluatiemethoden hanteert en/of elke leerkracht andere accenten legt in een evaluatie, hebben we in dit lessenpakket geen evaluaties opgenomen. Indien je bepaalde opdrachten wenst te evalueren of te quoteren, spreek je liefst vooraf met de leerlingen af op welke manier dit zal gebeuren en waarop je bij de evaluatie zal letten. Het kan ook interessant zijn om de verschillende (groepjes) leerlingen elkaar te laten beoordelen. In het hoofdstuk 'Opbouw van de lesmodules' vind je een voorbeeld van een schema waarmee de leerlingen zichzelf en hun groepsleden kunnen beoordelen.

BIJLAGEN HISTORISCHE THEMA'S

Kaart provincie Limburg met aanduiding van de 7 mijnsites

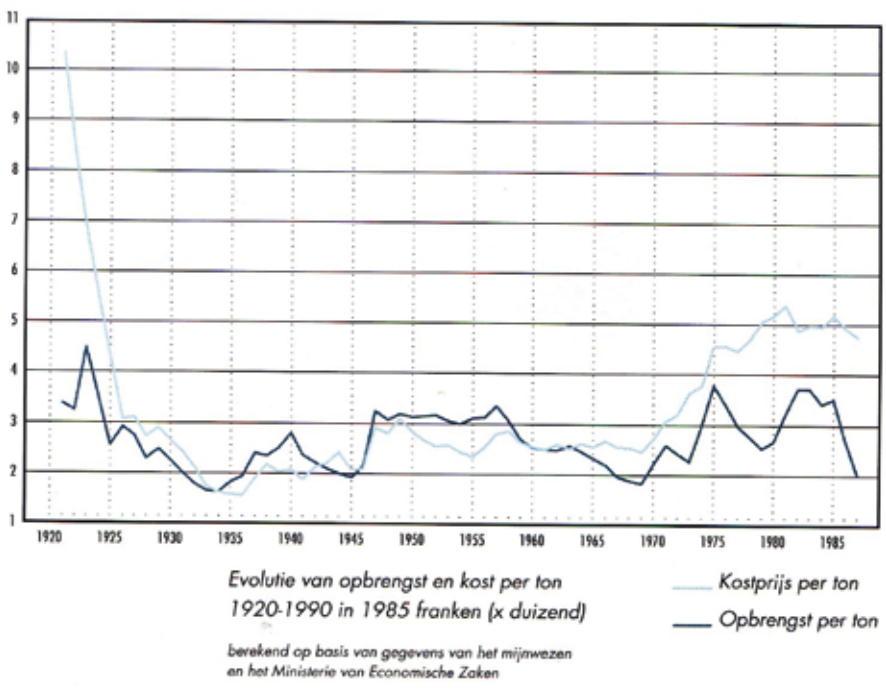
bron: Van Doorslaer Bert, De Rynck Patrick (ed.), Mijnerfgoed in Limburg.
Ondergronds verleden, bovengrondse toekomst. Van Beringen tot Eisden, 2012

In tegenstelling tot de ons omringende mijnbekkens in Wallonië en de buurlanden waar steenkoolontginning al sinds de Middeleeuwen of vroeger gekend was, is de mijnbouw in de Limburgse Kempen een louter 20e eeuwse verhaal. De productie zelf beperkt zich tot een periode van 75 jaar, tussen 1917 (opstart van Winterslag) en 1992 (de sluiting van Zolder).

- Welke mijnsite ligt het dichtst bij jouw school?
- In welke periode werd op die site actief aan mijnbouw gedaan?
- Welke sporen van het mijnverleden kan je nu nog zien?

BIJLAGEN HISTORISCHE THEMA'S

Evolutie opbrengst en kost per ton steenkool 1920-1990

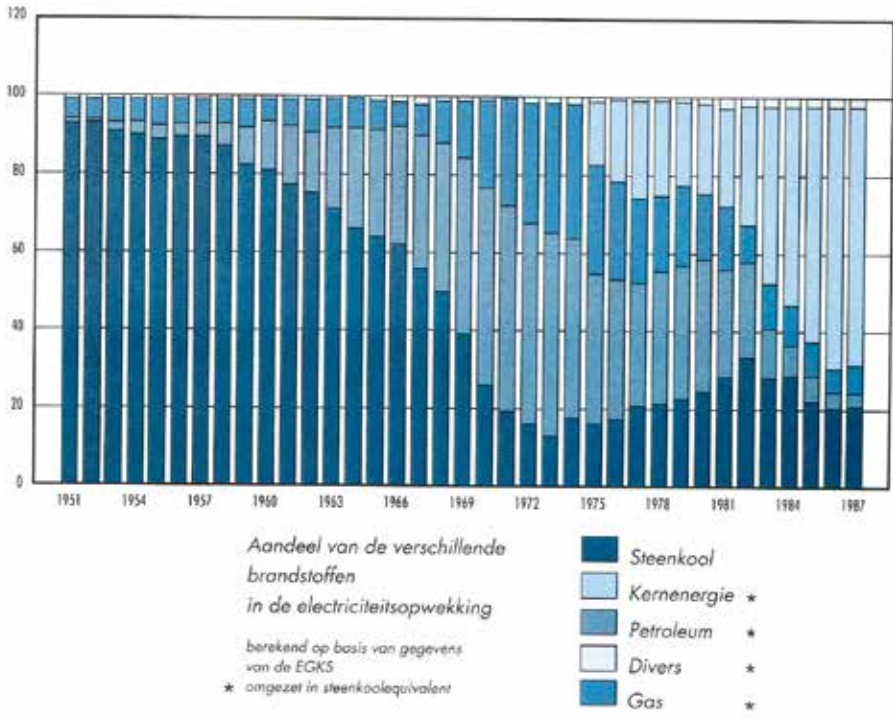

bron: Minten Luc, Raskin Ludo, Soete Antoon, Van Doorslaer Bert, Verhees Francis, Een eeuw steenkool in Limburg, Tielt, 1992 - p. 201

- Analyseer de grafiek:
- Wanneer is de kolenproductie rendabel?
 - Wanneer wordt er verlies geleden?

Na het uitbreken van de internationale Kolen crisis in 1958 verkeren ook de Kempense mijnen in zwaar weer. De vraag van de groot-industriële afnemers verminderde. De resterende markt, zoals de elektriciteitsmaatschappijen en de transportsector, volgden natuurlijk ook het voordeligere aanbod van de petroleum- en aardgasproducenten.

Aandeel verschillende brandstoffen in de electriciteitsopwekking

bron: Minten Luc, Raskin Ludo, Soete Antoon, Van Doorslaer Bert, Verhees Francis, Een eeuw steenkool in Limburg, Tielt, 1992 - p. 161

- Analyseer de grafiek:
- Welke brandstoffen verdringen steenkool en vanaf wanneer?

Kernenergie: een stralende erfenis voor minstens tienduizend generaties

22 april 2016 - interview met Marc Alexander door Gaston Van Dyck

“Kernenergie is een ‘non-alternatief’ dat moet afgebouwd worden”, zegt Marc Alexander, woordvoerder van de 11 maartbeweging*. Om de opwarming van de aarde onder de 2°C te houden, is kernenergie geen optie.

Vooreerst, hoeveel kan het klimaat volgens u nog opwarmen voor het helemaal misloopt?

Op de VN-klimaatop in Parijs is eind vorig jaar overeengekomen om de opwarming “well below 2°C” – flink onder de 2°C – te houden en om inspanningen te leveren om de maximale temperatuurstijging tot 1,5°C te beperken. Heel wat wetenschappers en sociale bewegingen vinden dat nog te hoog, omdat de gevolgen te groot zijn. Zij willen de uiteindelijke opwarming onder 1°C houden. Maar de uitdaging is sowieso enorm, want de opwarming zit nu al tegen de 1°C aan.

Als het echt ‘alle hens aan dek’ is, moeten we dan toch niet kernenergie inschakelen om de koolstofenergie terug te dringen?

Dat is wat de nucleaire lobby ons wil doen geloven. Tijdens en na de klimaatonderhandelingen spaarde die tijd, geld noch moeite om kernenergie naar voren te schuiven als een deel van de oplossing. Zij stellen dat kernenergie als koolstofarme energie haar plaats heeft binnen een energiemix met hernieuwbare energiebronnen. En dus vinden ze dat kernenergie verder ontwikkeld moet worden en vragen ze zelfs subsidies voor deze ondertussen verouderde technologie.

Bij kernenergie is er toch geen uitstoot van CO2?

Als je alleen de uitstoot van broeikasgassen in de kerncentrale zelf in rekening brengt, dan wel, maar dat is een heel enge manier om de zaak te bekijken. Wanneer je de hele nucleaire keten van mijnbouw tot afvalverwerking bekijkt, dan is er wel degelijk uitstoot van koolstofhoudende broeikasgassen. Zeker in de mijnbouw, maar ook voor andere energie-intensieve schakels van de keten, zoals de verrijking van uranium of het transport tussen alle schakels.

En toch stellen Electrabel en andere kernenergieproducenten dat kernenergie een partner kan zijn van hernieuwbare energie.

Dat is manifest onterecht. Hernieuwbare energie is per definitie een flexibele energiebron, die inderdaad nood heeft aan een partner – en zelfs meer dan één –, maar die partner voor een flexibele productievorm moet zelf ook flexibel zijn. Wij denken dan aan energiebesparing en -efficiëntie, energieopslag, hernieuwbare en flexibele productie-eenheden, verbindingen over grote afstanden en vraagsturing.

Kernenergie is nu juist het minst van al flexibel. Je kunt de hoeveelheid kernenergie die je opwekt niet of nauwelijks regelen. En zelfs als je dat in beperkte mate wel zou kunnen, wat zou dit dan bijvoorbeeld betekenen voor een kernreactor zoals Doel 3? Met z'n 13.000 scheurtjes in de reactorwand is die bijzonder gevoelig voor temperatuurschommelingen. Als je zo'n riskante reactor toch gaat aan- en afzetten, dan stijgen de spanningen in het reactorvat, terwijl juist maatregelen genomen moeten worden om die te verlagen.

En als het met een kerncentrale misloopt, loopt het natuurlijk ook serieus mis.

De zware ongevallen in het Britse Sellafield en het Amerikaanse Three Mile Island, en de rampen in Tsjernobyl en Fukushima spreken voor zich. Het gerenommeerde Max Planck Instituut schatte op basis van nieuwe modellen de kans op een groot ongeval meer dan tweehonderd keer hoger dan voorheen. Dat betekent dat er elke tien tot twintig jaar een noodlottig ongeval van het type Tsjernobyl of Fukushima kan gebeuren.

Voor de kerncentrale van Doel bij Antwerpen geldt dan nog dat ze door haar ligging in dichtbevolkt gebied en te midden van de grootste petrochemische cluster van Europa, beschouwd wordt als een van de zes meest kwetsbare sites wereldwijd, en veruit de meest kwetsbare in Europa. Ook Tihange bij Luik en Borssele, net over de grens in Nederland, scoren hoog.

Werknemers van Doel of Tihange en omwonenden zouden niet voor de keuze mogen gesteld worden tussen de pest van de klimaatopwarming en de cholera van kernenergie. Klimaatopwarming wordt in de verste verte niet opgelost met een ziekmakende en dodelijke technologie. Zowel de werknemers van Doel en Tihange als de miljoenen omwonenden hebben recht op veilig werk en propere, veilige, duurzame en betaalbare energie. En dat is kernenergie niet, wat de nucleaire greenwashers ook mogen beweren.

U noemt kernenergie ook een verouderde technologie.

Het is toch veelzeggend dat de nucleaire lobby hengelt naar gemeenschapsgeld om verder privéwinst te kunnen oogsten? Blijkbaar zijn ze nog bezig met een technologie die het niet meer redt zonder massale overheidssteun.

Maar dit is ook geen nieuwe technologie die innovatief en probleemoplossend is. Neen, dit is verouderde technologie uit de Koude Oorlog, toen de grootmachten massa's kernmateriaal wilden produceren voor de aanmaak van tienduizenden atoombommen in een oneindige wedloop naar de meeste kernkoppen. Uit de verbruikte brandstofstaven van kerncentrales werden de basiselementen gewonnen voor de aanmaak van atoombommen. En het afval werd dan weer gebruikt in munitie en in pantserplaten. De inwoners van Basra in Irak, van Kosovo, van Afghanistan ... en ook de westerse soldaten die er aan radioactieve bestraling werden blootgesteld, kunnen erover meepraten. Velen helaas zelfs niet meer.

De lobby van de kernenergie probeert de mensen er nochtans van te overtuigen dat niks zo veilig is als een kerncentrale ...

Terwijl niets de veiligheid meer bedreigt dan kernenergie. Voor het kernafval vindt men geen andere oplossing dan het probleem door te schuiven naar minstens tienduizend generaties. Toch voor plutonium, want voor uranium is dat nog veel langer. Verarmd uranium heeft een halveringstijd van meer dan vier miljard jaar (de tijd waarna van een oorspronkelijke hoeveelheid stof nog precies de helft over is, n.v.d.r.). Eigenlijk bestaat er dus gewoon geen veilige halveringstijd voor verarmd uranium. Over vier miljard jaar bestaat de aarde waarschijnlijk niet meer.

Met N-VA-minister Jambon op Binnenlandse Zaken en MR-minister Marghem op Energie zitten er op twee sleutelposten figuren die Electrabel op zijn wenken bedienen. Met hun beleid zijn zij direct verantwoordelijk voor de verdere groei van de al erg omvangrijke afvalberg hoogradioactief afval. En die berg vergroot nog door het langer openhouden van de oude reactoren Doel 1 en 2 en de heropstart van de scheurtjescentrales.

Kunnen we wel genoeg energie produceren als we zowel kernenergie als energie uit fossiele brandstoffen uitschakelen?

Er bestaan al voldoende milieuvriendelijke technologieën in ontwikkelde vorm, zoals waterkracht en wind- en zonne-energie, of in onderzoeksfase, zoals slimme netwerken. Ook duurzame beheerstechnieken worden verder ontwikkeld, zoals vraagbeheer, energiebesparing en -efficiëntie. Zo zijn er nu al afspraken tussen bedrijven en hoogspanningsnetbeheerder Elia om, mits een vergoeding wordt betaald, gedeeltelijk of geheel afgeschakeld te worden. Zo kunnen grote schommelingen in de vraag of onevenwicht tussen aanbod en vraag voorkomen worden.

Er is zeker meer onderzoek nodig naar een volledig geïntegreerde energieproductie- en distributie-infrastructuur. Daarvoor moet het beleid duidelijk de krijtlijnen uittekenen. Zo kunnen we volop inzetten op energievormen die veilig, hernieuwbaar en onuitputtelijk zijn. Daaronder valt uranium, dat als brandstof dient voor kerncentrales, in ieder geval niet. Wind, zon, waterkracht, getijden, temperatuurverschillen, aardwarmte behoren tot de hernieuwbare energiebronnen.

Is die omschakeling wel betaalbaar?

Wind, zon, waterkracht ... zijn allemaal gratis. Dat kan niet gezegd worden van aardolie, aardgas of uranium. Maar de infrastructuur om die hernieuwbare energie te geleiden naar gewenste toepassingen is niet gratis.

De Vlaamse instelling voor technologisch onderzoek, VITO, besluit in een studie dat België tegen 2050 volledig op hernieuwbare energie kan draaien. Buiten een aantal niet te onderschatten knelpunten – zoals de vraag hoe we energie kunnen opslaan – is er ook het hoge kostenplaatje van de investeringen. Toch relativeert die studie de kostprijs, want de voordelen op het vlak van milieu en gezondheid zijn groot en moeten ook meegerekend worden.

Als je alle kosten ten gevolge van fijn stof, opwarming en radioactiviteit nu en in de toekomst meetelt, dan zijn energie uit fossiele brandstoffen en kernenergie een pak duurder. Bovendien kunnen milieu- en gezondheidsschade niet zomaar verrekend worden voor de slachtoffers. Hoeveel euro is gezondheid waard, hoeveel het recht op leven? Recht op leven en gezondheid zijn niet verhandelbaar, het zijn basisrechten.

En hoe zit het met de werknemers van kerncentrales?

De werknemers van Doel en Tihange staan het dichtst bij de vuurlinie. Als er iets ernstigs misgaat, zijn zij potentieel de eerste slachtoffers. De eerste doden vielen in Tsjernobyl en Fukushima onder de werknemers die op de site aan het werk waren tijdens het ongeval ... Ook die werknemers was verteld dat hun centrales superveilig waren, zoals dat ook al was gezegd tegen de werknemers van Sellafield of Three Mile Island.

Natuurlijk is veilig zonder job zitten geen alternatief. Maar het is niet eerlijk dat de werknemers van Doel en Tihange voor een verscheurend dilemma geplaatst zouden worden. Zij hebben recht op een goede en goed gewaardeerde job. Daarom willen we hen en hun vakbonden mee als eersten betrekken bij een omschakeling van de gehele energie-infrastructuur in het algemeen, en van de sites van Doel en Tihange in het bijzonder.

Wat kan dat concreet voor hen betekenen?

De overgang naar een duurzaam energiesysteem zal veel investeringen en veranderingen vragen. Het is namelijk een grootschalige maatschappelijke transitie. Voor de elektriciteitscentrales van Doel en Tihange wil dat daarom nog niet zeggen dat ze gesloten moeten worden.

Pompen en turbines, alternatoren en transformatoren, nooddieselgeneratoren en back-up batterijen ... zijn voorzieningen die in een ander kader volwaardig kunnen worden ingezet voor hernieuwbare energie. Daarnaast moeten deze niet-nucleaire installaties ook gemoderniseerd en aangepast worden, zodat ze flexibel ingeschakeld kunnen worden op het moment dat er onvoldoende wind en zon is.

En welke toekomst is er voor de werknemers in het nucleaire deel van een kernreactor?

Als we de reactoren sluiten, dan betekent dat nog niet dat al deze installaties dicht moeten. De kernreactoren zijn immers hoog bestraalde installaties, die lange tijd moeten uitwerken voor ze afgebroken kunnen worden. Daar blijft personeel voor nodig, zoals voor bewaking, afkoeling ...

De ervaren werknemers van Doel en Tihange kunnen ook ingeschakeld worden in andere elektrische installaties in de omgeving. Zo kan hun expertise meegenomen worden in een nieuwe infrastructuur van productie en distributie van elektriciteit, en kunnen arbeidsplaatsen maximaal behouden worden.

Ook de discussie rond werkbaar werk en arbeidsherverdeling met inkomensbehoud kan arbeidsplaatsen vrijwaren. Denk maar aan de 30-urenweek. Op die manier krijgen de werknemers niet alleen perspectief op een echt duurzame toekomst voor henzelf, maar ook voor hun kinderen.

Daarom dient een alternatief van reconversie van de site in Doel of Tihange uitgewerkt te worden, waarbij de inbreng van het middenveld onontbeerlijk is. Het gaat dan zeker over de vakbonden en de werknemers zelf, maar ook over alle omwonenden, milieu- en gezondheidsorganisaties, vredesbeweging en overheden.

*** 11 maartbeweging**

De 11 maartbeweging is een initiatief van onder andere de Antwerpse afdelingen van Greenpeace en Climaxi, geëngageerde burgers en het Ecokot. Zij gingen daarmee van start op 11 maart 2015, vier jaar na de ramp in Fukushima. Met het motto "Geen Fukushima aan de Stroom" organiseerden ze een Flashmob op de Groenplaats. De 11 maartbeweging ijvert voor drie zaken: de sluiting van de kernreactoren van Doel, 100 % hernieuwbare energie en duurzame jobs, ook voor de werknemers van Doel. www.elfmaartbeweging.be

bron: maandblad Solidair van april 2016

Grote biomassacentrales in België: duur en niet duurzaam

Blogartikel door Juliette Boulet - 2 mei, 2016 om 10:00

Een rapport dat werd gepubliceerd door Greenpeace toont aan dat het zowel economische als ecologische waanzin is om biomassa te gebruiken voor de productie van elektriciteit. Wij vragen het Vlaamse en Waalse Gewest dan ook om hun ambities rond biomassa bij te stellen. Vooral omdat de alternatieven, energie uit zon en wind, volop voorhanden zijn.

Naast de bestaande centrales van Les Awirs (Electrabel, 80 MW) en Rodenhuisse (Electrabel/Max Green, 180 MW), willen het Vlaamse en Waalse Gewest nieuwe centrales met nog meer capaciteit bouwen: ongeveer 915 MW voor de drie centrales die momenteel voorzien zijn. Dit is geen duurzame oplossing van het energievraagstuk.

Zeer hoge kosten

België is, naast Groot-Brittannië, Denemarken en Nederland, een van de landen in Europa waar de vraag naar biomassa de komende jaren zal stijgen. Dit is het gevolg van een gunstig subsidiebeleid voor het intensief gebruik van houtkorrels ('pellets') voor de productie van elektriciteit. Een rapport over de kostprijs van biomassa dat Greenpeace vandaag publiceerde in samenwerking met BBL, WWF en IEW, toont aan dat hiervoor meer subsidies nodig zijn dan voor andere vormen van energie. Op vraag van de milieuorganisaties rekende het studie bureau 3E uit dat een keuze voor biomassa de consument ongeveer 2 miljard euro extra kost tegen 2030 (14 miljard euro), in vergelijking met een scenario dat volop inzet op wind- en zonne-energie (12 miljard euro).

Afhankelijk van ingevoerde pellets

Aankankelijk werden de pellets geproduceerd op basis van houtafval dat niet uit bossen afkomstig kwam, zoals zaagsel en spaanders. Het aanbod van deze resten uit de houtindustrie is echter beperkt, en dus komt steeds meer hout voor bio-energie rechtstreeks uit bossen en snelgroeiende plantages.

Bovendien is de Belgische en zelfs Europese productie van pellets onvoldoende om te beantwoorden aan de groeiende vraag. Electrabel, RWE en E.ON trekken voor hun hout naar het zuidoosten van de Verenigde Staten of naar Canada. In deze regio's beschikken de producenten van pellets over de nodige infrastructuur en aanvoer van biomassa, en kunnen ze bovendien goedkoper produceren. We kunnen dus verwachten dat ze de komende jaren een grote rol zullen blijven spelen in de levering van pellets aan de Belgische centrales.

Biomassa is interessant om warmte te produceren uit huishoud- en landbouwafval. Maar voor de grootschalige productie van elektriciteit is het een dure energiebron die niet alleen grote schade aanricht aan de bossen in Europa, maar ook die in Canada en de Verenigde Staten.

Biomassa stoot meer CO₂ uit dan steenkool

Bovendien is biomassa niet CO₂-neutraal, zoals vaak wordt beweerd. Er moet bijvoorbeeld rekening worden gehouden met de CO₂ die wordt uitgestoten tijdens de uitbating van de bossen of plantages en de oogst van de biomassa. Door de verandering in landgebruik kunnen deze hoog oplopen.

Ook wordt de CO₂ die vrijkomt bij de verbranding van biomassa slechts opgenomen wanneer planten opnieuw groeien. En dit gebeurt niet onmiddellijk, sommige bomen groeien namelijk heel traag. Er kunnen dus tientallen jaren tot soms zelfs een eeuw voorbijgaan vooraleer de vrijgekomen CO₂ weer helemaal opgenomen is. Dit betekent dat het gebruik van biomassa kan leiden tot een stevige toename van CO₂, zoals bijvoorbeeld in Canada. Dit fenomeen staat bekend als de "koolstofschuld".

Er zijn volop alternatieven

Greenpeace vraagt aan het Vlaamse en Waalse Gewest om hun plannen voor grootschalige biomassa te herzien. Vooral omdat de alternatieven, energie uit zon en wind, volop voorhanden zijn. Wind en zonne-energie zijn nu al goedkoper dan biomassa en de prijzen blijven maar dalen. In ons energiescenario tonen we aan dat het voordeliger is om te investeren in deze propere, hernieuwbare energiebronnen. Bovendien passen deze flexibele technologieën zich gemakkelijk aan de vraag aan. En je zou het misschien niet denken, maar België beschikt over ruim voldoende windstromen en zonneshijn. Na het klimaatakkoord dat vorige week op de COP21 in Parijs werd gesloten, is het tijd voor het Vlaamse en Waalse Gewest om volop de kaart te trekken van die energiebronnen die zowel voordeel opleveren voor de bevolking, ons klimaat én onze bossen.

bron: <http://www.greenpeace.org/belgium/nl/nieuws/klimaat-energie/blog/grote-biomassacentrales-voor-energie-in/blog/55160/>

" Biomassacentrale Langerlo: "Schande dat regeringen die 'jobs, jobs, jobs' scanderen, die jobs vernietigen"

09/04/17 - 14u32 Bron: Belga

"Vakbond ACOD Gazelco heeft vandaag uitgehaald naar "het gebrek aan energiebeleid binnen de verschillende regeringen", nu de biomassacentrale in Langerlo van plan is om de boeken neer te leggen. "Het is een regelrechte schande dat regeringen, die blijkbaar holle slogans als 'jobs, jobs, jobs' in koor scanderen, door eigen beslissingen die jobs vernietigen", zegt vakbondssecretaris Jan Van Wijngaerden in een persbericht.

Hij merkt op dat verschillende regeringen elk hun bevoegdheden hebben inzake energie in België. "Een regering neemt een beslissing, op basis van dewelke dan mogelijke investeerders initiatieven nemen, en een andere neemt dan weer een beslissing die hier haaks op staat. Iedereen kan begrijpen dat een dergelijk volatiel klimaat nefast is voor het aantrekken van investeerders, ook in de energiesector. Er is tot op vandaag nog steeds geen enkel voldoende realistisch en toekomstgericht uitrustingsplan inzake productie. Opeenvolgende regeringen nemen ad hoc beslissingen zonder enige visie op een langetermijnplan voor België"

De grootste dupe van dit gebrek aan beleid is het personeel, luidt het. "Niet enkel de ongeveer 90 rechtstreeks in de centrale van Langerlo tewerkgestelden, maar ook de vele personeelsleden van onderaannemers die in de centrale periodiek of permanent werken", betreurt Van Wijngaerden. Hij wijst er nog op dat de liberalisering ook al duizenden jobs kostte in de energiesector.

De Gazelco-secretaris vraagt zich af hoe het nu verder moet met de door Europa opgelegde energietransitie, naar meer groene stroom. "Wie gaat ervoor zorgen dat bijvoorbeeld ongeveer 200 bijkomende windmolens op Vlaams grondgebied zullen geplaatst worden om het verlies van capaciteit in Langerlo op te vangen?"

bron: website Het Laatste Nieuws - www.hln.be

Eindtermen geschiedenis 3de graad ASO

Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. tijd, ruimte en socialiteit

Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. het historisch referentiekader

De leerlingen

1. tonen de relativiteit aan van de westerse periodisering door deze te confronteren met periodiseringselementen geconcipieerd in een andere cultuur of vanuit een mondiaal aspect
2. verruimen een aantal historische begrippen en probleemstellingen en passen deze beredeneerd in in een bredere historische context.
3. vergelijken ontwikkelingsfasen van de westerse samenleving onderling en ontwikkelingsfasen van de westerse en andere samenlevingen, op basis van een probleemstelling uit de socialiteitsdimensie
4. kennen de krachtlijnen van het historisch referentiekader in termen van tijd, ruimte en socialiteit.

Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. de bestudeerde samenlevingen uit de 19de en 20ste eeuw

De leerlingen

5. passen de begrippen beschaving, moderniteit en mondialisering/globalisering toe op de westerse samenleving en op een andere samenleving.
6. analyseren fundamentele conflicten en breuklijnen waarmee moderne samenlevingen worden geconfronteerd.
7. analyseren de breuklijnen in de evoluerende Belgische samenleving vanaf 1830.
8. omschrijven per ontwikkelingsfase van de westerse samenleving de belangrijkste elementen van het culturele domein, in samenhang met andere domeinen van de socialiteit.
9. duiden de rol van onze gewesten als medespeler in Europese en mondiale context.

Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. de integratie tussen het historisch referentiekader en de bestudeerde samenlevingen uit de 19de en 20ste eeuw

De leerlingen

10. tonen structurele verschillen aan tussen enerzijds agrarische en anderzijds industriële en post-industriële samenlevingen.
11. tonen aan dat ideologieën, mentaliteiten, waardenstelsels en wereldbeschouwingen invloed uitoefenen op samenlevingen, menselijke gedragingen en beeldvorming over het verleden.
12. kunnen uit elke historische dimensie één categorie toepassen op de westerse samenleving.
13. stellen vragen aan het verleden om actuele spanningsvelden te verhelderen.

Vaardigheden i.v.m. de methodologische onderbouwing

Verzameling van historisch informatiemateriaal

De leerlingen kunnen

14. doeltreffend informatie selecteren uit gevarieerd informatiemateriaal omtrent een ruim geformuleerde historische of actuele probleemstelling.
15. hun selectie van informatie kritisch verantwoorden.

Bevraging van het historisch informatiemateriaal

De leerlingen kunnen

16. zelfstandig de nodige gegevens voor het beantwoorden van een historische probleemstelling halen uit het historisch informatiemateriaal zoals beeldmateriaal, schema's, tabellen, diagrammen, kaarten, cartoons, dagboekfragmenten, reisverslagen, memoires.
17. een vraagstelling ontwikkelen om de historische informatie kritisch en vanuit verschillende standpunten te benaderen.
18. argumenten weergeven die worden gebruikt om standpunten omtrent problemen uit het verleden en heden te onderbouwen.

Historische redenering

De leerlingen kunnen

19. verschillende argumentaties tegen elkaar afwegen.
20. een redenering opbouwen vanuit de studie van verleden en heden om hun standpunt t.o.v. een maatschappelijk probleem te verdedigen.
21. bij hun historisch onderzoek de aangewende methode evalueren en eventueel bijsturen.

Historische rapportering

De leerlingen kunnen

22. omtrent een maatschappelijk relevante (actuele of historische) probleemstelling initiatieven nemen, met hun medeleerlingen een doelmatige historische methodiek afspreken, de deelconclusies evalueren en een samenhangende rapportering brengen.

Attitudes

De leerlingen

23. zijn bereid om actuele spanningsvelden aan de historische ontwikkelingen te relateren.
24. zijn bereid om actuele/historische spanningsvelden vanuit verschillende gezichtshoeken kritisch te bekijken, rekening houdend met mogelijke achterliggende waarden, normen en mentaliteiten.
25. zijn bereid ook hun ingenomen standpunten te confronteren met conflicterende gegevens en die van daaruit te relativieren.
26. durven vanuit een intellectueel eerlijke omgang met informatie te reageren op vormen van desinformatie.
27. aanvaarden dat historische evoluties een verscheidenheid aan sociale identiteiten genereren.
28. erkennen de maatschappelijke dynamiek van de spanning tussen het blijvende en het veranderende.
29. zijn bereid vanuit het historisch besef dat individuen en groepen interfereren in maatschappelijke processen, actief en constructief te participeren aan de evoluerende maatschappij.

Eindtermen die gerealiseerd kunnen worden met dit lessenkpakket:

Module 1 - Word mijnwerker: 2, 7, 10, 13, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 24

Module 2 – Gastarbeiders: 2, 3, 6, 7, 11, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 27

Module 3 – Rendement versus veiligheid en gezondheid: 2, 5, 6, 7, 13, 16, 18, 19, 20, 23, 24, 25, 27

Module 4 – De strijd om de mijnen: 2, 5, 6, 7, 10, 13, 16, 18, 19, 20, 23, 24

Module 5 – Koop kolen: 2, 6, 10, 13, 16, 18, 19, 20, 23, 24, 25, 28

Eindtermen geschiedenis 3de graad KSO

Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. tijd, ruimte en socialiteit

Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. het historisch referentiekader

De leerlingen

1. verruimen een aantal historische begrippen en probleemstellingen en passen deze in in een bredere historische context.
2. geven een overeenkomst en een verschil aan tussen ontwikkelingsfasen van de westerse samenleving onderling en tussen ontwikkelingsfasen van de westerse en andere samenlevingen.
3. tonen de krachtlijnen aan van het historisch referentiekader in termen van tijd, ruimte en socialiteit.

Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. de bestudeerde samenlevingen uit de 19de en 20ste eeuw

De leerlingen

4. omschrijven fundamentele conflicten en breuklijnen waarmee samenlevingen worden geconfronteerd.
5. omschrijven de breuklijnen in de evoluerende Belgische samenleving vanaf 1830.
6. omschrijven voor enkele ontwikkelingsfasen van de westerse samenleving een belangrijk element van het culturele domein, in samenhang met andere domeinen van de socialiteit.
7. situeren de rol van onze gewesten als medespeler in Europese en mondiale context.

Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. de integratie tussen het historisch referentiekader en de bestudeerde samenlevingen uit de 19de en 20ste eeuw

De leerlingen

8. tonen de structurele verschillen aan tussen enerzijds agrarische en anderzijds industriële en postindustriële samenlevingen.
9. tonen aan dat ideologieën of mentaliteiten of waardenstelsels of wereldbeschouwingen invloed uitoefenen op samenlevingen, menselijke gedragingen.
10. stellen vragen aan het verleden om actuele spanningsvelden te verhelderen.

Vaardigheden i.v.m. de methodologische onderbouwing

Verzameling van historisch informatiemateriaal

De leerlingen kunnen

11. doeltreffend informatie selecteren uit gevarieerd informatiemateriaal omtrent een historische of actuele probleemstelling.
12. hun selectie van informatie kritisch verantwoorden.

Bevraging van het historisch informatiemateriaal

De leerlingen kunnen

13. zelfstandig de nodige gegevens voor het beantwoorden van een beperkte historische probleemstelling halen uit het historisch informatiemateriaal zoals beeldmateriaal, schema's, tabellen, diagrammen, kaarten, cartoons, dagboekfragmenten, reisverslagen, memoires.

14. een vraagstelling ontwikkelen om de historische informatie kritisch en vanuit verschillende standpunten te benaderen.

Historische redenering

De leerlingen kunnen

15. verschillende argumentaties tegen elkaar afwegen.
16. via een historische redenering hun standpunt t.o.v. een maatschappelijk probleem nuanceren.
17. bij hun historisch onderzoek de aangewende methode evalueren en eventueel bijsturen.

Historische rapportering

De leerlingen kunnen

18. het resultaat van een eigen deelopdracht of van een groepswerk op een heldere manier weergeven in een mondelinge of schriftelijke uiteenzetting, of uitbeeldend of grafisch.

Attitudes

De leerlingen

19. zijn bereid om actuele spanningsvelden aan de historische ontwikkelingen te relateren.
20. zijn bereid om actuele/historische spanningsvelden vanuit verschillende gezichtshoeken kritisch te bekijken.
21. zijn bereid ook hun ingenomen standpunten te confronteren met conflicterende gegevens en die van daaruit te relativieren.
22. durven vanuit een intellectueel eerlijke omgang met informatie te reageren op vormen van desinformatie.
23. aanvaarden dat historische evoluties een verscheidenheid aan sociale identiteiten genereren.
24. erkennen de maatschappelijke dynamiek van de spanning tussen het blijvende en het veranderende.
25. zijn bereid vanuit het historisch besef dat individuen en groepen interfereren in maatschappelijke processen, actief en constructief te participeren aan de evoluerende maatschappij.

Eindtermen die gerealiseerd kunnen worden met dit lessenkpakket:

Module 1 - Word mijnwerker: 1, 5, 8, 10, 13, 15, 16, 18, 19, 20

Module 2 – Gastarbeiders: 1, 4, 5, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 23

Module 3 – Rendement versus veiligheid en gezondheid: 1, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 13, 15, 18, 19, 20, 21, 23

Module 4 – De strijd om de mijnen: 1, 4, 5, 7, 10, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 23, 24

Module 5 – Koop kolen: 1, 4, 7, 8, 10, 13, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 24

Eindtermen geschiedenis 3de graad TSO

Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. tijd, ruimte en socialiteit

Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. het historisch referentiekader

De leerlingen

1. verruimen een aantal historische begrippen en probleemstellingen en passen deze in in een bredere historische context.
2. geven een overeenkomst en een verschil aan tussen ontwikkelingsfasen van de westerse samenleving onderling en tussen ontwikkelingsfasen van de westerse en andere samenlevingen.
3. tonen de krachtlijnen aan van het historisch referentiekader in termen van tijd, ruimte en socialiteit.

Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. de bestudeerde samenlevingen uit de 19de en 20ste eeuw

De leerlingen

4. omschrijven fundamentele conflicten en breuklijnen waarmee samenlevingen worden geconfronteerd.
5. omschrijven de breuklijnen in de evoluerende Belgische samenleving vanaf 1830.
6. omschrijven voor enkele ontwikkelingsfasen van de westerse samenleving een belangrijk element van het culturele domein, in samenhang met andere domeinen van de socialiteit.
7. situeren de rol van onze gewesten als medespeler in Europese en mondiale context.

Kennis, inzicht en vaardigheden i.v.m. de integratie tussen het historisch referentiekader en de bestudeerde samenlevingen uit de 19de en 20ste eeuw

De leerlingen

8. tonen de structurele verschillen aan tussen enerzijds agrarische en anderzijds industriële en postindustriële samenlevingen.
9. tonen aan dat ideologieën of mentaliteiten of waardenstelsels of wereldbeschouwingen invloed uitoefenen op samenlevingen, menselijke gedragingen.
10. stellen vragen aan het verleden om actuele spanningsvelden te verhelderen.

Vaardigheden i.v.m. de methodologische onderbouwing

Verzameling van historisch informatiemateriaal

De leerlingen kunnen

11. doeltreffend informatie selecteren uit gevarieerd informatiemateriaal omtrent een historische of actuele probleemstelling.
12. hun selectie van informatie kritisch verantwoorden.

Bevraging van het historisch informatiemateriaal

De leerlingen kunnen

13. zelfstandig de nodige gegevens voor het beantwoorden van een beperkte historische probleemstelling halen uit het historisch informatiemateriaal zoals beeldmateriaal, schema's, tabellen, diagrammen, kaarten, cartoons, dagboekfragmenten, reisverslagen, memoires.
14. een vraagstelling ontwikkelen om de historische informatie kritisch en vanuit verschillende standpunten te benaderen.

Historische redenering

De leerlingen kunnen

15. verschillende argumentaties tegen elkaar afwegen.
16. via een historische redenering hun standpunt t.o.v. een maatschappelijk probleem nuanceren.
17. bij hun historisch onderzoek de aangewende methode evalueren en eventueel bijsturen.

Historische rapportering

18. De leerlingen kunnen het resultaat van een eigen deelopdracht of van een groepswerk op een heldere manier weergeven in een mondelinge of schriftelijke uiteenzetting, of uitbeeldend of grafisch.

Attitudes

De leerlingen

19. zijn bereid om actuele spanningsvelden aan de historische ontwikkelingen te relateren.
20. zijn bereid om actuele/historische spanningsvelden vanuit verschillende gezichtshoeken kritisch te bekijken.
21. zijn bereid ook hun ingenomen standpunten te confronteren met conflicterende gegevens en die van daaruit te relativeren.
22. durven vanuit een intellectueel eerlijke omgang met informatie te reageren op vormen van desinformatie.
23. aanvaarden dat historische evoluties een verscheidenheid aan sociale identiteiten genereren.
24. erkennen de maatschappelijke dynamiek van de spanning tussen het blijvende en het veranderende.
25. zijn bereid vanuit het historisch besef dat individuen en groepen interfereren in maatschappelijke processen, actief en constructief te participeren aan de evoluerende maatschappij.

Eindtermen die gerealiseerd kunnen worden met dit lessenspakket:

Module 1 - Word mijnwerker: 1, 5, 10, 13, 15, 16, 18, 19, 20

Module 2 – Gastarbeiders: 1, 2, 4, 5, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 23

Module 3 – Rendement versus veiligheid en gezondheid: 1, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 13, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 23

Module 4 – De strijd om de mijnen: 1, 4, 5, 10, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 23, 24

Module 5 – Koop kolen: 1, 4, 7, 8, 10, 13, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 24

Eindtermen PAV 3de graad BSO

Functionele tekstgeletterdheid

De leerlingen kunnen

1. uit diverse tekstoorten relevante informatie selecteren.
2. voor een specifieke opdracht uit verschillende soorten teksten informatie vergelijken en integreren.
3. beknopt en duidelijk schriftelijk rapporteren.
4. maatschappelijk relevante tekstinformatie praktisch aanwenden.
5. maatschappelijk relevante tekstinformatie kritisch beoordelen.
6. over maatschappelijk relevante tekstinformatie een eigen standpunt innemen, rekening houdend met ethische principes.

Functionele kwantitatieve geletterdheid

De leerlingen kunnen

7. uit tabellen, grafieken, diagrammen of kaarten, relevante informatie selecteren.
8. voor een specifieke opdracht kwantitatieve gegevens selecteren en bewerken.
9. voor twee variabelen, informatie in een aangepaste grafische vorm weergeven.
10. maatschappelijk relevante kwantitatieve informatie praktisch aanwenden.
11. maatschappelijk relevante kwantitatieve informatie kritisch beoordelen.
12. over maatschappelijk relevante kwantitatieve informatie een eigen standpunt innemen, rekening houdend met ethische principes.

Functionele ict-geletterdheid

De leerlingen kunnen

13. bij algemeen gebruik van de computer structurerend en efficiënt werken.
14. voor een specifieke opdracht twee of meer programma's selecteren en gebruiken en de resultaten ervan integreren tot één product.
15. informatie selecteren uit twee verschillende of gelijke ict-bronnen en deze informatie integreren.
16. maatschappelijk relevante ict-toepassingen gebruiken.
17. maatschappelijk relevante informatie, met behulp van ict ingewonnen, kritisch beoordelen.
18. over maatschappelijk relevante informatie ingewonnen met behulp van ict, een eigen standpunt innemen rekening houdend met enerzijds ethische principes en anderzijds deontologische principes met betrekking tot auteursrecht, privacy, beveiliging.

Problemen oplossen

De leerlingen kunnen

19. zelfstandig de essentie van een probleem vatten en omschrijven.
20. bij een probleem beïnvloedende factoren achterhalen, ze vervolgens volgens belangrijkheid rangschikken en de relaties ertussen aangeven.
21. voor een probleemstelling de meest geschikte oplossingsstrategie kiezen.
22. een planning opmaken en ze uitvoeren.
23. bij elke stap de gevolgde strategie evalueren en eventueel bijsturen.
24. het resultaat van het proces evalueren en de gevolgde strategie optimaliseren.
25. bij het oplossen van problemen rekening houden met comfort, veiligheid en hygiëne.

Werken in teamverband

De leerlingen kunnen

26. met het oog op een te bereiken doel over de aanpak, de taakverdeling en de verantwoordelijkheden van een groepsopdracht overleggen en onderhandelen.
27. zich bij een groepsopdracht constructief aansluiten bij een in team genomen beslissing.
28. de eigen taken van een groepsopdracht volgens afspraken uitvoeren.
29. de eigen bijdrage, zowel qua proces als qua product, tussentijds evalueren en eventueel bijsturen.
30. over de eigen bijdrage aan een groepsopdracht beknopt verslag uitbrengen en erover communiceren.
31. het groepsresultaat en de teamwerking bespreken met het oog op conclusies over de eigen interactievaardigheden.
32. empathie, loyaliteit en wederzijds respect tonen.

Eindtermen die gerealiseerd kunnen worden met dit lessenpakket:

Module 1 - Word mijnwerker: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 19, 26, 28, 30

Module 2 – Gastarbeiders: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 19, 26, 28, 30

Module 3 – Rendement versus veiligheid en gezondheid: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 19, 26, 28, 30

Module 4 – De strijd om de mijnen: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 19, 26, 28, 30

Module 5 – Koop kolen: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 19, 26, 28, 30

Colofon

"De Limburgse Mijnstreek – verleden, heden en toekomst" is een uitgave van Erfgoedcel Mijn-Erfgoed in samenwerking met Mooss vzw. Het audiovisueel bronnenmateriaal dat in dit pakket gebruikt wordt is afkomstig van DVD De Mijnen (Cinematek) en Het Archief voor Onderwijs (VIAA).

**MIJN
ERF
GOED**

MOOSS
kunst- en erfgoededucatie

CINEMATEK

Erfgoedcel Mijn-Erfgoed / Projectvereniging Mijnstreek wordt ondersteund door de Vlaamse Gemeenschap en de zes voormalige mijngemeenten

beringen

De provincie Limburg, en meer in het bijzonder het PCCE en het netwerk Erfgenoten dat in deze schoot ontstaan is, steunt de ontwikkeling van dit pakket.

PCCE PROVINCIAAL CENTRUM
VOOR CULTUREEL ERFGOED

Tekst en onderzoek: Chris Ferket (Mooss vzw), Leen Gos en Leen Roels (Erfgoedcel Mijn-Erfgoed)

Vormgeving: Chris Ferket (Mooss vzw)

Beeldredactie: Erfgoedcel Mijn-Erfgoed

Adviesgroep: Anne-Marie Knevels, Jan Moulaert, Petra Neyens, Jonas Slegers, Joachim Theuwen en hun vakgroepcollega's

Volgende personen en organisaties willen we uitdrukkelijk bedanken voor hun bijdrage aan de totstandkoming van deze uitgave: alle leerkrachten en scholen in de Mijnstreek die meedachten en tips gaven, in het bijzonder de leden van de adviesgroep, Stichting Erfgoed Eisden, Stad Genk, Heidebloemke Genk, Mijnmuseum Beringen, Provincie Limburg, de heer Luc Minten en Cinematek.

Bij vragen, toevoegingen, correcties graag contact opnemen via:

leen@mijnerfgoed.be / 089 811 412

Niets uit deze eerste versie mag zonder voorafgaande toestemming van Erfgoedcel Mijn-Erfgoed verder verspreid worden.

Erfgoedcel Mijn-Erfgoed heeft haar best gedaan om bronnen en rechthebbenden van beeldmateriaal die in dit pakket zijn opgenomen te achterhalen. Wanneer desondanks beeldmateriaal wordt getoond waarvan u (mede) rechthebbende bent en waarvan u niet als bron of rechthebbende wordt genoemd, of waarvan u geen toestemming hebt verleend, kunt u contact opnemen met ons, Erfgoedcel Mijn-Erfgoed, Evence Coppéelaan 87, 3600 Genk, info@mijnerfgoed.be

Depotnummer: D/2018/11865/2

2018

Beperkte oplage op papier

